

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

EMANUEL KARASU ve FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ZEYNEP UÇAK

İstanbul 2015

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

EMANUEL KARASU ve FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ZEYNEP UÇAK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. ZİYA YILMAZER

İstanbul 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı İSLAM TARİHİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ZEYNEP UÇAK'ın EMANUEL KARASU VE FAALİYETLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 30.09.2014 tarih ve 2014-34/26 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi13...../.....02...../.....2015.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1.	Tez Danışmanı Prof. Dr. ZİYA YILMAZER	
2.	Jüri Üyesi Doç. Dr. NUH ARSLANTAŞ	
3.	Jüri Üyesi Prof. Dr. İSMAİL TAŞPINAR	

ÖZET

1863'te Selânik'te doğan Emanuel Karasu, Türk siyâsetçisi ve Seferad Yahudisi bir avukattır. Jön Türkler'i himaye eden Karasu, Makedonya Risorta locasının üstad-ı azamıdır.

Daha sonra İttihat ve Terakkî Cemiyeti adına, 1908, 1912 ve 1914 olmak üzere üç kez olmak üzere hem İstanbul hem de Selânik'ten milletvekili seçilen Karasu, Meclis-i Mebusân'da, heyet üyeliği ve âzalık yapmıştır.

Emanuel Karasu'nun bir Osmanlı Yahudisi olarak mason, aynı zamanda anti-siyonisttir. onun tarihte şöhret bulmasına sebep olan asıl sebep, Jön Türkler'in II. Abdülhamid'e karşı mücadelesinin âdeta finali olan, Sultan'ın tahttan indirilme kararını kendisine tebliğ eden heyetin üyesi olmasıdır.

Karasu'nun, Almanlar'ın Türkiyeden yaptıkları satın almalarda komisyonculuk yaptığı sıralarda kazancı hayal edemeyeceği kadar artmıştır ve bu sebeple de eleştirilmiştir.

Emanuel Karasu, Mondros Mütarekesi'nden (30 Ekim 1918'den) sonra tutuklanmış ve mallarına el konulmuştur. Son yıllarında yoksulluk içinde yaşayan Karasu, 1 Haziran 1934'te, İstanbul Arnavutköy Seferad Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seferad, Selânik, II. Abdülhamid, Jön Türkler, İttihat ve Terakkî, Meclis-i Mebusân, Siyonizm, Yahudi, Makedonya Risorta.

ABSTRACT

Emmanuel Carasso ,who was born in 1863 in Salonika, was a Turkish politician and a Sephardic Jewish lawyer. Karasu ,who protected The Young Turks, was a greatmasters of Macedonia Risorta lodges.

After that Carasso was elected deputy in the name of Union and Progress Association in 1908, 1912 and 1914 for three times from both İstanbul and Selonika. He also served as a member in the committee. Emmanuel Carasso, who was Masonic as an OttomanJews, was also an effective anti-zionist. The main reason that led him to find fame in history is that he was the member of the committee who announced Abdulhamid II the decision to be downloaded from the Sultan's throne as the final stage of the Young Turks struggle against Abdulhamid II.

Carasso's income increased more than he could imagine during the process when he worked as commissioner on purchases between Germany and Turkey for which he was immensely criticized.

Emmanuel Carasso, the armistice (October 30, 1918) was then arrested and confiscated.

Living in poverty in recent years he was buried in Istanbul Arnavutköy Sephardic Cemetery on the 1 st June 1934.

Keywords: Sephardic, Salonika, II. Abdulhamid, The Young Turks, The Union and progress, National Assembly, Zionism, Jewish, Macedonia Risorta.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM:

EMANUEL KARASU'NUN HAYATI

I. ADI, DOĞDUĞU YER ve YILI.....	3
II. AİLESİ, EŞİ ve ÇOCUKLARI.....	4
III. EMANUEL KARASU'NUN VATANDAŞLIK BİLGİLERİ.....	7
IV. KARASU'NUN YAHUDİ KİMLİĞİ ve SİYONİZM HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ	11
V. MESLEĞİ.....	16
VI. SORGULANMASI ve TUTUKLANMASI.....	17
VII. EMANUEL KARASU'NUN VEFÂTI ve VEFÂTIYLA İLGİLİ HABERLER	19
VIII. EMANUEL KARASU'NUN ŞAHSİYETİ HAKKINDA SÖYLENEN SÖZLER.....	22

II. BÖLÜM:

EMANUEL KARASU'NUN SİYÂSİ FAALİYETLERİ

I. EMANUEL KARASU VE İTTİHAT VE TERAKKÎ.....	27
--	----

A. İTC'nin Ortaya Çıkışı.....	27
B. Emanuel Karasu'nun İTC İçindeki Yeri.....	29
II. II. ABDÜLHAMİD'İN HAL'İ VE EMANUEL KARASU.....	31
A. Emanuel Karasu'nun Gözünden 31 Mart Vakası	32
B. Emanuel Karasu'nun Gözünden II. Abdülhamid'in Hal'i ve Diğer Yazılanlarla Karasu'nun Anlattıklarının Karşılaştırılması	32
III. EMANUEL KARASU'NUN MİLLETVEKİLLİĞİ, ÂZALIK GÖREVİ VE HEYET ÜYELİĞİ.....	38
A. Karasu'nun Milletvekilliği ve Nâfia (Bayındırlık) Encümeni Üyeliği ve Uşi Antlaşmasını İmzalayan Heyette Bulunması	38
B. Adana Kargaşalığı ve Emanuel Karasu'nun İnceleme Yapacak Heyete Seçilmesi	39
C. Karasu'nun Mâliye Encümenliği'nden İstifa Etmesi.....	42
IV. EMANUEL KARASU'NUN MECLİS-İ MEBUSÂN ZABIT CERİDELERİ'NE YANSIYAN MUHTELİF KONULARDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	42
A. Gayr-i Müslimlerin Askerlik Yapması Hakkındaki Görüşleri	42
B. Adalet Vurgusu Yaptığı Sözleri.....	44
C. Hüsn-i Zan Hakkındaki Görüşleri.....	51
D. Tekelcilik Konusundaki Görüşleri.....	52
E. Azaltılması Hakkındaki Görüşleri	53
F. Rum Patrikhanesi ile Bulgar Egzarlığı Arasındaki Anlaşmazlık Olan Kilise ve Mektepler Hakkındaki Görüşleri.....	55
G. Rum Göçü Konusundaki Görüşü.....	60
H. Meclisteki Borçlanma Tartışmalarındaki Görüşleri	62
I. 1909 İtalya Depremi'nin Mecliste Görüşülmesi ve Karasu'nun Yardım Önerisi	64
J. Karasu'nun Meclisteki Tansiyonu Düşüren Görüşleri	64
V. EMANUEL KARASU'NUN MECLİS-İ MEBUSÂN'DA KATILDIĞI ÖNERGELER.....	66

A. Karasu ve Arkadaşları Tarafından Kâmil Paşa İçin Verilen Güvensizlik Önergeleri.....	66
B. Karasu ve Arkadaşları Tarafından Trablusgarp Ahalisine Yapılacak Yardım İçin Kanun Maddesi Sunulması ve Osmanlı'ya Bayındırlık Faaliyetinin Kazandırılması İçin Verilen Önerge.....	67
SONUÇ.....	69
BİBLİYOGRAFYA.....	72
I. KAYNAKLAR.....	72
A. MECLİS-İ MEBUSÂN ZABIT CERİDELERİ.....	72
B. ARŞİV BELGELERİ.....	73
C. GAZETELER.....	74
II. ARAŞTIRMALAR.....	74
EKLER.....	79
EK-1: Emanuel Karasu'nun Fotoğrafı.....	79
EK-2: BOA. HR. SYS. 2695 (66375).	80
EK-3: Emanuel Karasu'nun 15 Eylül 1926 tarihli pasaportu.....	81
EK-4: BOA. HR. SYS. 2695 (66330).	84
EK-6: BOA. HR. SYS. 2695 (66327).	88
EK-7: BOA. HR. SYS. 2695 (66328).	89
EK-8: BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9 (66694)	90
EK-9: BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9. (66295)	91
EK-10: BOA. MV. 221 / 45.	92
EK-11: BOA. MV-221-227.....	93
EK-12: BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9.	94
EK-13: BOA. HR. SYS. 2695 (66333).	95
EK-14: BOA. HR. SYS 2695.....	96
EK-15: BOA. HR. HMŞ. İŞO 217-64 (66310)	97
EK-16: BOA. HR. HMŞ. İŞO, 217 / 64.....	98

EK-17: İsmail Hakkı Bey'in reji (tütün) meselesi hakkında Emanuel Karasu'yu itham ettiği, Meclis-i Mebusân'da cereyan eden siyonizm ve yahudi iskânı ile ilgili zabıt ceridesi.	99
EK-18: Hüseyin Cahit Yalçın'ın Emanuel Karasu Hakkındaki Yazısı.....	105
EK-19: Karasu'nun ölümüyle ilgili haber.	106
EK-20: Cevat Rifat Atilhan'ın Karasu'nun ölümü üzerine yazdığı yazı.	107
EK-21: Emanuel Karasu'dan bahseden bir haber.	108
EK-22: Emanuel Karasu'nun mezarının fotoğrafı.	109
EK-23: Karasu'nun <i>Frankfurter Zeitung</i> 'a verdiği röportaj.	110
EK-24: Osmanlı Arşiv Belgelerinde Emanuel Karasu'nun II. Abdülhamid'e Verdiği Journaller.....	111
EK-25: BOA. HR. HYS. 2695 (66355).....	115

KISALTMALAR

bkz.	: bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
ed.	: Editör
EJd	: Encyclopaedia Judaica
haz.	: hazırlayan
Hız.	: Hazreti
HR. HMŞ. İŞO.	: Hâriciye Nezâreti Hukuk Müşaviriği İştisare Odası Belgeleri
HR. SYS.	: Hâriciye Nezâreti Siyâsi Kısmı Belgeleri
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
MMZ	: Meclis-i Mebusân Zabıt Ceridesi
MV.	: Meclis-i Vükela Mazbataları
s.	: sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ŞD.	: Şurâ-yı Devlet Belgeleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
trc.	: tercüme eden
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vs.	: vesaire
Yay.	: yayınları
Y. EE.	: Yıldız Esas Evrakı
Y. PRK. SGE.	: Yıldız Perakende Evrakı
yy.	: Yüzyıl
y.y.	: yayın yeri yok
YYOA	: Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi

ÖNSÖZ

Kısaca yaşam öyküsü diye tanımlanan biyografiler, kendi alanlarında ünlü olmuş, siyasetçi, edebiyatçı, sporcu, bilim adamı, ses, sinema, tiyatro sanatçısı, gazeteci, ticaret adamı gibi kişilerin hayatlarını, neler yaptıklarını, ülke ve dünya insanlığına neler kazandırdıklarını, hayatlarının önemli başarılarını ve dönüm noktalarını bütünüyle anlatan eserlerdir.

Bir anlamda biyografik çalışmalar sayesinde konu olan kişinin hakkındaki bilgiler tarihe mal edilmiş olur. Bu yüzden biz de Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip bir şahsiyet hakkında biyografik bir tez yazmayı istedik.

Emanuel Karasu'yu tez konusu olarak çalışırken gördüm ki, Karasu'nun hakkında yazılmış birkaç makalenin dışında henüz derli toplu bir çalışma yapılmamıştır. Bu araştırma sınırlı bilgilerin araştırılmasından dolayı oldukça zahmetli geçmiştir. Bunun için ilk önce 1908-1918 yılları arasındaki 36 ciltlik Meclis-i Mebusân Zabıt Cerîdeleri ışığında Karasu'nun düşünceleri ve faaliyetleri araştırılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Şalom Gazetesi* arşivi ve çeşitli kütüphanelerdeki süreli yayınlar okunmuş ve Karasu hakkındaki belgeler toplanmıştır. Karasu hakkında bulunan Osmanlı Türkçesi, Fransızca belgeler ile Almanca ve İngilizce gazete haberleri Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Tezdeki bazı bilgilerin güncellenmesi amacıyla Roni Margulies ve Prof. Dr. Edhem Eldem ile yüz yüze görüşülmüştür. Çalışmayı desteklemek amacıyla Türkiye'de Yayınlanmış Yahudilik'le İlgili Tez ve Makaleler Bibliyografisi (1923-2003)'ndeki Emanuel Karasu ve Yahudilikle alakalı yayımlar araştırılarak daha fazla bilgi ve belge toplamaya gayret edilmiştir. İlaveten o yılları anlatan hatıratlar araştırılmış, bununla da yetinilmeyip II. Abdülhamid, İttihat ve Terakkî, Masonluk, Siyonizm, Yahudilik ile alakalı kitap ve makaleler araştırmaya dâhil

edilmiştir. Emanuel Karasu'nun hayatını ve faaliyetlerini ele alan bu tez iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, Emanuel Karasu'nun hayatı başlığı altında, Karasu'nun kendisi ve ailesi hakkındaki bilgilerden oluşmaktadır.

İkinci bölümde ise, Emanuel Karasu'nun siyâsi faaliyetleri ana başlığı altında, ağırlıklı olarak Karasu'nun İttihat ve Terakkî bağlantısı, II. Abdülhamid'in hal'indeki yaşadıkları ve Emanuel Karasu'nun milletvekilliği ve âzalık görevleri ele alınmıştır. Bu bölümün devamında ise, Karasu'nun Meclis-i Mebusân Zabıt Cerîdeleri'ne yansıyan muhtelif konulardaki görüşlerine yer verilmiştir.

Emanuel Karasu'nun hayatı, düşünce dünyası ve siyâsi faaliyetlerini, çalışmak için güzel ve güç bir konuydu lâkin bu konu bana, Türkiye'de bir Yahudi'nin hayatını yazmanın çok da kolay olmayacağını öğretti. Karasu hakkında yazılmış birkaç makalenin dışında, isminin geçtiği yerlerdeki bir kaç satır yazıdan başka bir bilginin olmaması ve Karasu'nun mezarlık kayıtlarının güncellenememesi, tezle ilgili bazı zorluklardı. Tezdeki asıl meşakkatli kısım ise, Karasu hakkında bilgi edinmek için, pek çok ciltten oluşan Meclis-i Mebusân Zabıt Cerîdesi'ni taramaktı. Bu tarama neticesinde de Karasu'nun Meclis-i Mebusân'da 20 sayfalık bir konuşma yaptığını tespit edip inceledim. Bunların dışında, kısa bir zaman zarfında, BOA'daki araştırmam neticesinde bulduğum Karasu hakkındaki 170 adet el yazısı Osmanlı Türkçesi ile Fransızca belgelerin tercüme edilmesinde biraz külfetli oldu. Fakat bu belgeler üzerinde, azami gayretle çalışılarak tezin son şekli verilmiştir.

Çalışmalarım sırasında bana desteklerini esirgemeyen başta hocalarım, Prof. Dr. Ziya Yılmaz'er'e, Doç. Dr. Nuh Arslantaş'a, Prof. Dr. İsmail Taşpınar'a, tez konusu bulmada Rıfat N. Bali'ye, Fransızca tercümeleri ve gerekli bağlantıları sağladığı için Yusuf Besalel'e, Sefaradlar hakkında gönderdiği linkler için Yrd. Doç. Dr. Eldar Hasanov'a, tezin formatlanmasında Muhammed Enes Topgöl'e İngilizce çeviriler için Ebru Esiner Eren'e, Karasu hakkındaki röportajı bulan Arzu Dülger Şentürk'e, Egzarhlık hakkındaki bilgiler için Melike Beser Tek'e, Karasu hakkında görüşmeler yaptığım Roni Margulies'a ve Prof. Dr. Edhem Eldem'e, İtalyan Kültür Merkezi'ndeki araştırmalarımında yardım eden Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu'na, Şalom arşivini açan Eti Varon'a ve Dolly Cemal'e, teknik konularda bilgilerinden istifade ettiğim Fatma Okumuş Demirci'ye, Tuncay Özdemir'e, Servan Sidar'a ve her türlü desteği veren aileme çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Emanuel Karasu'nun hayatını ele alan bu tezde Karasu'nun yaşamında karanlıkta kalan yönleri ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Çünkü Karasu, II. Abdülhamit'in hal' tebliğini yapan heyette yer alan bir Yahudi olarak önemlidir. Bugüne dek Karasu hakkında Roni Margulies ve Edhem Eldem ve Necmettin Alkan'ın yazdığı makaleler dışında, doyurucu bir araştırma yapılmadığından bu alanda bir boşluk söz konusu idi. Bu yüzden, TBMM arşivi online olarak çalışıldı. BOA'daki Emanuel Karasu hakkındaki belgelere ulaşıldı. Bayezid Devlet Kütüphanesi'nde ve Atatürk Kültür Merkezi'nde ve İtalyan Kültür Merkezi'nde araştırmalar yapılmıştır. Karasu hakkında yazılar yazan Prof. Edhem Eldem ve yazar Roni Margulies'un görüşlerini alınmıştır. Bunun dışında araştırmalar yapılarak Emanuel Karasu'nun hayatı aydınlatılmaya çalışılmıştır

I. BÖLÜM:

EMANUEL KARASU'NUN HAYATI

I. ADI, DOĞDUĞU YER ve YILI

Türk hukukçusu ve siyasetçilerinden¹ olan Karasu'nun adı Yahudi cemaatinde ve yabancı basında, Emmanuel Carasso², Osmanlı'da Manuel Karasu Efendi'dir³. Ama biz çalışmamız boyunca günümüzde yaygın olarak kullanılan Emanuel Karasu ismini tercih ettik ve bu ismi tez süresince kullandık⁴.

Emanuel Karasu'nun doğum tarihi hakkındaki bilgiler net değildir. *EJd*'ye göre, Emanuel Karasu, 1862 yılında Selânik'te doğmuştur⁵. Edhem Eldem ise, *EJd*'de verilen 1862 yılının doğru olamayacağı yönünde, bazı belgelere ulaşmıştır. Eldem, bu konudaki bilgileri Karasu'nun 1921 ve 1926 tarihli pasaportlarına dayandırmaktadır. Edhem Eldem, Karasu'ya, 1921 yılında, İtalya tarafından verilen pasaportun, Roni Margulies'da bulunduğunu dile getirmiştir. Edhem Eldem, Karasu'nun 1926'da tekrar bir pasaport talebinde bulunduğunu, bunun üzerine, İstanbul'daki İtalyan Konsolosluğu

¹ Jo. N. , “Carasso, Emanuel”, *EJd*, ed. Cecil Ruth, Keter Publishing House: Jerusalem, V, 158.

² Yahudi cemaatinde, Karasu'dan “*Emmanuel Carasso*” diye bahsedilmiştir; bkz. Roni Margulies, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç”, *Toplumsal Tarih* 4 / 21 (1995), s. 28; *The Times*, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, Londra 8 Haziran 1934, s. 19.

³ Osmanlı toplumunda, Emanuel Karasu'dan “*Manuel Karasu Efendi*” diye bahsedilmiştir; bkz. MMZC, 1, 1, 1, 4, 10 Kânun-i Evvel 1324 / 23 Aralık 1908, s. 36-37; MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 29 Şubat 1911; Ahmed Cevdet, “Meclis-i Mebusân”, *İkdam*, 16 Kânun-i Sâni 1324 / 29 Ocak 1909, s. 1; Feridun Kandemir, “Yahudiler, Filistin ve İttihat-Terakki”, *Yakın Tarihimiz*, İstanbul 21 (1962), s. 243.

⁴ Günümüzde Emanuel Karasu'dan, Emanuel Karasu diye bahsedilmektedir; bkz. Yusuf Besalel, *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yay. : İstanbul 2004, s. 56; bkz. Feroz Ahmad, *1908-1914 İttihat ve Terakki*, (trc. Nuran Yılmaz), Kaynak Yay., İstanbul 1986, s. 27.

⁵ Jo. N. , “Carasso, Emanuel”, *EJd*, V, 158.

tarafından bir pasaport verildiğini belirtmiştir. Edhem Eldem, 15 Eylül 1926 tarihli pasaportun, önceki pasaportun bilgilerini teyit etmekle birlikte, bazı yeni bilgiler de içerdiğini belirtmektedir. Buna göre, Eldem, bir yıllık müddeti bittikten sonra, 5 Eylül 1927 tarihinde aynı makam tarafından bir yıllığına uzatılan bu pasaportta Karasu'nun doğum tarihinin kesin bir şekilde 1863 olarak yazıldığını bildirmektedir. Yine Edhem Eldem, *EJd'nin* verdiği 1862 tarihinin 1863 olarak düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir⁶. Şu anda elimizde başka bir bilgi olmadığına göre bu bilginin doğru kabul edilmesinde bir mahzur yoktur.

II. AİLESİ, EŞİ ve ÇOCUKLARI

Emanuel Karasu'nun ailesinin 1492'de İspanya'dan sürülmüş ve Sultan II. Bayezid'in (1481-1512) izniyle Selânik'e yerleşmiş Sefarad Yahudileri'nden olduğu belirtilmektedir⁷.

“Karasu'nun da mensubu olduğu dünya Yahudileri'nin onda birlik bölümünü teşkil eden Sefaradlar, Türkiye Yahudileri'nin çoğunluğunu oluşturmuşlardır”⁸.

⁶ Edhem Eldem, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)” , *Toplumsal Tarih* 4 / 23 (1995), s. 43.

⁷ A. Şerif Aksoy, *İttihat ve Terakki Cemiyeti Tarihi*, Nokta Kitap, İstanbul 2008, s. 274. Cevat Rıfat Atilhan'a göre ise Emanuel Karasu, İspanya'dan sürülen Şepardi ailesine mensuptur; bkz. Cevat Rıfat Atilhan, “Karaso”, *Millî İnkılap* 5 (1934), s. 10. Şepardi sözcüğü Türkçe'de kullanılan Sefarad kelimesinin İngilizce'deki karşılığı olarak kullanılmıştır; bkz. Mete Tunçay, “Türkiye Yahudileri”, *Tarih ve Toplum Dergisi* 82 (1990), s. 57.

⁸ *Yeni Adam* adlı dergideki bir yazıya göre, Sefarad sözcüğü İbranice'de, Pirene Yarımadası demektir. Aynı yazıda, Sefaradlar'a İspanya'dan göç ettikleri için İspanyol da denildiği anlatılmıştır. Bu yazıda Sefaradlar için, Batı ve Güney Yahudileri'dir denilmiştir. Yazıda, Sefaradlar'ın İspanya'ya Afrika'dan geçtikleri de belirtilmiştir. Yazının devamında, Sefaradlar'ın Türkiye'de genellikle Haliç (Balat, Hasköy), Ortaköy ve Kuzguncuk'ta yerleştikleri ve ana dillerinin İspanyolca olduğu vurgulanmıştır. Bu yazıda ayrıca, Yahudi milletleri arasında, Türkçe konuşmaya en çok Sefaradlar'ın heves ettikleri dile getirilmiştir; bkz. “Türkiye'de Yahudiler”, *Yeni Adam* 288 (1940), s. 10. İspanya ve diğer bölgelerden sınır dışına sürülmeye oluşan Sefarad göç hareketi sonrasında, İspanyol Yahudileri bütün Akdeniz kıyısına dağılmışlardır. XVI. yy.'ın sonunda, Osmanlı İmparatorluğu'nun hissedilmeye başlayan gerilemesine rastlayan düşüş dönemi, Yahudiler'in konumlarına da yansımıştır. Sefaradlar XVII. yy. boyunca İtalya ve Osmanlı toprakları arasındaki ticarete yer alsalar da, o zamana kadar edindikleri ayrıcalıklı konum, yavaş yavaş ellerinden alınmıştır. XIX. yy. ortalarına doğru, İmparatorluk Sefaradları'nın çoğunluğu zor durumdadır. Meslek eğitiminden yoksun çoğunluk, yoksulluk içinde yaşamıştır. XIX. yy. boyunca, İzmir'de benzeri birçok kez yaşanan, ciddi boyutta sınıf çatışmaları sonucu toplulukta derin kutuplaşmalar oluşmuştur. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yaşayan Sefaradlar XIX. yy.'da sınırların yeniden çizilmesiyle, yeni devletlerin egemenliğine geçmişlerdir. Yine de çoğunluk Osmanlı yönetimine bağımlı olarak yaşamını sürdürmüştür. XX. yy.'ın ilk on yıllık diliminde Yahudiler, İmparatorluk Rumları'nın ve

Karasu'nun anne ve babası hakkında detaylı bir bilgi yoktur. Hâriciye Nezâreti Evrâk Müdüriyeti Sefâret-i Ecnebiyye (Dışişleri Bakanlığı Yabancılar Evrâk Müdürlüğü Elçiliği) tarafından, 22 Temmuz 1920'de, yazılan bir takrîrde Emanuel Karasu'nun babasının adı İsrail olarak geçmiştir⁹.

Roni Margulies, Karasu'nun 1921 pasaportunda¹⁰ babasının adını, Asriel olarak okumuştur. Edhem Eldem ise, 1926 pasaportunda açık bir şekilde – ve mana teşkil edecek surette –“fu Uziel”, yani müteveffa Uziel olarak gördüğünü zikretmiştir. Eldem, aynı tarihli pasaportta annesinin adının, Sunbule Assack (?) diye geçtiğini belirtmiştir¹¹. Görülüyor ki; hem yukarıda bahsedilen takrirden hem de iki pasaportta, birbiriyile uyuşmayan bilgiler mevcuttur. Roni Margulies'tan sonra aynı konuda bir makale yazan Edhem Eldem'in yazdıkları daha güvenilir gözükmektedir.

Karasu'nun ailesinin diğer fertlerine gelince, Roni Morgulies'un 1995'teki tespitine göre, Karasu'nun Türkiye'de sadece üç akrabası vardır. Bu kişiler, kızı Frida'nın bir kız çocuğu ile kız kardeşi Benuta'nın iki torunundan ibarettir¹².

BOA'daki belgelere göre, Karasu'nun evli ve çocuklarının olduğu anlaşılmaktadır.

Emanuel Karasu'nun eşi Bella Karasu hakkındaki bilgiler; Emanuel Karasu, 2 Teşrîn-i Evvel 1334 (2 Ekim 1918) tarihinde verdiği dilekçenin Selânik vilâyetinin 22 Nisan 1325'deki (7 Mayıs 1909'daki) 24 numaralı tahrîrat melfûfunda (resmî ekinde) gerek kendisinin, gerekse eşi Bella'nın, Selânik'in Karahacıoğlu Mahallesi'ne âit 101

Ermenileri'nin gölgesinde kalmışlardır. 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında, Sefarad Yahudi cemaatlerinin en kalabalığı Selanik'tedir; bkz. Esther Benbassa- Aron Rodrigue, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi* (trc. Ayşe Atasoy, yayına haz.: Rıfat N. Bali), İletişim Yay., İstanbul 2010, s. 143,146,205-206, 221, 231. XIX. yy'ın ortalarındaki çağdaş devrimler Batı Avrupa'daki Yahudiler'e önemli etki yapmıştır, bu süreç Doğu'da da edebiyat ve gazetecilik alanlarındaki yeniliklerle kendini göstermiştir. Sefarad Yahudiler'i Batı'ya döndüklerinde, İbranice ikinci derecede önemli olup daha çok din alanında ve akademik çevrelerde yaygındır. Yahudi İspanyolcası modernleşmede temel olmuştur. Bu dil ilk göçmenlerle bağlantı sağlamıştır; bkz. Esther Benbassa, «The Process of Modernization of Eastern Sephardi Communities », *Sephardi and Middle Eastern Jewries. History and Culture in the Modern Era*, ed. Harvey E. Goldberg, Indiana University Press : Bloomington-Indianapolis 1996, s. 91.

⁹ BOA. HR. SYS. 2695 (66330); bkz. EK-4; BOA. HR. HMŞ. İŞO 139 / 9. (66292).

¹⁰ Roni Margulies'tan Karasu'nun 1921 tarihli pasaportunun görüntülerini sorduğumda, Margulies pasaportun Londra'da olduğunu söyledi.

¹¹ Eldem, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)”, s. 43.

¹² Margulies, “E. Karasu Biyografisine Bir Başlangıç”, s. 29; 8 Aralık 2014'te Roni Margulies ile yaptığım görüşmede bugün Türkiye'de Karasu'nun herhangi bir akrabasının bulunmadığını öğrendim.

numaralı evde oturduğu yazılıdır. Aynı belgede, Karasu'nun eşi Bella'nın Selânik doğumlu olup, babasının adının Matatya Efendi olduğu belirtilmiştir¹³. Bella Karasu, Teşrin-i Evvel 1337/ 5 Ekim 1921'de Karasu'nun zevcesi Bella'nın terk-i tâbiyyet istid'âsına dâir tâbiyyet müzekkeresinden anlaşılacağı üzere Osmanlı vatandaşlığını terk ederek İtalya vatandaşı olmuştur¹⁴.

Karasu'nun erkek çocukları hakkındaki bilgiler; Hâriciye Nezareti Evrâk Müdüriyeti Sefâret-i Ecnebiyye tarafından, 22 Temmuz 1920'de, yazılan bir takrîrde Emanuel Karasu'nun Azrail, İsak ve David adlı üç oğlu olduğu belirtilmiştir¹⁵.

Edhem Eldem'in Karasu'nun ailesinden edindiği bilgilere göre, Karasu'nun altı çocuğu vardır. Karasu'nun iki pasaportunda da birbiriyle örtüşmeyen bilgilerin olduğunu belirten Eldem, 1926 tarihli pasaportta¹⁶ Karasu'nun Ester ve Moisé adlı iki evladının olduğunu anlaşıldığını dile getirmiştir. Eldem, aynı pasaportta fotoğrafı da bulunan Karasu'nun Ester Carasso adlı kızının, 1909 İstanbul doğumlu olup 17 yaşında olduğunu oğlu Moisé Carasso'nun ise, 1914 İstanbul doğumlu olup 12 yaşında olduğunu yazmıştır¹⁷.

Edhem Eldem'e göre, Karasu'nun 1921 tarihli pasaportunda, Nelly isminde bir kızı daha görünmektedir. Eldem, ailenin de Karasu'nun Nelly adında bir kızı olduğunu teyid ettiğini belirtmiştir. Eldem aynı makalede, Karasu'nun oğluyla ilgili verdiği bilgide, onun 1921 tarihli pasaportunda, Moisé adının geçmediğini belirtmiştir. Eldem'in bunların dışında edindiği bilgilerde Karasu'nun üç kızı ve üç oğlu vardır; Kızlarının adları, Frida, İda ve Nelly'dir. Karasu'nun oğullarının isimlerinin, David, Albert, Matteo olarak anlaşıldığını belirten Eldem'e göre, Karasu'nun iki pasaportundaki farklı bilgiler beraberinde şu soruyu akla getirmektedir: 1921 yılındaki pasaportta adı geçmeyen Moisé ismi David isminin üzerine mi yazılmıştır? Eldem, belki de Karasu'nun çocuklarının ikişer isme sahip olduğunu belirterek bu bilgiden hareketle, muhtemelen şu cevaba ulaşılabileceğine değinmiştir: Moisé'nin aslında David Moisé ve

¹³ BOA. HR. HMŞ. İŞO 139 / 9.

¹⁴ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9 (66694); bkz. EK-8.

¹⁵ BOA. HR. SYS. 2695 (66330).

¹⁶ Edhem Eldem 1926 tarihli pasaportu sahaflarda tesadüfen bulmuştur. Ne var ki, bu pasaportun dışında herhangi bir belgeye rastlayamadığını dile getirmiştir. (bkz. Eldem, s. 45) bkz. EK-3.

¹⁷ Eldem, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)", s. 43.

Ester'in de, İda, Frida veya Nelly'nin ya asıl ya da göbek isimleri olarak düşünebileceğidir¹⁸.

Netice itibariyle bu bilgilere dayanarak şimdilik kesin bir şey söyleyebilecek durumda değiliz.

III. EMANUEL KARASU'NUN VATANDAŞLIK BİLGİLERİ

Emanuel Karasu, Osmanlı vatandaşı olarak bilinmektedir. Babîâli Hukuk Müşâvirliği yazısında, Karasu'nun, 2 Teşrîn-i Evvel 1324'te (15 Ekim 1908'te), Osmanlı ülkesinde doğduğunu belirttiğini yazmıştır¹⁹.

Babîâli Hukuk Müşâvirliği yazısına göre, Karasu'nun dedesi David Karaso, kendisini, İspanya vatandaşı olarak kaydettirmiştir. Karasu, nüfus kayıtlarında, Osmanlı ülkesinde doğmasına rağmen, ailesinin İspanya vatandaşı olmasından dolayı, yanlışlıkla İspanyol uyruklu yazıldığını belirtmiştir. Karasu, hiçbir vakit yabancı uyruk iddiasında bulunmadığını²⁰, vatandaşlıktan çıkmak gerekirse, o zaman yapılanlara uyacağını belirtmiştir²¹.

1908 sonbaharında, (6 Teşrîn-i Sâni 1324 /19 Kasım 1908) meclis seçimlerinden hemen önce, kuşkusuz milletvekili seçilebilmeyi mümkün kılmak amacıyla, Karasu İspanyol vatandaşlığını terk edip, Osmanlı vatandaşlığına geçmiştir²².

Emanuel Karasu'nun vatandaşlık hikayesi burada bitmemiştir. Karasu, yukarıda da belirtildiği üzere, hiçbir surette Osmanlı vatandaşlığına itiraz etmeyeceğini beyân etmesine rağmen, aleyhine açılmış bir takım davalardan kurtulmak için, İtalya Fevkâlâde Komiserliğinin isteği üzerine, 20 Temmuz 1921 (20 Temmuz 1337) tarihinde Meclis-i Vükelâ kararıyla resmen İtalya vatandaşlığına geçmiştir²³.

Doğal olarak burada insanın aklına Karasu, “Hangi davalardan kurtulmak istemiştir?” sorusu gelmektedir.

¹⁸ Eldem, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)”, s. 43.

¹⁹ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9.

²⁰ BOA. HR. SYS. 2695 (66327-66328); bkz. EK-6, EK-7.

²¹ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9.

²² BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9; bkz. EK-9.

²³ BOA. MV-221-227; bkz. EK-11.

Karasu'nun yargılandığı davalar, İtalya Yüksek Komiserliği'nin 24 Ağustos 1920 tarihli Osmanlı Hâriciye Vekâleti'ne yazdığı dilekçeden anlaşılmaktadır²⁴.

Söz konusu dilekçede, Karasu'nun yargılandığı davalar şöyle sıralanmıştır:

Osmanlı Ticaret Mahkemesi Odası nezdindeki, Osmanlı Ulusal Kredisi (Milli İtibar) davası.

İmparatorluk İktisat Vekâleti tarafından açılan Osmanlı Ticâret Mahkemesi 2. Odası nezdindeki dava.

Pera Sivil Mahkemesi nezdindeki, Deutsche Orient Bank tarafından açılan bir dava.

İstanbul Müracaat Mahkemesi'nin Sivil Bölümü nezdindeki, Deutsche Orient Bank tarafından açılan bir dava.

İstanbul Müracaat Mahkemesi'nin Ticârî Bölümü nezdindeki, Limanlar Şirketi tarafından açılmış bir dava.

İstanbul Müracaat Mahkemesi'nin Ticârî Bölümü nezdindeki, Hikmet Paşa'nın açtığı bir dava²⁵.

Dilekçede, yukarıda belirtilen davaların güncelleştirilerek, Karasu'nun, İtalya vatandaşı sıfatıyla, konsolosluk desteğinden istifade edebileceği düzeye getirilmesini talep ettiği bildirilmiştir. Dilekçenin devamında ise, İtalyan Yüksek Komiserliği, İmparatorluk Adalet Vekaleti'ne gerekli talimatları vererek; Karasu hakkında açılmış davaların, Osmanlı Mahkemeleri'nin, Osmanlı vatandaşı ve yabancı vatandaşları arasında yüzeye çıkan farklılıkları yargılamayı tekrar ele almaya başlayana dek askıya alınmasını rica etmiştir²⁶.

Hakkında açılan davalardan birine göre Karasu, zor durumdadır. 9 Ocak 1922'de İtalya Yüksek Komiserliği tarafından, Karasu'nun İtalya vatandaşı olduğu belirtilen bir yazıda, İstanbul Ceza Mahkemesi'nin onun tüm varidâtına (gelirlerine) sınırlama getirildiği belirtilmiştir. Bu yazının devamında bunun hatalı bir davranış olduğu

²⁴ BOA. HR. SYS. 2695.

²⁵ BOA, HR. SYS. 2695.

²⁶ BOA, HR. SYS. 2695.

vurgulanarak kararın Karasu'ya uygulanamayacağı ifade edilerek Karasu'nun gelirleri üzerindeki bu tedbirlerin kaldırılması da talep edilmiştir²⁷.

İtalya Yüksek Komiserliği tarafından, 24 Ağustos 1921'de, İmparatorluk Hâriciye Vekâleti'ne (Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'na) yazılan bir başka dilekçede, Karasu'nun İtalya vatandaşı olduğu belirtilerek hakkında açılan davaları, bizzat kendilerinin takip ettiği ifade edilmiştir²⁸.

İtalya Yüksek Komiserliği'nin nezdinde takip edilen bir dava ise Karasu için çok önemlidir. Karasu bu yüzden İtalya vatandaşlığına geçmiştir. Karasu, kendisine ait olan Arimetea ve Bitynia adlı gemileri G. Rossi isimindeki İtalyan Denizcilik şirketine satmak istemiştir lakin gemilerin milliyetini bildiren sertifikasının teslimi gerekmektedir²⁹. Ancak bu gemilerin komisyonunun ödenmediğinden, gereken sertifika Osmanlı Devleti tarafından verilmemiştir. Hikmet Paşa'nın bu konuyla alakalı olarak Karasu aleyhine açtığı dava, birçok belgede bahis konusudur. Çünkü Karasu'ya ait olduğu belirtilen Arimetea ve Bitynia adlı gemilerin komisyonu olan 495. 000 kron yani 15. 246 Osmanlı Lirası, Hikmet Paşa tarafından talep edilmiş; ancak Karasu bu parayı ödememiştir³⁰.

Karasu, kendisinden istenen bu komisyon tutarını, ödememek için İtalya vatandaşı olarak kabul edilmesini istemiştir. Bu durum Karasu hakkındaki belgelerde, açıkça görülmektedir. Bu cezanın ödenmesini isteyen Hikmet Paşa ise Karasu'nun Osmanlı vatandaşı olarak kabul edilmesini istemiştir. 22 Haziran 1338'de (22 Haziran 1922'de) Adliye Nâzırı tarafından yazılan bir dilekçede, Hikmet Paşa tarafından verilen dilekçeye atıfta bulunularak Hikmet Paşa'nın, Karasu'nun İtalyalı olmadığını belirttiği yazılmıştır³¹. Uzun yazışmaların sonucunda, Hikmet Paşa'nın Karasu'dan istediği komisyon tutarı tahsil edilmiştir. 7 Safer 1341/ 16 Ocak 1913 tarihli bir belge, bunu göstermektedir³².

Özetle, Karasu'nun vatandaşlığı konusunda;

Karasu'nu doğumunda ailesi İspanyol vatandaşıdır.

²⁷ BOA, HR. SYS. 2695 (66375-66376).

²⁸ BOA, HR. SYS. 2695 (66333).

²⁹ BOA. HR. HYS. 2695 (66355); bkz. EK-25.

³⁰ BOA. HR. HMŞ. İŞO 217-64 (66310); bkz. EK-15.

³¹ BOA. HR. HYS. 2695 (66391).

³² BOA, HR. HMŞ. İŞO, 217 / 64. (66308); bkz. EK-16.

1908 sonbaharında, meclis seçimlerinden hemen önce kuşkusuz milletvekili seçilebilmeyi mümkün kılmak amacıyla, Karasu İspanyol vatandaşlığını terk edip, Osmanlı vatandaşlığına geçmiştir.

İstanbul'un işgal altında olduğu ve İttihatçılığ'ın makbul olmadığı 1921 yılının Temmuz ayında, Karasu, İtalyan vatandaşlığına geçmiş ve Osmanlı vatandaşlığını terki, Hâriciye Nezâreti (Dışişleri Bakanlığı) tarafından, İtalya Fevkalade Komiserliği'nin ısrarı üzerine ve istisnâi olarak kabul edilmiştir.

Emanuel Karasu'nun eşi Bella'nın da, İtalyan vatandaşlığına geçmek için, 22 Ağustos 1921 günü, Dışişleri Bakanlığı'nın Tâbiyet Müdürlüğü'ne bir dilekçe ile başvurduğu belirtilmiştir³³. Hukuk Müşâvirliği İstişâre Odası, bu dilekçeye cevaben yazdığı resmî yazıda, Bella Karasu'nun Osmanlı vatandaşı olarak kalmasının Hükümet'in faydası açısından bir öneminin olmadığı dile getirilmiştir. Burada vurgulanan konu, Karasu Efendi hakkında yapılan işlemin, Karasu'nun eşi için de uygulanmasına meydan verilmemesidir³⁴.

Karasu'nun, uyruk değiştirme konusundaki bilgilerden sonra, Karasu'nun hareketliliği konusuna gelince; Edhem Eldem'e göre, 1926 pasaportunun getirdiği izahat sınırlıdır. Esasen 20 sahifelik olması gereken bu pasaportun ancak 8 sahifesi (1-5, 12-14) mevcut olduğundan, birçok vize ve benzeri ibarenin kayıp olduğu anlaşılmakta olup, kalan sahifelerde ise bazı bilgiler mevcuttur. Eldem, sadece bir Pire Limanı'na giriş damgasıyla İstanbul Bulgar Legasyonu tarafından verilmiş bir doğrudan geçiş vizesiyle, ona iliştilmiş bir kağıt bulunmaktadır diye belirtmiştir. Eldem'e göre, Karasu'nun Bulgar vizesinde şu bilgiler bulunmaktadır:

5 Şubat 1927 tarihinde verilmiş ve 45 gün içinde İstanbul'dan hareketle kullanılması gerektiği belirtilmiştir. İliştirilmiş olan kağıtta ise, Karasu'nun doğum yeri olarak Selânik, vatandaşlığı İtalyan ve ikametgâhı pasaporttan farklı olarak İstanbul verilmiş, vizenin de İtalya yönünde transit için geçerli olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Karasu'nun en geç Mart 1927 sonlarında İtalya'ya yönelerek İstanbul'dan Bulgaristan yoluyla (vizeyi kullandığı takdirde, (zira herhangi bir giriş damgası mevcut değildir), İtalya'ya gittiği anlaşılmaktadır.

³³ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9 (66694); bkz. EK-8.

³⁴ BOA. HR. HMŞ. İŞO. 139 / 9 (66695).

17 Şubat 1927 tarihli Pire limanı giriş damgasından, yolculuğunun ikinci (veya birinci) kısmının Yunanistan'da geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Doğrudan doğruya Pire'ye gitmek varken neden Bulgaristan üzerinden bir geçiş yolunun seçildiği (tekrar belirtelim, belki de Bulgar vizesini almış ama kullanmamıştır) merak konusu olabilir. Karasu'nun aynı yıl içinde İstanbul'a dönmüş olması gerekir; Çünkü 5 Eylül 1927 tarihindeki pasaportun uzatılışı, İstanbul Konsoloslugu tarafından verilmiştir. Bundan sonrası ise bilinmemektedir. Göze çarpan tek şey şudur ki; Pasaportun 1926'daki ilk verilişindeki 'İtalya ve dönüş' ifadesi, uzatmada, sadece İtalya'ya dönüşmüştür. Bundan Karasu'nun kesin bir dönüşü tasarladığı düşünülebilir. Fakat Karasu'nun, 1934'ten yani ölümünden evvel İstanbul'a döndüğü kesindir³⁵.

Margulies'a göre, her durumda, Emanuel Karasu, 1921-1923 yıllarında Türkiye ile İtalya arasında gidip gelmiştir ancak bu sürenin çoğunluğunu iki ülkeden hangisinde geçirdiği meçhuldür.

IV. KARASU'NUN YAHUDİ KİMLİĞİ ve SİYONİZM HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ

Emanuel Karasu'nun Yahudi kimliği, ömrü boyunca kendisine hatırlatılmıştır. Özellikle mebusluğu döneminde yapılan tartışmalarda hemen Yahudi deyince verilen örnek Karasu olmuştur. Örneğin, Osmanlı Mebusân Meclisi'nde vatandaşların nüfus kütüğü yasa tasarısı bilgileri tartışılırken Emanuel Karasu'nun Yahudi kimliğine dikkat çekilmiştir.

Nüfus kütüğü yasa tasarısı görüşülürken aynı dönem milletvekili olan Yorgo Boşo Efendi, kişinin adı Yorgi ise Hristiyan, Ahmet veya Mehmet ise Müslüman'dır, lâkin Karasu ismi yazıldığında mutlaka Yahudi olduğunun anlaşılacağından dem vurmuştur³⁶.

Burada Serfice mebusu Yorgo Boşo, Musevi yerine Yahudi deyimini kullanmıştır. Çünkü Tanzimat'la birlikte başlayan millet isimlendirilmesinde "Yahudi Milleti" tabiri resmiyet kazanmıştır.

³⁵ Eldem, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)", s. 43-44.

³⁶ MMZC, 1, 2,2, 39, 30 Kânun-i Sâni 1325 / 12 Şubat 1910, s. 263.

Emanuel Karasu, bir Yahudi olması nedeniyle zaman zaman Siyonist olmakla itham edilmiştir. Karasu'nun itham edildiği Siyonizm kelimesinin kökü olan siyon kavramı, Ahd-i Atik'te, Hz. Davut tarafından fethedilip krallığın merkezi yapılan Kudüs şehri için kullanılan bir isim olup, zaman içerisinde bütün İsrail topraklarını ifade edecek şekilde genişlemiştir. Siyon kelimesine dayanan Siyonizm, Yahudi halkının tarihi yurtlarına geri dönüşlerini ifade eden ve Filistin'de bir Yahudi devleti kurmayı hedefleyen siyâsi bir harekettir³⁷. Bu konuda Osmanlı'nın Yahudi mebuslarından olan Emanuel Karasu, 3 Mayıs 1327 /16 Mayıs 1911 tarihli MMZC'ye göre, “*Siyonizm'i bilmiyorum*” dediği için eleştirilmiştir³⁸.

Karasu'nun 1911'de Meclis-i Mebusân'da anti-Siyonist olduğunu belirttiği bu görüşme kısaca şöyledir: Maliye Nâzırı Cavit Bey'in yönettiği Hükümet bütçesi açık verince, Cavit Bey, borç almaktan başka bir çözüm bulamamıştır ve Almanya'dan kredi sağlamıştır. MMZC'ye göre, muhâlefetten Gümülcineli İsmail Bey ise, bu anlaşmanın Siyonizm ile ilgisi bulunduğunu iddia etmiştir³⁹. MMZC'den edinilen bilgilere göre, Gümülcineli İsmail Bey'in iddiasına göre, adını açıklamadığı bir Siyonist cemiyet tarafından, Meşrutiyet'ten evvel Kudüs, Şam ve Hayfa civarında büyük paralarla arazi alınarak Avrupa'dan gelen Museviler, buraya yerleştirilmek istenilmiştir. İsmail Hakkı Bey, bu Siyonist cemiyetin amaçlarını gerçekleştirmek için de Cavit Bey'den randevu talep ettiğini, lâkin Cavit Bey'in görüşmek istemediğini dillendirmiştir. İsmail Hakkı Bey, istediklerini elde edemeyen bu Siyonist cemiyetin, amaçlarını gerçekleştirmek için bu kez de Osmanlı Hükümeti'ni borçlandırarak emellerine ulaşmak istediğini dile getirmiştir⁴⁰.

Aynı MMZC'den, Karasu'nun, İsmail Hakkı Bey gibi düşünmediği anlaşılmaktadır. Karasu, burada, Yahudiler'in Filistin'e yerleştirilmesini istemediğini,

³⁷ Siyonizmin hakkında bkz. Mim Kemal Öke, “Bir Uluslararası Siyâsi Güç Olarak Siyonizm: Doğuşu ve Yükselişi (1870-1914), *Araftaki Filistin*, ed. Süleyman Seydi-Can Deveci, Maya Akademi Yay., İstanbul 2014, s. 79 vd. ; M. Lütfullah Karaman, “Siyonizm”, *DİA*, XXXVII, 329; Angelao Jacovella, “Jöntürk-Mason İşbirliği”, *Tarih ve Medeniyet*, 63 (1999), s. 17. ; R. Patai, “Zionism”, *Encyclopedia of Zionis and İsrail*, II, Herzl Press / Mc Graw-Hill, New York 1971, s. 1262-1271.

³⁸ MMZC, 1, 6, 3, 99, 3 Mayıs 1327 / 16 Mayıs 1911, s. 554.

³⁹ MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 1 Mart 1911, s. 331; Christopher Jon Bjerknes, *The Jewish Genocide Of Armenian Christians*, Engarland Second Edition, *text=Christopher Jon Bjerknes%2C The Jewish Genocide Of Armenian Christians%2C Engarland Second Edition%2C 2006%2C*, 2006, s. 207, (18. 01. 2015)

⁴⁰ MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 1 Mart 1911, s. 331-333.

açıkça ifade etmiştir ve konuyla ilgili şunları söylemiştir: “*Bundan üç sene evvel bazı Museviler’in Arz-ı Filistin’de değil, bulunabilecek olan sâir yerlerde iskân edilmesi imkânını düşünmek için bir komisyon teşekkül etmişti. Zannedirim ki Reis Beyefendi, sizin de hâtır-ı âlînizde olacaktır, hattâ Süleyman Elbostani Efendi de vardı. Biz bu meselede, o komisyonda olduğumuz için, bir mahzûr gördük. Mahzûru da nedir? Dedik ki, dışarıdan girecek ecnebi Yahudiler 5 sene temekkün etmedikçe, tebaa-i âliyyeden olmayı arzu etse dahi yine tebaa-i ecnebîyyeden çıkmamış olacaktır. Binaenaleyh, hiçbir vakit de bunu münasip göremeyiz. Bu cihet halledilinceye kadar ecnebî Yahudiler’in umumiyetle muhacereti kabul edilemez. Münferit suretle olabilir, bir iki kişi olabilir, fakat umumiyetle olamaz. İşte bu sureti telif edenler, Yahudi muhacirinin iskân ve kabulüne muvafakat etmeyenler biziz*”⁴¹.

Karasu’nun kürsüye çıkarak kendisini savunmasına sebep olan Siyonizm meselesi, aslında Almanya’dan alınacak borç konusu yüzünden tekrar gündeme gelmiştir.

Orhan Koloğlu’na göre, Almanlar’dan borç para almada Siyonizm’in parmağının olduğunu düşünmek manasına gelen bu iddia, Siyonizm’in Almanlar’ın güdümünde olduğu yolundaki İngiliz tezine katılmak demektir. Bu vesile ile Karasu’nun kürsüye çıkıp Siyonizm’e karşı olduğunu açıkladığını belirtmiştir⁴². Hatta Karasu, Siyonist aleyhtarı tedbirlere bile taraftardır⁴³.

Karasu’nun anti-Siyonist olduğunu destekleyen bazı tarihçiler, Osmanlı Devleti’nde Karasu’nun da mensubu olduğu Yahudi toplumu Yahudi yerleşimi ve yaşamı açısından incelemişlerdir. Bu tarihçilerden olan İlber Ortaylı’ya göre, Osmanlı Yahudileri, Batı’nın yayılmacı ve hasta adamının mirasını paylaşacak eğilim ve eylemlere katılmamışlardır. Ortaylı, 1912’deki Edirne işgali sırasında, Baş Haham Haim Becerano’nun, “*Şehri, Bulgar işgalcilerden uzak tuttuğunu*” ifade etmiştir⁴⁴.

İlber Ortaylı, II. Meşrutiyet hareketinde Osmanlı Musevileri’nin çok etkin siyasetçilerinden olmayan Avram Galante, Nesim Mazliyah, Haim Nahum ve Emanuel Karasu gibi, sayısız entelektüelin aktif katılımının göze çarptığını dile getirmiştir. İmparatorluğun bütünlüğü için Yahudiler’in önemli olduğunu ifade edilmiştir. Bu

⁴¹ MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 1 Mart 1911, s. 331.

⁴² Orhan Koloğlu, *İslam Aleminde Masonluk*, Kırmızıkeçi Yay., İstanbul 2011, s. 180-181.

⁴³ E. E. Ramsaur, *Jön Türkler ve 1908 İhtilali* (trc. Nuran Yavuz), Sander Yay., İstanbul 1982, s. 128.

⁴⁴ İlber Ortaylı, “Türkiye Yahudiliği-1”, *Şalom*, İstanbul 3127 (17 Şubat 2010), s. 2.

yüzden İstanbul'daki Jacobson ve Lictheim gibi Siyonist temsilcilerin, bu liderlerin⁴⁵ ve cemaatin Siyonizm'e uzak duruşundan kendi raporlarında yakındıkları belirtilmiştir⁴⁶.

Karasu'nun Siyonist olduğunu savunanların kullandığı malzemelerden biri de, Karasu'nun II. Abdülhamid'den toprak talebinde bulunan heyet içinde yer almasıdır.

Siyonizm ve Yahudiler'in Filistin topraklarına toplanması meselesi, II. Abdülhamid'in otuz üç yıllık iktidarı sırasında, karşı karşıya kaldığı siyâsi problemlerdendir⁴⁷.

Filistin toprakları Yahudi sığınmacılar tarafından en uygun yer olarak görülmüştür⁴⁸. II. Abdülhamid'den toprak talebi için bir heyet oluşturulmuştur. Bu fikre destek bulmak için de Vlademir Jabotinsky⁴⁹ ve İstanbul'daki diğer Siyonist liderlerle işbirliği yapıldığı belirtilmiştir⁵⁰. Karasu'nun siyonizm için çalışan Yahudi liderlerden⁵¹ Jabotinsky'ye destek olduğu anlatılmıştır⁵². Karasu'nun sadece destek olmakla kalmadığı, II. Abdülhamid'den toprak talebinde bulunan heyet içinde yer aldığı da belirtilmiştir⁵³.

Karasu'nun II. Abdülhamid'den toprak talebi konusunda, 1898'deki Zürih Siyonist Kongresi kararlarına göre, Filistin'de kurulacak Yahudi Yurdu için, Kudüs Sancağı'ndaki Çiftlikât-ı Hümayun'u satın almak hususunda Sultan II. Abdülhamid'e teklifte bulunanlardan olduğu, fakat Padişah'ın Karasu'nun da içinde bulunduğu heyete,

⁴⁵ Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler* (trc. Meriç Sobutay), Kapı Yay. İstanbul 2008, s. 339.

⁴⁶ Ortaylı, "Türkiye Yahudiliği-1", s. 2.

⁴⁷ M. Metin Hülagü, *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri (1908-1918) Hususi Doktoru Atıf Bey'in Hatıratı*, Pan Yay., İstanbul 2003, s. 18.

⁴⁸ Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, s. 361.

⁴⁹ Vlademir Jabotinsky: Arap-İngiliz ve Amerikan karşıtı terör örgütü olan Irgun'u kuran, daha sonra anti-semitik ve Yenilikçi Siyonist Hareketini başlatan kişidir. Vlademir Jabotinsky, Araplar'dan Nil Nehri ile Fırat Nehri arasındaki bölgeyi çalmaya çalışmış ve büyük İsrail'i kurmak için Karasu yardım etmiştir; bkz. Bjerknes, *The Jewish Genocide Of Armenian Christians*, s. 98.

⁵⁰ Stanford, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, s. 362.

⁵¹ Colin Shindler, *Triumph of Military Zionism: Nationalism and the Origins of the Israeli Right*, I. B. Tauris& Co. Ltd. , Londra 2006, s. 57.

⁵² Bjerknes, *The Jewish Genocide Of Armenian Christians*, s. 98.

⁵³ Ali Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam* (haz. Cemal Kutay), Tercüman Tarih Yay. İstanbul 1980, s. 45.

bu toprakların gerek satışını, gerekse doksan dokuz seneliğine kiralanmasını reddettiği belirtilmiştir⁵⁴.

Yahudiler'in toprak talebinde bulunması⁵⁵ şöyledir: Yeni rejimle iktidara gelen İttihat ve Terakkî Cemiyeti içinde, bir yolunu bulup nüfuz sahibi olan bazı Selânikli Yahudiler'e sözü geçen Siyonistler, bu Yahudiler vasıtasıyla, henüz inkılap günlerinin heyecanı içinde olan İttihat ve Terakkî ileri gelenlerinden, Yahudiler'e Filistin'de toprak satılması iznini çıkarmanın çarelerini aramışlardır. Siyonistler'e aracı olan yerli Yahudiler'in, İttihatçılar'a başvurularında, doğal olarak, bir Yahudi yurdu kurmak gayelerini gizleyerek, sadece yersiz yurtsuz, açıkta kalmış bir takım ailelere barınma imkânı verilmesini ve bu suretle zaten boş ve bakımsız duran çorak toprakların işlenerek şenlendirilmesi ile memlekete hizmet edilmesi amacını ileri sürülmüştür⁵⁶. Bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Emanuel Karasu ve onun gibi Yahudi olan milletvekillerinin çabaları Siyonizm'e hizmet olarak algılanmıştır.

Burada üzerinde düşünülmesi gereken konu, Emanuel Karasu'nun Siyonist olduğu iddiası niye gündeme getirilmiştir? Hiç şüphesiz bunun birinci sebebi Emanuel Karasu'nun Yahudi kimliğidir. Lâkin bir insan sırf Yahudi'dir diye ona Siyonist damgası vurmak akla uygun değildir. Bu, işin en üzücü tarafıdır. Diğer tarafı ise toprak talebinde bulunanların Karasu'dan yardım talep etmeleri ve Karasu'nun da bu heyette yer alması nedeniyle Karasu'nun Siyonist olarak suçlanması, o kadar da makul bir iddia değildir. Çünkü Karasu Meclis-i Mebusân'daki konuşmasında buna karşı olduğunu açıkça beyân etmiştir. Bu iddiâ da böylece çürütülmüştür. Unutmamak gerekir ki bu iddiâların temelinde yatan asıl sebep Emanuel Karasu'nun II. Abdülhamid'in hal' tebliğinde bulunan heyette yer almasıdır. Bu noktada Karasu'nun bu heyette yer almasının sebebi sorgulanabilir. Bir de Karasu'nun Selânik'te sıradan bir avukatken İTC bağlantısıyla milletvekili olması ve yıldızının parlaması bu suçlamaların gündeme gelmesine neden olmuştur. Halbuki Karasu iddiâ edildiği gibi Siyonist ya da dış güçlerin emellerine âlet olsaydı, başka yerlerde de bunu gösterirdi. Buna en güzel örnek, I. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, İstanbul'un Amerikan mandası altına verilmesi gündeme geldiğinde, Karasu'nun, buna karşı çıkması olarak gösterilebilir.

⁵⁴ Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, s. 45; Stanford, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, s. 342.

⁵⁵ Lale Çoker, "Siyonistler, Masonlar ve İttihatçılar Tezi", *Tiryaki*, İstanbul 25 (1998), s. 14.

⁵⁶ Feridun Kandemir, "Yahudiler, Filistin ve İttihat-Terakki", s. 243.

Emanuel Karasu, İstanbul'un Amerikan mandası altına verilmesi gündeme geldiğinde, İstanbul'un Türk Yönetimi'nde kalması gerektiğini savunanlar arasındadır. Bu hususta *Şalom Gazetesi'nin* Diaspora Yahudileri/Cumhuriyet Dönemi adlı yazısında, I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, işgal altına giren İstanbul'un Amerikan mandası altına verilmesi söz konusuysen, aralarında Emanuel Karasu'nun da bulunduğu kent Yahudileri, buna karşı olduklarını ve İstanbul'un Türk Yönetimi'nde kalması gerektiğini bildirdiler diye belirtilmektedir. *Şalom Gazetesi*, konuyu incelemek üzere İstanbul'a gelen Amerikan heyeti azınlık temsilcileriyle görüşüldüğünü ve diğer azınlıklardan olumlu cevap aldıkları halde, Yahudi kesimin muhâlefetiyle karşılaşıldığını belirtmiştir. *Şalom Gazetesi*, “*Muhâlif Yahudi heyetini temsil edenlerin içinde, Hahambaşı Hayim Nahum, Emanuel Karasu, Aşkenaz cemaati başkanı Reisner ve Hukuk Profesörü Mişon Ventura da bulunuyordu*”⁵⁷ diye belirtmiştir.

V. MESLEĞİ

Meslek, insanın yaşamını sürdürebilmek için icra ettiği, genellikle yoğun bir eğitim ve çalışmayı gerektiren sürecin sonunda, kişilerin kazandığı ünvanın adıdır. Karasu da icra ettiği mesleklerden olan avukatlığı ile tanınmıştır. *EJd'de*, Emanuel Karasu'nun için Türk siyasetçilerinden olduğu, bunun dışında, Karasu'nun Selânik Üniversitesi'nde de kriminoloji (suç ve suçluyu inceleyen bilim) dersleri verdiği belirtilmiştir⁵⁸. Karasu'nun milletvekilliğine gelince; BOA kayıtlarında, 1908 ve 1912 meclislerinde Selânik, 1914 meclisinde ise, İstanbul milletvekili olmak üzere, on sene milletvekilliği yapan Karasu'nun, Selânikli bir avukat olduğunu yazılmıştır⁵⁹. Birden fazla mesleği bulunan Karasu'nun meslekleriyle alakalı bilgiler sınırlıdır.

Margulies, Karasu'nun I. Dünya Savaşı yıllarında gıda stokları yöneticiliği yaptığını belirtmiştir⁶⁰. Bu bağlamda Edhem Eldem, Karasu'nun meslekleri hakkındaki bilgilerin, Karasu'nun 1921 ve 1926 tarihli pasaportlarına dayandığını belirtmiştir. Eldem'e göre, bu iki pasaportun ön sayfalarında iki önemli fark vardır: Eldem, Karasu'nun 1921'deki pasaportunda, “*negoziante*” (tâcir) olarak gözüktüğünü, 1926

⁵⁷ Ortaylı, “Türkiye Yahudiliği-1”, s. 2.

⁵⁸ Jo. N. , “Carasso, Emanuel”, *EJd*, V, 158.

⁵⁹ BOA. HR. SYS. 2695 (66343).

⁶⁰ Margulies, “Emanuel Karasu”, *YYOA*, II. , Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999, s. 14.

tarihli pasaportunda ise, Karasu'nun, asıl mesleği olan avukatlığa döndüğünün anlaşıldığını dile getirmiştir⁶¹.

VI. SORGULANMASI ve TUTUKLANMASI

Emanuel Karasu, İttihat ve Terakkî mensubu olması sebebiyle, ilk defa 1908'de tutuklanıp sorgulanmıştır. Bunun dışında Karasu'nun, 1335 (1919) yılında da tutuklandığı da bilinmektedir⁶².

Karasu'nun 1908'deki tutuklanması, II. Abdülhamid devrinde, 1919'daki tutuklanması ise, İttihat ve Terakkî'nin I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesinin ardından olmuştur.

Edhem Eldem'in bildirdiğine göre, Emanuel Karasu, 1908 yılında, II. Abdülhamid'in hal'inden evvel, Padişah'ın Emir Subayı olan Kabasakal Mehmed Paşa tarafından sorguya çekilmiştir. Eldem, Karasu'nun hayatının kritik bir dönemindeki, bu sorgulanma sahnesinin ilginç ve eğlenceli olduğunu yazmıştır⁶³.

Eldem, İstanbul'a gelen Karasu'nun sorgulanmakla kalmadığını, Sakallı Mehmed Paşa'nın Karasu'yu, Sarayburnu'na götürerek, tehdit ettiğini yazmıştır. Eldem, o vakit İspanya vatandaşı olduğu belirtilen Karasu'nun, bu tehditlere hiç ehemmiyet vermediğini belirtmiştir. Eldem, Karasu'nun, Sakallı ile görüşüğünü Meşrutiyet'in ilanı günü anlattığını vurgulamıştır⁶⁴.

Necmettin Alkan, Karasu'nun İstanbul'a gelişine dâir çeşitli düşünceleri şöyle dile getirmiştir: “Hikmet Bayur, bu ziyaret hakkında, Reval Görüşmesi'nin⁶⁵ sebep

⁶¹ Eldem, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)”, s. 43.

⁶² Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İştiklerim*, TTK Basımevi, Ankara 1951, s. 179.

⁶³ Eldem, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)”, s. 43.

⁶⁴ Süleyman Kani İrtem, *Yıldız ve Jön Türkler İttihat-Terakki Cemiyeti ve Gizli Tarihi*, (haz. O. Selim Kocahanoğlu), Temel Yay., İstanbul 1999, s. 294.

⁶⁵ Reval Görüşmesi: “İngiliz Kralı VII. Edward ve Rus Çarı II. Nikola'nın Reval'de gerçekleştirdikleri buluşmanın tek amacı Osmanlı devleti veya Makedonya değil, o günkü konjoktürde, özellikle de Alman Kaiserreich'i karşısında bir gövde gösterisi yapmak ve gündemde olan bazı konular hakkında görüş alışverişinde bulunmaktır. Osmanlı Devletinin paylaşılması ve Makedonya hakkında nihâi bir karar alındığına dâir herhangi bir bilgi geçmemektedir. Ancak Jön Türkler bu amaca inanmayarak bunu, siyâsi bir hareketin mensubu olarak mücadele etmişler, II. Abdülhamid yönetimine karşı bir propaganda olarak kullanmak istemişlerdir. Böylece hem ihtilal sürecini hızlandırmış hem de isyanlarını, Osmanlı kamuoyunda olabildiğince meşrulaştırmışlardır”. Necmettin Alkan, “1908 Jön

olduğu endişeyle bir taraftan Rumeli’de ayaklanmanın hazırlıkları yapılırken, bir taraftan da söz konusu iki kişinin (Karasu ve Talat Bey’in) aynı amaçla İstanbul’a yollandığını ve “*orada bir takım dayanaklar*” arandığını ve aradıkları dayanakları elde ettiklerini belirtmiştir⁶⁶. Fakat Necmettin Alkan, Hikmet Bayur’un bahsettiği dayanakların ne olduğunu belirtmemiştir.

Karasu’nun ihtilalden kısa bir süre önce cemiyet adına nabız yoklamak maksadıyla İstanbul’a gelmesi, cemiyet içindeki rolünü yeterince anlattığı yönünde yorumlanmıştır. Karasu, bu ziyareti esnasınca gözetlenmiş ve II. Meşrutiyet (Temmuz Devrimi) öncesinde tutuklanmıştır. Karasu, Yıldız Sarayı’nda tutulduğunu ve oradan sağ çıkamayacağını bütün samimiyetiyle söylemiştir⁶⁷.

Zaptiye Nezâreti’nin Talat Bey’i ve Karasu’yu izlettiğini ve üç gün süren bu seyahatte, Karasu ve Talat Bey’in ilmiyeden ve masonlardan bazılarıyla görüşüklerinin saptandığını belirtilmiştir. Sorguya alınan Emanuel Karasu’nun “*takip olunan maksatla hiç ilgisi olmayan bir takım işler için geldiğini*” ifade ettiği dile getirmiştir⁶⁸.

Karasu’nun bu ziyaretinin İstanbul’daki Jön Türkler’le “*yakından temasta*” bulunmak için yapıldığı da yazılmıştır. Reval Görüşmesi’nden ötürü hazırlanan bir bildirin dağıtılması konusunu, İstanbul örgütüyle görüşmek üzere “*gizli*” ziyaretin gerçekleştirildiği; fakat bu ziyaretin, gizli cemiyet üyeleri arasında “*şövalyece*” bir davranış olarak görüldüğü ve rahatsızlığa neden olduğu da belirtilmiştir. Bütün bu kareler bir araya getirildiğinde, Emanuel Karasu ve Talat Bey’in II. Meşrutiyet’ten takriben bir ay önce gerçekleştirdikleri gizli İstanbul ziyaretinin ve yaptıkları gizli görüşmelerin, II. Meşrutiyet’in ilânı öncesinde, İstanbul’daki genel durumun ne olduğunu anlama amacını taşıdığı düşünülebileceği de varsayımlar arasındadır. Yönetimin de bu ziyaretten fazlasıyla şüphelendiği vurgulanmıştır⁶⁹.

Türk İhtilali’nin Başlamasında Reval Buluşmasının Önemi”, *Toplumsal Tarih*, 175 (Temmuz 2008), s. 51-52.

⁶⁶ Alkan, *Selanik’in Yükselişi*, Timaş Yay., İstanbul 2012, s. 191.

⁶⁷ Francis Mc Cullagh, *The Fall of Abdulhamid*, Methurn & Co. Ltd. , London 1910, s. 267.

⁶⁸ Alkan, “Emanuel Karasu ve II. Abdülhamid”, [http:// e-dergi. atauni. edu/tr/index. php/SBED/article/download/489/481](http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/download/489/481), 2010, s. 182, (24. 08. 2013).

⁶⁹ Alkan, *Selanik’in Yükselişi*, s. 191-192.

VII. EMANUEL KARASU'NUN VEFÂTI ve VEFÂTIYLA İLGİLİ HABERLER

Emanuel Karasu, Mondros Mütarekesi'nden (30 Ekim 1918'den) sonra İTC'nin birçok ileri geleni gibi, bir dönem Bekirağa Bölüğü'nde yatmıştır⁷⁰. Margulies'un belirttiğine göre, hemen hemen bütün kaynaklar, bundan sonra Karasu'nun İtalya'ya gittiğini yazmıştır⁷¹. I. Dünya Savaşı'ndan (1918'den) sonra, Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından, Karasu'nun servetinin yarısına, el konulduğu belirtilmiştir⁷². 9 Ocak 1922 tarihli bir belgede ise, İstanbul Ceza Mahkemesi'nin Karasu'nun tüm gelirlerine sınırlama getirildiği belirtilmiştir⁷³. Margulies'un Karasu'nun damadı Hayirel'den edindiği bilgiye göre, savaş sonrasında, İTC önderleri yurtdışına kaçtığında, Karasu da Büyükkada'daki evinde korku içinde, her an götürülmeyi beklemiştir. Karasu, İtalya Masonluğu'yla ilişkilerini kullanarak korunmalı İtalyan vatandaşlığına geçmiş⁷⁴ ve bunu, 20 Temmuz sene 1337/ 20 Temmuz 1921'de Osmanlı Devleti'ne onaylattırılmış⁷⁵ ve Trieste'ye çekildiği yazılmıştır⁷⁶. Karasu'nun bir süre sonra, “ *O zaman (1921) İtalya'ya bağlı olan Rodos'a yerleştiği, oğlu (veya oğulları) ile bir tuğla imalathanesi kurduğu ancak tuğla işinde başarılı olamayan Karasu'nun bütün parasını kaybettiği*” yazılmıştır. Margulies, Karasu'nun pasaportlarından anladığına göre, en azından 1920'ler boyunca Türkiye ile İtalya arasında gidip geldiğini yazmıştır⁷⁷. Karasu ile aynı dönem vekillik yapan, Hüseyin Cahit'in, “*Liraları milyonu geçen bu zengin adam, döndü, dolaştı, İstanbul'a geldi ve beş parasız öldü*” dediğini bilmekteyiz⁷⁸.

Margulies'un, Karasu'nun hangi tarihte öldüğünü değil de, defnedildiği tarih olan 1 Haziran 1934'ü verdiği görülmektedir. İstanbul Arnavutköy Sefarad Mezarlığı'nda, “*İkinci Meşrutiyet'in ileri simalarından İstanbul mebusu avukat*

⁷⁰ Hüseyin Cahit Yalçın, “Tanıdıklarım Karasu Efendi”, *Yedigün*, İstanbul 154 (19 Şubat 1936), s. 5.

⁷¹ Margulies, “Emanuel Karasu”, s. 15; *The Times*, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, Londra 8 Haziran 1934, s. 19.

⁷² *The Times*, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, s. 19.

⁷³ BOA. HR. SYS. 2695. (66375); bkz. EK-2

⁷⁴ BOA. HR. SYS. 2695. (66333).

⁷⁵ BOA. MV-221-227.

⁷⁶ *The Times*, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, s. 19.

⁷⁷ Margulies, “Emanuel Karasu”, s. 15.

⁷⁸ Yalçın, “Tanıdıklarım Karasu Efendi”, s. 5.

Emmanuel Karasso” diye yazan kitabesinin altında yatan kişinin, mezarlık kayıtlarına göre 1 Haziran 1934 tarihinde defnedilen Emanuel Karasu olduğu belirtilmiştir⁷⁹.

Selânik’te kendi halinde bir avukat iken siyasete atılarak yıldızı parlayan Emanuel Karasu, madden güçlenmiş, ama bu zenginliğinden dolayı çokça da eleştirilmiştir. Bu durum basındaki yazılara da yansımıştır. Hatta savaş zamanı kazandığı paralar yüzünden basın tarafından bazı yazılara konu olmuştur.

Times Gazetesi, “*Karasu’nun, savaş yıllarında İstanbul’un gıda stoklarının yöneticilerinden biri olduğu sırada, çok sayıda fakir açlıktan ve hastalıklardan ölürlen, Karasu’nun £ 12. 000. 000 (pound) üzerinde olduğu tahmin edilen bir servet kazanmasından dolayı eleştirildiğini*” yazmıştır. Karasu’nun ise, “*Servetinin tamamını dürüst yöntemlerle kazandığını*” ifade ettiği aktarılmıştır⁸⁰. Karasu’nun uluslar arası bağlantılarının da olduğu belirtilmiştir. Dünyayı saran devrim havası esnasında, Tıpkı Jön Türkler gibi, Rus Devrimi’nde (1917) çalışan Parvus adlı bir kişinin Rusya’yı tahrip etmek için, sadece Trotsky’dan⁸¹ (Bolşevik siyâsetçiden) yardım almadığı, Karasu ile birlikte propagandacı olarak çalıştığı aktarılmıştır. Böylece Karasu’nun silah ticâreti vasıtasıyla, Parvus’u da zengin ettiği bildirilmiştir⁸².

Karasu edindiği servetten dolayı sevilmemiş ve bu durum vefât haberlerine de yansımıştır. Basında çıkan vefât haberlerine göre, Karasu’nun vefâtı üzüntü vesilesi olmamıştır. Karasu, sadece yabancı basında değil, Türk basınında da kötü anılmıştır. Özellikle Türk basınında Cevat Rıfat Atilhan, Karasu’nun ölüm haberini, “*Bir Yahudi kodamanı geberdi*” başlığı altında duyurmuştur. Atilhan, Karasu hakkında, “*İttihat ve Terakkî devrinin en kötü adamı olarak lanetlenmiş roller oynamıştır*” diye yazmıştır. Atilhan, yazının devamında, Karasu’nun “*uluslararası vasıtalarla memlekete dâima fenalık ettiğini*” eklemiştir. Atilhan, “*Karasu isminin, Meşrutiyet tarihine, korkunç bir*

⁷⁹ Margulies, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç”, s. 26, 28-29; Karasu’nun kabrinin bugünkü durumunu öğrenmek için, 01. 04. 2014 tarihinde Arnavutköy Musevi Mezarlığı yetkilisi Natan Siliki ile yaptığım konuşmada Natan Bey, “Karasu’yla alakalı bilgilere ulaşamayacağımı” söyledi. Natan Siliki, bu konuda tatmin edici bir açıklamada bulunmamıştır.

⁸⁰ *The Times*, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, s. 19.

⁸¹ Leon Trotsky, *History of the Russian Revolution*, Universty Michigan Press 1932, s. 9.

⁸² Bjerknes, *The Jewish Genocide of Armenian Christians*, s. 98.

kâbus gibi girdiğini”, “*Karasu’nun vefâtıyla sahnenin bu perdesinin de kapandığını*” ifade etmiştir⁸³.

Cevat Rifat Atilhan, yazılarında, Emanuel Karasu’dan en çok bahseden ve aynı zamanda nefret edenlerin başında gelmiştir. Bunun sebebi hiç şüphesiz Karasu’nun 31 Mart Vakası’nda üstlendiği roldür. Cevat Rifat Atilhan’ın oğlu, Atilla Atilhan’ın, *Zaman Gazetesi*’ne verdiği bir röportaja göre, Cevat Rifat Atilhan’ın Karasu’ya olan nefretinin oluşmasında, savaş yıllarında gördüğü olaylar etkili olmuştur. *Zaman Gazetesi*, Atilla Atilhan’ın, Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı’na katılan Cevat Rifat Atilhan’ın Filistin cephesinde, Osmanlı’nın aleyhine, İngiltere için casusluk yapan Yahudiler’i gördüğünü ve bunun üzerine Cevat Rifat Atilhan’ın Siyonist aleyhtarı olduğunu aktarmıştır. *Zaman Gazetesi*, Atilla Atilhan’ın, bu durumun sebebini, Karasu’nun da Siyonist olduğunu düşünmesindedir diye yazmıştır⁸⁴.

Cevat Rifat Atilhan, Reuters ajansı tarafından verilen, Emanuel Karasu’nun ölüm haberinin, önemli bir etki yapmadığını bildirmiştir. Atilhan, haberin devamında, Karasu için; “*1908 inkılâbını kendi menfaatleri için kötüye kullanan, günahsız yabancıları ve bilhassa Fransız ve İtalyan masonlarını aldatan bu Yahudi avukatı kadar hiç kimsenin itimatsızlık hissi telkin etmediği*” değerlendirmesinin yapıldığını aktarmıştır⁸⁵.

Karasu’nun vefâtı ile ilgili Türk basınında yazılanlar incelendiğinde, sevilmemeye nedeni, hiç şüphesiz ileriki sayfalarda daha detaylı anlatacağımız gibi İttihat ve Terakkî’nin faaliyetlerinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Yabancı basındaki olumsuz havanın sebebi ise, Karasu’nun haksız kazanç elde ettiği iddiasından dolayıdır.

⁸³ Atilhan, “Bir Yahudi Kodamamı Geberdi-Emanuel Karaso”, *Millî İnkılap*, İstanbul 4 / 2 (1934) Halk Matbaası, 1934, s. 5.

⁸⁴ Atilla Atilhan, “Babam, Mücadelesinde Don Kişot’tu”, (Röportaj: Samet Altıntaş), *Zaman, Cuma*, 23 Ağustos 2013, s. 8.

⁸⁵ Atilhan, “Karaso”, *Millî İnkılap*, Güneş Matbaası, 5 / 2 (İstanbul 1934), s. 10; Türk basınında Karasu’nun ölümünden bahsedenler arasında Hüseyin Cahit ve Cevat Rifat Atilhan dışında herhangi bir isim söz konusu değildir. Taksim Atatürk Kitaplığı (11. 10. 2014) ve Bayezid Devlet Kütüphanesi (11. 12. 2014), süreli yayınlarında yaptığım okumalarda ne *Cumhuriyet Gazetesi*’nin ne de *Vakit Gazetesi*’nin ilgili tarih aralıklarında, Karasu’nun ölümüne dâir herhangi bir habere rastlayamadık.

VIII. EMANUEL KARASU'NUN ŞAHSİYETİ HAKKINDA SÖYLENEN SÖZLER

Emanuel Karasu'nun şahsiyet özellikleri ile ilgili olarak hakkında yazılanlar hem olumludur hem de olumsuzdur. İlk önce Karasu hakkında, olumlu görüşleri olanların düşüncelerine yer verelim.

Emanuel Karasu hakkında, olumlu görüş serdedenlerin başında Hüseyin Cahit Yalçın⁸⁶ gelmektedir. Karasu, milletvekili seçildiğinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın dikkatini çekmiştir. Yalçın'ın ilgisini çekmesinin başlıca sebebi, İTC tarafından Selânikli bir Yahudi'nin vekil olmasıdır. Hüseyin Cahit Yalçın, zayıf, az sakallı, rastgele bir adamın milletvekili olmasına şaşırıldığını ve böyle önemli bir makama, Karasu gibi birinin lâıyk olmadığına inandığını ifade etmiştir⁸⁷.

Daha sonra, Karasu'yla Bekirağa Bölüğü'nde beraber kalan Hüseyin Cahit Yalçın'ın Karasu hakkındaki görüşleri, olumlu yönde değişmiştir. Yalçın'a göre, Karasu, Meşrutiyet ideali için çalışarak mebus olmuştur⁸⁸.

Hüseyin Cahit Yalçın'a göre, Karasu, menfaat peşinde koşan biri değildir. Ona göre Karasu'nun, maişetini kazanmaktan başka büyük bir arzusu yoktur. Yalçın, Milletvekili seçilince Karasu'nun başına devlet kuşu konduğuna inanmıştır. Karasu'yu çekemeyenlerin Karasu'nun kişiliğini değil de, servetini kıskandıklarını söylemiştir. İlk zamanlar Karasu'yu beğenmeyenler onun mevkiini değil, değerini alaya almışlardır. Daha sonra hatırı sayılır bir servete sahip olunca, Karasu'nun insanî değeri arka plana atılarak kıskanılmıştır. Karasu, milyoner bir adam olmasına rağmen paraya ehemmiyet vermemiştir. Yalçın, Karasu'nun, Almanlar'ın Türkiye'den yaptıkları satın almalarda komisyonculuk yaptığı sıralarda kazancı hayal edemeyeceği kadar arttığını ve Karasu'nun çok cömert bir insan olduğunu ve dâima fakirlere yardımda bulunduğunu belirtmiştir. Alay edilen, yaptıkları tasvip edilmeyen Karasu, bir ideal adamıdır. Bundan

⁸⁶ 1875-1957 yılları arasında yaşamış, edebiyatçı, gazeteci ve İttihatçı siyaset adamı olan Hüseyin Cahit Yalçın, İhtilal'den (II. Abdülhamid'in hal'inden) sonra İTC'ye girmiş, her üç mecliste de İstanbul mebusluğu yapmıştır. İttihatçı örgüt içinde Talat Paşa'nın en yakınlarından; bkz. Feroz Ahmad, *1908-1914 İttihat ve Terakki*, s. 27.

⁸⁷ Hüseyin Cahit Yalçın, *Tanıdıklarım*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2001, s. 107.

⁸⁸ Yalçın, *Tanıdıklarım*, s. 109.

dolayı da Yalçın, Karasu'yu, bütün insanları kucaklamak ve göğsüne basmak isteyen biri olarak tanımlamıştır⁸⁹.

Yine Hüseyin Cahit'e göre, "Karasu, en kızgın konuşmalarında en belirgin haksızlıklardan, şikâyet ettiği sırada bile, Talat Paşa'da ancak merhametli bir tebessüm uyandırabilmiştir". Yalçın'a göre, Karasu, "bu dünyanın adamı değildir". H. Cahit Yalçın'ın fikrinde, Mondros Mütarekesi yıllarında, Karasu'nun tutuklanmasındaki sebep, Karasu'nun servetidir. Hüseyin Cahit Yalçın'a göre, Karasu'ya şantaj yapılmış ve onu Bekirağa Bölüğü'nden çıkarmak için çok para istenmiştir. Yalçın, Karasu'nun, parayı araç olarak görmesine rağmen yalnız bu zaman cimrileştiğini dile getirmiştir⁹⁰.

Karasu hakkında, olumlu düşünen sadece Hüseyin Cahit Yalçın değildir. Karasu'ya güvenen isimlerden biri de kadîm dostu Talat Paşa'dır. Karasu'nun Talat Paşa ile kadîm dostluğu, Talat Paşa'nın gönderdiği bir mektupla da belgelenmiştir. Talat Paşa, bu mektubunda, parasızlığı zamanında Karasu'dan yardım aldığını dile getirmiştir. 22 Aralık 1919 tarihli Talat Paşa'nın Berlin'den Mustafa Kemal'e gönderilmek üzere Asım Bey'e yazdığı mektupta, Talat Paşa, kendi maddî durumunu şöyle dile getirmiştir: Parasının olmadığını, masraflarının bir kısmının Karasu'nun Nesim Mazliyah üzerindeki parasından mesuliyeti üzerine alarak sarf ettirdiğini ve gelecekte de aynı şekilde yapacağını anlatmıştır⁹¹.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın övgü dolu anlatımının yanı sıra Karasu hakkındaki diğer yazılar hiç de iç açıcı değildir. *The Times*'in Karasu'nun ölüm ilanına dair yazdıkları ve Karasu'nun damadının konuşmaları olumsuz yöndedir. *The Times*'dan ve Karasu'nun damadından edinilen bilgilere göre; Karasu, İTC'ye, kişisel çıkarları için katılmıştır⁹².

Bu konuda Margulies, Emanuel Karasu'nun kızı Nelly (ö. 1998) ile evli olan damadı Sami Hayirel'in (Haim;1886-1993) bazı açıklamalarda bulunduğunu bildirmiştir. Roni Margulies'un, Karasu'nun damadı Hayirel'den edindiği bilgiye göre, Sami Hayirel, Karasu'nun kızıyla evlendiğinde, Karasu'nun 4000 altını olduğunu

⁸⁹ Yalçın, *Tanıdıklarım*, s. 109.

⁹⁰ Yalçın, *Tanıdıklarım*, s. 109.

⁹¹ Talat Paşa, *Hatıralarım ve Müdafaaam*, (Yay. Haz. Atatürk'ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu), Kaynak Yay., İstanbul 2006, s. 198-199.

⁹² *The Times*, "Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks", s. 19; Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", s. 26.

söylemiştir. Margulies, Karasu'nun damadı Hayirel'den edindiği izlenime göre, Karasu, bu servetin en azından bir bölümünü karanlık yöntemlerle kazanmıştır⁹³.

Hayirel'in genel tutumundan Karasu'yu sevmediği ve düzenbaz bulduğu anlaşılmiştir⁹⁴. Karasu'nun damadı Hayirel'in dışında Karasu'yu sevmediğini dile getirenlerden biri de meşhur İngiliz gazeteci Wickham Steed'dir⁹⁵. Wickham Steed'in, Karasu'yu acımasız ve etkin bir eşkiyaya benzettiği dile getirilmiştir. Wickham Steed'in Karasu'yu Balkan Savaşı'na sebep olanlardan ve Türkleştirme siyâsetinin sorumlularından olarak gördüğü belirtilmiştir. Karasu'nun, I. Dünya Savaşı'nın patlak vereceğini ve Türkiye'nin önünde fırsatlar açılacağını bildiği belirtilmiştir. Emanuel Karasu, kumarhânedeki konuşmalarından birinde, Karasu'nun bir akrabası kulak misafir olmuş ve "*Kendisiyle dostlarının Türkiye'ye ne yapacakları*" hakkındaki soruya şöyle cevap verdiğini yazmıştır: "*Fırında hamurun yoğuruluşunu hiç izlediniz mi? Bizleri ve Türkiye'yi düşündüğünüzde, fırıncı ile hamuru gözlerinizin önüne getirin... Fırıncı hamuru bir o yana bir bu yana yoğurur... yumruklarıyla döver ve fırınlamaya hazır kıvama getirir. Bizim yaptığımız da işte bu. Bir devrim yaşadık... ve hamur kıvamına gelene kadar muhtemelen birkaç tane daha yaşayacağız*"⁹⁶.

Karasu'nun akrabalarından olan avukat Maitre Salem'in yukarıdaki konuşmayı duyunca, Emanuel Karasu'ya dönerek sert bir şekilde çıkıştığı belirtilmiştir. Karasu'nun da sert bir karşılık vererek akrabasını terslediği yazılmıştır. Maitre Salem, Karasu'nun söylediklerinin hoş olmadığını anlatmak için; Karasu'nun maddî durumunun devrim sayesinde iyileştiğini vurgulayarak, "Devrim yapılmasaydı Karasu, hâlâ Selânik'te düzenbaz bir dava vekili olarak hayatını idame ettirecekti"⁹⁷ diye söylediği aktarılmıştır.

Karasu hakkında, olumsuz görüş bildirenlerden birisi de Mustafa Müftüoğlu'dur. Müftüoğlu, Karasu'nun başında bulunduğu Veritas locasından meşum (uğursuz) diye bahseden yazısında, Karasu'nun, İttihatçılar'ın bütün planlarını hazırladığını ve bunların tatbîkinde dünya masonluğu adına yardımcı olduğunu vurgulamıştır⁹⁸.

⁹³ Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", s. 26.

⁹⁴ Margulies, "Emanuel Biyografisine Bir Başlangıç", s. 25.

⁹⁵ Andre Siegfried, "Avrupa ve Amerika", *İktisat Fakültesi Mecmuası* (trc. Ömer L. Barkan), 1 (1939), s. 293.

⁹⁶ *The Times*, "Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks", s. 19.

⁹⁷ *The Times*, "Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks", s. 19.

⁹⁸ Mustafa Müftüoğlu, "Meşrutiyet'in Mimarı Emanuel Karassu'dur", *Cuma*, İstanbul 104 (1992), s. 2.

Karasu'nun, II. Abdülhamid'in düşürülmesine yardım ettiği ve kendisinin tek ve çok önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır⁹⁹. II. Abdülhamid'e hal' tebliğini yapanlar arasında Karasu'nun da bulunması, İslam'ın başkanının küçük düşürülüşü olarak görülmüştür. Bundan dolayı II. Abdülhamid'i tahttan indirenlere ve bu tebliği yapanlara karşı iyi duygular beslenmemiştir. Müftüoğlu, Karasu'yu, "*Meşrutiyet'in mimarı Emanuel Karasu'dur*"¹⁰⁰ diye tanıtmıştır. Halbuki İTC'nin tek adamı Karasu değildir. Emanuel Karasu, İTC mensubudur lâkin, Meşrutiyet'in ilanının vebâlini tamamen Karasu'ya yüklemek çok da mantıklı değildir.

Karasu hakkındaki olumsuz bir diğer görüş de, muhâlefetin İTC'yi suçlayan tutumunda yer almaktadır. İTC tarafından, Kâmil Paşa Hükümeti'nin düşürülüp yerine tayin edilen Hüseyin Hilmi Paşa'nın da etkili olamamasından dolayı, basın cephesinde, *Serbesti*, *Mizan*, *İkdam* gibi gazeteler, cemiyetin baskısı aleyhinde, şiddetli bir kampanya başlattığı söylenmiştir. Sıkı muhâlefet tarafından, İttihatçılar'ın yolsuzluk yaptığı belirtilerek "Yahudiler'in meydanı aldığı, mecliste kimsenin bir kuvvetinin olmadığı" vurgulandığı yazılmıştır. Burada "*Yahudiler'in meydanı aldığı*" îmâsıyla kastedilen Yahudiler'den birisi de Emanuel Karasu'dur¹⁰¹.

⁹⁹ Bjerknes, *The Jewish Genocide Of Armenian Christian*, s. 52, 219.

¹⁰⁰ Müftüoğlu, "*Meşrutiyet'in Mimarı Emanuel Karassu'dur*", s. 2.

¹⁰¹ Ziya Nur Aksun, *II. Abdülhamid Han*, (Yay. Haz. Erol Kılınç), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010, s. 482- 483.

II. BÖLÜM:
EMANUEL KARASU'NUN SİYÂSİ FAALİYETLERİ

I. EMANUEL KARASU VE İTTİHAT VE TERAKKÎ

A. İTC'nin Ortaya Çıkışı

Osmanlı Devleti'nde Batılılaşmanın başlangıç tarihi olarak, bazı araştırmacılar Lale Devri'ni gösterebilirler de Osmanlı Devleti XIX. yy'ın başından itibaren, rotasını Batı'ya çevirmiş ve bu kültüre daha çok yakınlaşmaya başlamıştır. Durum böyle olunca, Osmanlı Devleti, Batı dünyasından gelen akımların etki sahasına girmiştir. II. Mahmut döneminde, öğrencilerin Batı'ya gönderilmesi, Abdülmecit devrinde en önemli isim olan Mustafa Reşit Paşa'nın, İngiltere ve Fransa'nın teşvikiyle Tanzimat Fermanı'nı hazırlaması ve Padişah'a bunu ilan ettirmeyi başarması, bu değişim hareketlerindedir. Mustafa Reşit Paşa, özel olarak seçtiği gençlere kendi Batıcı fikirlerini onlara aşılayarak, çoğunu eğitim için Avrupa'ya gönderdiği belirtilmiştir. Bu kişiler, bürokrasi ve devlet kademelerinde görev alarak, ülke yönetimine etki eden mevkîleri ele geçirmişlerdir. Bu kişilerin zihinlerindeki ideali şöyle tanımlanmıştır: Monarşiden kurtularak meşruti idareye geçmek ve bunun için çaba sarf etmektir. Zamanla örgütlenen bu gençlerin kurdukları cemiyetin ismi, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'dir. Örgütün kuruluş tarihi 1865'tir. Bu cemiyetin çatısı altında Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi, Agah Efendi, Ayetullah Bey, Sağır Ahmetoğlu Mehmet Bey, Kayazâde Reşat Paşa gibi isimler bulunuyordu. Cemiyetin fikir ve ideolojisi, Şinasi tarafından hazırlanmıştır. Kısa bir zaman içinde gelişen ve yayılan cemiyette, bir müddet sonra Batı'ya tutkun paşazadeler, beyzadeler, Masonlar, Hristiyanlar ve Yahudi gençler, Osmanlı Devleti'nin ileri gelenlerinden şu veya bu sebeple şikâyetçi olan herkes, birer

birer yerini almıştır. Ziya Paşa, Ebuzziya Tevfik gibi önemli isimler de, bu cemiyete katılmışlardır. Bu gençlere 1867 tarihinden itibaren, Avrupalılar'ın tabiriyle Jön Türk, yani Genç Türk denilmiştir¹⁰².

1889'da daha sonra İttihat ve Terakkî adını alacak olan İttihad-ı Osmani Cemiyeti'nin kuruluşuna kadar Jön Türk eylemlerinin bireysel niteliktedir. 1889 yılından itibaren, Jön Türklük, bilhassa İstanbul'daki yüksek öğrenim gören öğrencilerin muhâlefet hareketi haline gelmiştir. 1894'te bürokrat, subay ve ulema katılımıyla genişleyerek özellikle 1895 sonrasında yayılmıştır¹⁰³.

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile İTC'nin birleşmesi II. Abdülhamid'in İstanbul'undan uzak Makedonya'da, Eylül 1906'da, olmuştur. Bu oluşumlar daha sonra birleşince, İttihat ve Terakkî Cemiyeti adını almıştır. Selânik, milliyetçi ve modern düşünce akımlarının Osmanlı'da en yaygın olduğu ve Osmanlı'nın en seçkin subaylarının bulunduğu kenttir. Yönetimini Mehmet Talat, İsmail Canbolat ve Rahmi Bey'in üstlendiği cemiyet¹⁰⁴, kendilerince baskıcı saydıkları II. Abdülhamid yönetimini yıkmayı amaçlayan ihtilalci bir oluşumdur.

Cemiyet faaliyetlerini Selânik merkezli olarak gizliden yürüterek 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmiştir.

Milliyetçilerin gitgide daha açık biçimde merkezi yönetim ve Türk egemenliğini istediği ve bunların elindeki enstrümanın İttihat ve Terakkî Cemiyeti olduğu ifade edilmiştir¹⁰⁵.

İTC, 1908 Devrimi'ni takip eden yıllar zarfında kendisi ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin de sonunu getirmiştir. İTC, Osmanlı Devleti'nin çöküş zamanlarının son 40 yılına damgasını vurmuş ve Meşrutiyet Dönemi'nin de başaktörü olmuştur¹⁰⁶.

Türkiye'nin ilk siyasi partisi olan İttihat ve Terakkî'nin zorlaması sonucunda gerçekleşen II. Meşrutiyet, milletin eseri olmamıştır. Türkiye'de, kötü particilik hayatı İttihat ve Terakkî ile başlamış ve İTC'nin, Fransız İhtilâli'nin ilkelerini taklit ederek

¹⁰² A. Şerif Aksoy, *İttihat ve Terakki Cemiyeti Tarihi*, s. 11-13.

¹⁰³ M. Şükrü Hanioğlu, "Jön Türkler", *DİA*, XXIII, 586.

¹⁰⁴ M. Şükrü Hanioğlu, "İttihat ve Terakki Cemiyeti", *DİA*, XXIII, 479.

¹⁰⁵ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (trc. Boğaç Babür Turna), Arkadaş Yay., Ankara 2008, s. 289.

¹⁰⁶ Mahir Aydın, "İttihat ve Terakki'nin Türk Tarihindeki Yeri", *İttihat Terakki ve Jön Türkler*, Kaynak Yay., İstanbul 2009, s. 68.

ortaya attığı “hürriyet, adalet, müsavât, uhuvvet” prensipleri fiyaskoyla sonuçlanmıştır. Partinin kendini derleyip toparlaması, fikir cephesini Ziya Gökalp’e bırakmasıyla olmuş ve bu sırada I. Dünya Savaşı’nın sonuna yaklaşmıştır. Böylece İttihat Terakkî ile beraber, tarihin sonuncu Türk İmparatorluğu’nun da sonu getirilmiştir. İTC’nin baskıcı yönetimi, üstelik kanlı da olması bakımından, Sultan II. Abdülhamid istibdâdına rahmet okutmuştur. Tarafsız ve az taraflı bütün tarihçilerin bu konuda hemfikir oldukları belirtilmiştir¹⁰⁷.

MMZC’nin 27 Kânun-i Evvel 1327 / 14 Mart 1911 tarihli oturumuna bakıldığında görülür ki, daha iktidarda olan, İttihat ve Terakkî’nin baskıcı yönetimi, II. Abdülhamid dönemine benzetilmiştir. “II. Abdülhamid’in meclisi feshettiği ve hafiyelere müracaat ettiği” belirtilerek, İTC hakkında da, aynı iddiaların olduğundan bahsedilmiştir. Ama Emanuel Emanoelidi Efendi tarafından bunun doğru olmadığı söylenmiştir¹⁰⁸.

B. Emanuel Karasu’nun İTC İçindeki Yeri

Emanuel Karasu, Genç Türkler hareketine en evvel iştirak edenlerden biridir¹⁰⁹. İTC’nin Selanik Komitesi’nin Karasu ve Cavit Bey gibi Yahudi ve dönmelerden oluştuğu belirtilmiştir¹¹⁰. Karasu’nun özellikle Talat Paşa ve cemiyet üzerinde etkisinin olduğu belirtilmiştir¹¹¹.

İttihat ve Terakkî Cemiyeti boyutlarında bir örgütün Abdülhamid’in casusluk ağı gibi bir kuruma sahip bir memlekette sonsuza dek gizli kalmasının imkansız olduğunu belirtilerek, örgütün çok iyi örgütlenmiş olması sayesinde epey zaman şüpheleri üzerine çekmediği bilinmektedir. Bu nedenle tek bir ihanet olayı görülmemiş olmasına rağmen, Padişah’ın casuslarının örgütün kokusunu almaları sadece biraz zaman almıştır¹¹².

¹⁰⁷ T. Yılmaz Öztuna, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi XIX-XX. Asırlar*, Doğan Kardeş Matbaacılık, (y.y.), 1967, s. 172, 178-180.

¹⁰⁸ MMZC, 1, 2, 4,34, 27 Kânun-i Evvel 1327 / 14 Mart 1911, s. 408.

¹⁰⁹ Ömer Faruk Yılmaz, “Türkiye’de Yahudi Oyunları”, *Tarih ve Medeniyet*, İstanbul 1999, s. 24.

¹¹⁰ *The Times*, “Jews and the Sutiatioin in Albania”, Londra 27. 07. 1911, s. 5.

¹¹¹ Fuat Dündar, *Modern Türkiye’nin Şifresi İttihat ve Terakki’nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918)*, İletişim Yay., İstanbul 2008, s. 362-363.

¹¹² Ramsaur, *Jön Türkler ve 1908 İhtilali*, s. 151.

İTC, Emanuel Karasu'nun başında bulunduğu ve bu işleri organize eden Makedonya Risorta¹¹³ locasının himayesinde, faaliyetlerine devam etmiştir¹¹⁴.

II. Abdülhamid¹¹⁵ zamanında, jurnalcılık¹¹⁶ yaygın olduğundan, İTC'nin Emanuel Karasu'nun üstadı olduğu mason locasının şemsiyesi altında bulunması örgüt faaliyetlerinin rahatça yapılması açısından önemlidir. Çünkü devlet, masonik¹¹⁷ bir faaliyeti değil de devlete muhâlif olan yapılanmalara karşı olmuştur.

Karasu, II. Meşrutiyet'ten önceki iki yıl boyunca, cemiyetin gizli arşivlerini locada saklamayı kabul etmiştir¹¹⁸. Meşrutiyet'in geri getirilmesinden hemen sonra bazı İttihatçılar, ön plana geçmiş ve bunların arasında Avrupalılar'ın "Selânikli Musevi Avukat Carasso" diye tanıdıkları Emanuel Karasu da sayılmıştır¹¹⁹.

Karasu, İTC'nin toplantılarına katılmıştır. Mıgırdıç Tokatlıyan adlı bir masonun sağladığı imkanlarla, Tokatlıyan Oteli'ndeki, 20 Ağustos 1908 günü, toplanan masonlar arasında, Talat Paşa ve Maliye Nâzırı'nın yanı sıra Emanuel Karasu'nun da olduğu bilinmektedir¹²⁰.

Emanuel Karasu, İTC'nin sadece özel toplantılarına değil, mitinglerine de katılmıştır. Samih N. Tansu'nun yazdığına göre, Karasu, İTC'nin en büyük hatiplerinden sayılarak, 21 Eylül 1328 (3 Ekim 1912) Cuma günü, İTC'nin Sultanahmet Meydanı'nda düzenlediği mitingde, halka hitaben bir konuşma yapmıştır¹²¹. Karasu'nun, bir başka konuşmasını da, Meşrutiyet'in ilanında Selânik'in Olimpos meydanında kaynaşan kalabalıklara yaptığı belirtilmiştir¹²².

Karasu'nun, İTC için önemli olduğunu söyleyenlerin yanı sıra, bunun aksini de iddiâ edenler de olmuştur. Karasu'nun İstanbul'a giderek kendini devrimi (II.

¹¹³ Elie Kedourie, "Jön Türkler, Farmasonlar ve Yahudiler", *Birikim*, İstanbul 45 (1978), s. 56.

¹¹⁴ İrtəm, *Yıldız ve Jön Türkler İttihat-Terakki Cemiyeti ve Gizli Tarihi*, s. 292.

¹¹⁵ Cevdet Küçük, "II. Abdülhamid", *DİA*, I, 216-224.

¹¹⁶ İsmail M. Mayakon, *Yıldız'da Neler Gördüm?*, Sertel Matbaası, İstanbul 1937, s. 151-157.

¹¹⁷ "Masonluk, dünyanın en yaygın ve kısmen gizli loca örgütlenmesi olup, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Topluluğu'nun öğretisi ve uygulamalarıdır". Azmi Özcan, "Masonluk", *DİA*, XXVIII, 95.

¹¹⁸ Koloğlu, *İslam Aleminde Masonluk*, s. 125.

¹¹⁹ Ahmad, *1908-1914 İttihat ve Terakki*, s. 261.

¹²⁰ Mustafa Müftüoğlu, *Yalan Söyleyen Tarih Utansın I*, Çile Yay., İstanbul 1975, s. 125-126.

¹²¹ Samih N. Tansu, *İttihat ve Terakki İçinde Dönemler*, (anlatan: Galip Vardar), İnkılap Kitabevi, İstanbul 1960, s. 97.

¹²² Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", s. 24.

Abdülhamit'in hal'i) yapanlardan biri olarak gösterdiği hatta “*Ben eski bir Yahudiyim*” diyerek Jön Türkler’i kandırdığı belirtilmiştir¹²³. Necmettin Alkan, Karasu hakkında yazdığı bir makalesinde, Bernard Lewis’in Karasu için, Jön Türk Hareketi için “*Önemsiz bir sima*” olduğu iddiâsını yazmıştır. Lâkin, Alkan, bu görüşün hemen ardından, dönemin İngiliz Elçisi Sir Gerard Lowter’in Hâriciye Nâzırı Sir Edward Grey’e yazdığı raporda; Karasu’nun İttihat ve Terakkî Cemiyeti’ndeki rolünü anlatırken, Karasu’yu, cin fikirli bir kişi olarak cemiyetin Selânik Şubesi’nin beyni diye adlandırdığını yazmaktadır. Bu görüşünü şöyle desteklemiştir: “*Nitekim Karasu, II. Abdülhamid’e karşı mücadele vermiş, hem Jön Türkler’e yardımda bulunmuş hem de çok kritik görevlerde bulunmuştur*”. Yahudi cemaatinin Karasu’nun kendisini cemiyet ile tamamen özdeşleştirdiğini belirtilerek, yalnızca bu cemaatin Emanuel Karasu’nun kişiliğinde “*Partinin kolektif önderliği için bir cephe savaşçısı*” çıkardığı dile getirilmiştir¹²⁴. Dönemin sîmâlarından Hüseyin Cahit için, Karasu, İTC için önemli olduğunu ve İTC içinde “*Meşrutiyet ideali*” için çalışmış bir “*Mücahid*”tir¹²⁵.

II. II. ABDÜLHAMİD’İN HAL’İ VE EMANUEL KARASU

Emanuel Karasu’nun bir Osmanlı Yahudisi olarak mason, Siyonist diye anlatılmasının hâricinde, onun tarihte şöhret bulmasına sebep olan asıl sebep, Jön Türkler’in II. Abdülhamid’e karşı mücadelesinin âdeta finali olan, Sultan’ın tahttan indirilme kararını kendisine tebliğ eden heyetin üyesi olmasıdır. İlk önce 31 Mart Vakası’nın Emanuel Karasu’nun gözünden Selânik’te nasıl algılandığı ele alınacaktır. Daha sonra da Emanuel Karasu’nun gözünden II. Abdülhamid’in hal’i ve diğer yazılanlarla Karasu’nun anlattıklarının karşılaştırılması yapılacaktır.

Osmanlı tarihine bakıldığında, bir padişahın hükümdarlığının bazen vefâtı üzerine bazen de cebren tahttan indirildiğinde sona erdiği görülmektedir. Tahttan indirmek, bir mânâda darbe yaparak sultanı makamından uzaklaştırmaktır. II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesi de İTC’nin bir darbesi sonucunda gerçekleşmiştir. İTC herkesi etkisiz kılmış ve sıra hal’ kararının tebliğini gelince bu heyette Karasu da rol oynamıştır.

¹²³ *The Times*, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, s. 19.

¹²⁴ Alkan, “Emanuel Karasu ve II. Abdülhamit”, s. 181-182.

¹²⁵ Yalçın, “Tanıdıklarım Karasu Efendi”, s. 5; bkz. EK-18.

A. Emanuel Karasu'nun Gözünden 31 Mart Vakası

Emanuel Karasu için 31 Mart Vakası denilen bu ayaklanma, çok önemlidir. 31 Mart Vakası, yalnızca İstanbul'da değil Selânik'te de sıkı şekilde takip edilmiştir¹²⁶. 17 Mart 1325 / 30 Mart 1909 tarihli MMZC'den anlaşılan Meşrutiyet'in ilanı sırasında Karasu, Pesah Bayramı münasebetiyle Selânik'tedir¹²⁷. Rifat N. Bali, bu hususta şunları yazmıştır: “13 Nisan Salı günü Selânik'e İstanbul'dan iki adet telgraf gelmiş ve Karasu bu telgraflar üzerine, İstanbul'da önemli bir olayın olduğunu anlamıştır. Lâkin Karasu, bunun üzerine telgraf memurlarından bir bilgi de edinememiştir. Karasu, Club de L'Union'da genel durum hakkında bir konferans verdiği esnada, bazı kötü niyetli kişilerin Kânûn-i Esâsiye'ye karşı darbe hazırlığında bulunmakta olduklarını imâ etmiştir. Karasu, 14 Nisan Çarşamba sabahı ise, Tevfik Paşa ve Edhem Paşa'nın Harbiye Nâzırlığı'na atanmalarını bildiren telgraf üzerine, Selânik, ihtilalcilerin hükümet kurduklarını öğrenmiştir. Bunun üzerine Karasu, 14 Nisan akşamı, askerî kulübe giderek ordunun vatansever duygularına hitâp eden bir konuşma yapmıştır. Karasu; “Heyecan içindeki Mahmut Şevket Paşa ve bütün subaylar, Konstantiniye'ye yürüme kararı alarak, Çatalca'ya doğru hareket etmişlerdir” diye belirtmiştir. 13 Nisan (Rumi 31 Mart) 1909'da meydana gelen bu hâdise, tarihe 31 Mart Vak'ası olarak geçmiştir¹²⁸.

B. Emanuel Karasu'nun Gözünden II. Abdülhamid'in Hal'i ve Diğer Yazılanlarla Karasu'nun Anlattıklarının Karşılaştırılması

İttihat ve Terakkî Cemiyeti, II. Abdülhamid'in hal'inin kesinlikle söz konusu olmadığını, *İkdam Gazetesi'nin* 31 Kânun-i Sâni 1324'teki (14 Şubat 1909'daki) haberinde, verilmiştir¹²⁹. Lâkin yaşanan olaylar, İTC'nin sözünü tutmadığını ve verilen bu teminata rağmen, Sultan'ı tahtından ettiklerini göstermiştir. 31 Mart Vakası'nın

¹²⁶ Rifat N. Bali, *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları*, İletişim Yay., İstanbul 2001, s. 59-61.

¹²⁷ MMZC,1, 2, 1, 49, 17 Mart 1325 / 30 Mart 1909, s. 552. II. Abdülhamid'in hal'inden yaklaşık bir ay evvel, sebebini belirtmediği bir izin talebinde bulunmuştur. 17 Mart 1325'te (30 Mart 1909'da), Meclis Reisi: “Selanik Mebusu Emanuel Karasu Efendi 15 gün izin istiyor. ” Deyince mecliste gürültüler başlamıştır. “Caiz değil efendim, geçen gün gitti” kabilinden sözler işitilmiştir. Bu tartışmaların üzerine izin talebi, reye sunulmuş ve kabul edilmiştir. Anlaşılan o ki, Karasu Pesah Bayramı için Selanik'e gitmiştir; bkz. Bali, *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları*, s. 59.

¹²⁸ Bali, *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları*, s. 59-61.

¹²⁹ Ahmed Cevdet, “Şuunat-ı Umumiye”, *İkdam*, 31 Kânun-i Sâni 1324 / 13 Şubat 1909, s. 2.

sükûn bulmasından sonra, Sultan II. Abdülhamid hakkında daha evvelce verilmiş olan hal' kararı, 27 Nisan 1909 günü akşamı Yıldız Sarayı'nda Ayan ve Mebusân'dan oluşan bir heyet tarafından kendisine tebliğ edilmiştir¹³⁰.

1909'da Abdülhamid'in tahttan indirilmesine karar verildiği zaman, bu kararı tebliğ heyeti içerisinde Esat Paşa, Aram Efendi, Arif Hikmet Bey ve Emanuel Karasu vardır. *EJd'de* Karasu'nun bu heyette sözcü olduğu yazılmıştır¹³¹. Fakat Francis Mc Cullagh'da konuşmayı yapan kişinin Esad Paşa olduğu bellidir¹³². Karasu'nun bu heyette bulunması II. Abdülhamid'in tepkisine neden olmuştur¹³³. Heyet içindeki değişik unsurlardan kişilerin bulunması sanki, II. Abdülhamid'e bir mesaj verme anlamı taşımaktadır.

Çoğu yaşlı Türk ve bazı Jön Türkler, Karasu'nun bu heyette yer almasından rahatsız olmasına rağmen, Karasu, temsilci olma konusunda ısrar etmiştir¹³⁴. Karasu'nun bu heyette yer almak istemesi bu konuda yazarların akıllarına şu ihtimalleri getirmiştir; Karasu, ya bu tarihi âna şahitlik etmek istemiştir ya da¹³⁵ Karasu, Türkiye Grant Orient locasının şefi olarak, Siyonizm'e karşı olan, İslam'ın önderinin, küçük düşürülüşünü görmek için heyette yer almıştır¹³⁶.

Bu ihtimallerden Karasu'nun bu tarihi âna tanıklık etmek isteği daha yüksek gözükmektedir. Zira Karasu'nun daha evvel belirtildiği üzere anti-Siyonist olduğunu bilmekteyiz. Ama Karasu'nun, II. Abdülhamid dönemindeki tutuklanmalarını göz ardı etmezsek, Karasu'nun kişisel olarak bu yapılan muamelenin rövanşını almak için II. Abdülhamid'in hal' edilmesine şahitlik etmek istemiş olabilir.

¹³⁰ Hülagü, *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri (1908-1918) Hususi Doktoru Atıf Bey'in Hatıratı*, s. 21

¹³¹ Jo. N. , "Carasso, Emanuel", *EJd*, V, 158.

¹³² Mc Cullagh, *The Fall of Abdulhamid*, s. 269.

¹³³ Abdullah İslamoğlu, *II. Meşrutiyet Döneminde Siyasal Muhalefet (1908-1913)*, Gökkuşbu, İstanbul 2004. s. 157.

¹³⁴ Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisini Bir Başlangıç", s. 25.

¹³⁵ Necmettin Alkan, "II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi", *Toplumsal Tarih*, İstanbul 172 (2008), s. 28.

¹³⁶ Mustafa Müftüoğlu, *Yalan Söyleyen Tarih Utansın III*, Çile Yay., İstanbul 1976, s. 244.

Karasu, hal' tebliği görevini çok önemsemiştir. Karasu, toplam 18 dakika süren hal' tebliğini, *Frankfurter Zeitung* isimli Alman gazetesine, uzun uzadıya ve çok canlı bir şekilde anlatmıştır¹³⁷.

II. Abdülhamid'in hal' kararının Emanuel Karasu için önemini, kısaca anlattıktan sonra hal' tebliğinin ayrıntılarına geçebiliriz.

Karasu, *Frankfurter Zeitung*'a verdiği röportajda hal' tebliğinin şöyle cereyan ettiğini anlatmıştır: *“Meclisten çıkan kararı aldıktan sonra, öğleden sonra 3:15'te parlamentodan ayrıldık. Ondan sonra ilk top atışı duyuldu. Bir vasıta ayarladık. Kurtuluş anı gelmişti. Önümüzde bir saray ve bahçe(sin)de farklı yapılar vardı. Etrafta kilise avlusu sessizliği vardı. Biz sadece kendi ayak seslerimizi duyuyorduk. Sanki birisi ölmüştü. Bütün bu gördüklerimize çok iyi konsantre oluyorduk ki bunları unutmayalım diye Galip Bey, bizi küçük bir bekçi odasına götürdü. Giysilerimizi ve şapkalarımızı aldı. Bu bekçi odasında dokuz ay evvel tutuklu bulunmuştum ve sorguya çekilmiştim. Bu olay Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre önce idi. Bağlıydım. Abdülhamid'in askerleri tarafından içeri atılmıştım. Uzun dakikalar geçiyor ve susuyoruz (susuyorduk). Esat Paşa'ya bakıyoruz (bakıyorduk). Esat Paşa'nın Abdülhamid'den öldüresiye nefret ettiğini biliyoruz. Çünkü (Abdülhamid) (Esat Paşa'nın) kardeşini Galata Köprüsü'nde öldürmüştü. Korkarım kendisi (Esat Paşa), Sultan'a karşı duygusal tavır sergileyebilirdi. Ancak şu ana kadar (onu) çok rahat ve sakin görüyordum. Gene de dikkat çekmeden bazı tedbirler almak zorundaydık. Çünkü Abdülhamid sürekli silahlı olurdu. Tehlike sezdiği anda, silahı kullanmaktan hiç çekinmezdi. Kendisine şüpheli görünen misafirlerini dahi, âni karar ve tavırla çok sayıda suçsuz insanı öldürdüğünü biliyorduk. Kendisinin iyi bir silahşör olduğunu bildiğimizden, Sultan bize silah doğrulttuğunda, silahımızı çabuk çekebilmek için, silah kınımızı açık ve tetikte tutuyorduk. Kendisine böylece birkaç saniye daha hediye etmiş oluyorduk. Nihayet kapı açılıyor (açıldı) ve Cevat Bey görünüyor (göründü). Bize soruyor (söyledi) “siz bekleniyor (muy)dunuz?” Arkasında yirmi güvenlik görevlisi vardı. Tam büyük merdivenlerden sütunlu salona giriyordu ki etrafımızı sardılar. Subaylar, birkaç askerle bize eşlik ediyordu. Cevat Bey, önden gidiyordu. Büyük bir salonun ilk basamaklarına gelmiştik, birkaç adım daha ilerledik ve durduk. Subaylar arkamızdan, kapıyı kilitliyor(du), bir pencere hariç camlar kapalıydı. Açık olan camdan güneşli ve yemyeşil bahçeyi görüyorduk. Her yerden askerlerin sevinç top atışları duyuluyordu. Sağımızda*

¹³⁷ Alkan, “II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi”, s. 28.

büyük bir paravan (rüzgarlık) ve devâsa bir ayna vardı. Karşı duvarda da büyük bir ayna vardı ki; Ortada oturan gelen gideni çok rahat görülebiliyordu. Biz etrafa bakınırken Sultan'ın genç oğlu Abdürrahim göründü, sakalsızdı. Sessizce bir kapıdan içeriye girmişti. Paravanın arkasında kaldığı için fark etmemiştik. Muhtemelen bahçeye çıkan bir kapıydı. Paravanın arkasından Abdülhamid göründü iki adım yaklaştı korkmuş şaşkın gözlerle bize bakıyordu. Görüşmemizin sonuna kadar aynı yerde durdu. Biz zannediyorduk ki; Senatonun almış olduğu kararı dinlerken, Sultan bizi, makamına yakışır şekilde resmî kıyafetle karşılar. Ancak yanılmıştık. Normal günlük kıyafet giydiği anlaşılıyordu. Aceleci ve heyecanlıydı. Siyah bir kravatı düğümlememiş sadece boynuna sarmıştı. Kolları sarkıyordu ve titriyordu. Normalden fazla eğik ve aşağılanmış (beli bükülmüş) görünüyordu. Sessiz bir aradan sonra, Esat Paşa söze başladı. Etkileyici bir sesle ve yavaşca (Abdülhamid'in) kader(ini) belirleyici konuşmasına başladı. Salonun sessizliğinde yankılanıyordu. Bu salonda otuz üç sene (boyunca), şu an yıkılmış olan bu adamın tek kelimesi bile, bir imparatorluğu korkuturdu. Esat Paşa: "Biz size devletin Şeyhü'l İslamî'nun fetvasına istinâden tahttan indirildiğinizi bildirmek için geldik". Abdülhamid'i dikkatlice izliyorduk. Bu kelimeleri duyduktan sonra ürkmüştü, yüzü ve bütün vücudu kasılmıştı. Ortada utanç verici bir sessizlik vardı"¹³⁸.

Ziya Şakir de, II. Abdülhamid'in salonunun ortasında durduğunu, hafifçe masaya dayanmış halde, karşısında hizâyâ dizilen heyet âzalarının yüzlerine baktığını dile getirmiştir¹³⁹. Francis Mc Cullagh, bu durumu "gözleri yaşlı bir halde, Abdülhamid'in ben suçlu değilim, kaderim böyleymiş" dediğini ve hayatına dair endişesini dile getirdiğini belirtmiştir. Esat Paşa'nın, "Milletin cömert ve asil olduğunu, onun hayatı hakkında adaletsizlik yapılmayacağını ve hayatının garanti altında olduğunu", II. Abdülhamid'e hitaben "huzursuz olma" diye hitap ettiğini yazmıştır¹⁴⁰.

Aslında konuşmalar tam da Karasu'nun anlattığı gibi cereyan etmemiştir. Ziya Nur Aksun, Esat Toptani'nin, "Millet sizi azletti" sözünü, II. Abdülhamid'in metin ve gür bir sesle "Zannedersen hal' etti demek istediniz" diyerek II. Abdülhamid'in Esat Toptani'yi düzelttiğini yazmıştır. Sultan'ın, sağ ayağını öne atarak 'Allah düşmanlarımı kahretsin' dediğini, Sultan II. Abdülhamid millet namına hal'i tebliğe gelenlerin millet

¹³⁸ Abent Blatt, "Wie Abdul Hamid Abgesetzt Wurde", *Frankfurter Zeitung*, 119 (30 Nisan 1909), s. 1-2 (Röportajın tercümesi için Hüseyin Saruhan Bey'e müteşekkirim); bkz. EK-23.

¹³⁹ Ziya Şakir, *Sultan Abdülhamid'in Son Günleri*, Akılfikir Yay., İstanbul 2011, s. 41.

¹⁴⁰ Mc Cullagh, *The Fall of Abdulhamid*, s. 269.

düşmanı olmalarına çok üzüldüğünü, fakat yine de milletin masum olduğunu dile getirdiğini yazmıştır¹⁴¹.

Ziya Şakir ise, hal' kararı tebliğ edildiğinde Sultan Abdülhamid'in hiç de elleri titrer bir vaziyeti olmadığını, aksine otuz üç yılını milletine adanmış gayet vakûr bir hükümdar tavrı olduğunu anlatmıştır. Şakir'e göre, Emanuel Karasu'nun Alman gazetesi *Frankfurter Zeitung*'a anlattıkları kendini fazla önemseydiğini ve tarihi kendi penceresinden bakarak yorumladığını gösterir mahiyettedir¹⁴².

Karasu'nun anlattıklarıyla çelişkiyi anlatan diğer bir kanıt da Abdülmecit Efendi'nin hal'l kararını temsil eden tablosudur. II. Abdülhamid'in tahttan indirilme kararının kendisine tebliğ edilmesine dair herhangi bir fotoğraf yoktur. Bu konuyla ilgili tek resim, II. Abdülhamid'in hal'ini tasvir eden tablodur. Bu tablo, Abdülmecit Efendi tarafından görgü şahidi, II. Abdülhamid'in Başkatibi Saray Genel Sekreteri Ali Cavit Bey'in anlatışına göre yapılmıştır. Ancak sûretler fotoğraf kadar nettir¹⁴³.

(Sultan II. Abdülhamid'e hal'ini tebliğ eden heyet: Necmettin Alkan, tablodaki II. Abdülhamid'in arkasındaki kişileri, askerî üniformalı Miralay Galip Bey, onun yanındaki Ermeni Senatör Aram Efendi, Arnavut Mebus Esat Paşa Toptani, Yahudi Mebus Emanuel Karasu ve Laz Senatör Arif Hikmet olarak tanıtmıştır.)¹⁴⁴

Karasu'nun hal' tebliğini anlatışı ile bu konuda tek resim olan hal' tasvirini anlatan Abdülmecit Efendi'nin tablosunun birbirini tutmadığı apaçık bellidir. Karasu, hal' tebliği esnasında Sultan II. Abdülhamid'in silah taşıdığını ve bir tehlike anında

¹⁴¹ Aksun, *II. Abdülhamid Han*, s. 572-573.

¹⁴² Ziya Şakir, *Sultan Abdülhamid'in Son Günleri*, s. 42.

¹⁴³ Alkan, "II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi", s. 22-23.

¹⁴⁴ Alkan, "II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi", s. 22.

silahlarını rahat bir şekilde çekebilmek amacıyla tabancalarının kınınını açık bıraktıklarını belirttiğini anlatmıştır. Ancak Necmettin Alkan, görüşmenin şahitlerinden Galip Bey tarafından, Karasu'nun Sultan'la görüşme esnasında, elini sürekli olarak ceketinin iç tarafında bulundurmasını fark ederek görüşmenin ardından, bu durumu Karasu'ya sorduğunu belirtmiştir. Karasu ise, cevap olarak, II. Abdülhamid'in dâima yanında silah bulundurduğu için belki yeis halinde onlara karşı “*silahına davranır*” diye düşündüğünü bu yüzden de silahını belinde hazır bulundurduğunu söylemiştir. Karasu'nun belirttiği gibi, heyet üyelerinin ortaklaşa aldıkları bir karar sonucunda, silahlarının kınınını açık tuttıkları ve tetikte bulundukları durumu, söz konusu olsaydı, Galip Bey tarafından, herkeste aynı durumu gözlemlenirdi. Alkan, Karasu'nun bu davranışını ferdî davranış olarak anlatmıştır¹⁴⁵.

Bir ihtimalle, II. Abdülhamid'in silah taşıdığı söz konusudur ve hal' kararını getiren vekil heyetini sarayda karşılayan Başkatip Cavit Bey'in; Sultan'ın her dâim silah taşıdığı ve içlerinden birini vurabileceği uyarısı heyeti ikaz etmiş olabilir. Ancak Karasu'nun II. Abdülhamid karşısında elini ceketinin altında tuttuğunu gösteren en önemli kanıt, bu tablodur. Abdülmecit Efendi'nin, görgü şahidi Cevat Bey'in anlattıklarına dayanarak çizdiği bu tabloda, üyelerden sadece Emanuel Karasu sağ elini ceketinin altındadır, diğer üyelerden Aram Efendi bir saygı ifadesi olarak iki elini önünde bağlamıştır. Alkan, Esat Paşa'nın, Sultan'a hal' kararını tebliğ ederken sağ elinin hareketli olduğunu ve son üye Arif Hikmet Bey'in ellerinin de yana salıverilmiş bir vaziyette beklediğini yazmıştır. Böylece bu tabloda, sadece Karasu'nun dikkatli bir şekilde tetikte beklediğinin çok net bir şekilde görülmüştür¹⁴⁶.

Karasu'nun hal' tebliğini anlattığı röportajda anlattıklarının ne kadar doğru olabileceğini anlattıktan sonra, bu heyetteki kişilerin kimliklerine bakabiliriz. II. Abdülhamid'in hal' tebliğini yapan heyete seçilen kişilerin bir Müslüman, bir Ermeni, bir Arnavut ve bir Yahudi'den olması son derece mânidardır. Bu seçimle belki de, hem bu hal' kararının sadece bir millete ait olmadığı hem de II. Abdülhamid'i hiçbir unsurun istemediği mesajını verilmek istenmiştir.

Hal' tebliğindeki bir diğer husus da, II. Abdülhamid'in durumudur. II. Abdülhamid'in otuz üç yıllık iktidarının sona erdiğini tebliğ edecek bir heyetin

¹⁴⁵ Alkan, “II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi”, s. 25-26.

¹⁴⁶ Alkan, “II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi”, s. 25-26.

karşısındaki duruşu, ister endişeli olsun ister metanetli olsun son derece insanî bir duruştur. Kim olsa aynı şekilde hayatından, ailesinden ve geleceğinden endişe ederdi. Yazılanlara bakıldığında bu konuda da tarafsızlık olduğu sezilmektedir. II. Abdülhamid’i destekleyenlerin yazılarında II. Abdülhamid’in son derece metanetli ve vakûr bir davranış sergilediği vurgulanırken Emanuel Karasu’nun sözlerine göre ise, II. Abdülhamid korku ve endişe içerisindeydi.

III. EMANUEL KARASU’NUN MİLLETVEKİLLİĞİ, ÂZALIK GÖREVİ VE HEYET ÜYELİĞİ

A. Karasu’nun Milletvekilliği ve Nâfia (Bayındırlık) Encümeni Üyeliği ve Uşi Antlaşmasını İmzalayan Heyette Bulunması

İttihat ve Terakkî Cemiyeti adına, 1908, 1912 ve 1914 olmak üzere üç kez olmak üzere hem İstanbul hem de Selânik’ten milletvekili seçilen Karasu, Meclis-i Mebusân’da, heyet üyeliği ve âzalık yapmıştır. Karasu, heyet üyeliklerinden birinde 1912’de İtalya ile barışı sağlayan Uşi Antlaşması’nı imzalayan kişilerden olmuştur¹⁴⁷.

Karasu’nun başka bir üyeliği de, 22 Kânun-i Sâni 1324’teki (5 Şubat 1909’daki) meclisin Nâfia (Bayındırlık) Encümeni’ne üye seçiminde, Nâfia Encümeni birinci şubeye, her ikisi de Siverek Mebusları olan Nurettin Bey ve Süleyman Bey’le aynı zamanda Selânik Mebusu olarak seçilmesidir¹⁴⁸. Bu seçim basında *İkdam Gazetesi*’nin satırlarına şöyle yansımıştır: “Umûr-ı nafia için teşkil-i takarur eden komisyon için intihabat icrâ edilmiştir: Birinci şubeden: Karasu Efendi (Selânik)...” diye verilen haberde, Bayındırlık Bakanlığı için bir önerge hazırlayan komisyon, seçim yapmış ve birinci şubeye Selânik Mebusu Karasu seçilmiştir¹⁴⁹. 11 Şubat 1324 (24 Şubat 1909) tarihli meclis oturumundaki kendi ifadesiyle Nâfia Komisyonu âzası olarak görüşlerini dile getirmiştir¹⁵⁰.

Emanuel Karasu, 1 Teşrîn-i Sâni 1333’de (14 Kasım 1908’de) divan-ı riyâset intihâbında (meclis başkanlığı seçiminde), meclis başkanı seçilebilmek için adaylığını

¹⁴⁷ Margulies, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç”, s. 24.

¹⁴⁸ MMZC,1, 1, 1, 23, 22 Kânun-i Sâni 1324 / 5 Şubat 1909, s. 488.

¹⁴⁹ Ahmed Cevdet, “Meclis-i Mebusân”, *İkdam*, 16 Kânun-i Sâni 1324 / 29 Ocak 1909, s. 1.

¹⁵⁰ MMZC,1, 2, 1, 34, 11 Şubat 1324 / 24 Şubat 1909, s. 8.

koymuş, lâkin yapılan oylama sonucunda yalnızca bir oy almıştır. Ekseriyyeti ara ile (oy çokluğu ile) Hacı Âdil Beyefendi başkanlığa seçilmiştir¹⁵¹.

B. Adana Kargaşalığı ve Emanuel Karasu'nun İnceleme Yapacak Heyete Seçilmesi

Ziya Nur Aksun, Hüseyin Hilmi Paşa'nın sadâretindeki yeni Hükümet'in işbaşına geçmesinden evvel, Bâbîâlî'ye gelen telgrafın birinde, Adana'da Müslüman ve Hristiyan ahâli arasında karşılıklı olarak ölümle sonuçlanan çatışmaların görüldüğünü haber verildiğini belirterek bu haberin memleketin içinde bulunduğu tehlikenin büyüklüğünü gösterdiğini anlatmıştır (14 Nisan 1909). MMZC'de, pâyitahtta 31 Mart hâdiselerinin başladığının ertesi günü Adana'da kanlı bir Ermeni isyanı baş gösterdiği, “Adana Vakası” diye anılan bu kanlı ihtilal, Dâhiliye Nâzırı (İç İşleri Bakanı) Ferit Bey tarafından meclise gönderilen, 21 Nisan 1325 (6 Mayıs 1909) tarihli tezkeresinde şöyledir: “Adana ve çevresinde meydana gelen Ermeni olaylarının Müslüman ve Hristiyanlar'ca sona erdirilmesi hususunda itilafa varıldığına (anlaşmaya varıldığına) ve ihtilafın nihayet bulunduğu dâir bilgilerin mevcut olduğu” yazılmıştır¹⁵². Meclis-i Mebusân, bu telgrafla yetinmeyerek, Adana ve çevresinde ortaya çıkan olayları incelemek üzere bir heyet seçilmesine dâir on beş imzalı önergeyi görüşmeye almıştır¹⁵³. Meclisin 28 Nisan 1325 (13 Mayıs 1909) tarihli oturumunda, Reis Bey tarafından, Adana vukuatı esnasında müslim ve gayr-î müslim ölü ve yaralıların hakkındaki bilgileri içeren tezkere, Dâhiliye Nâzırı Ferit Bey tarafından, okutulmuştur, buna göre; Meclis-i Mebusân Başkanlığı'na, Adana olayları hakkında verilen gensorular esnasında, Ermeniler'den 20-30 bin kişinin öldüğüne dâir bir vekilin ortaya attığı iddiâ üzerine, Adana'dan cevâben gelen telgrafta, nerelerde ve ne kadar yaralı ve ölü bulunduğunun kesin olarak derin bir inceleme gerektirse de şimdilik yapılan incelemede Müslümanlar'dan 1924 ölü ve 533 yaralı, gayr-i müslimler'den ise, 1455 ölü ve 382 yaralı olduğu bildirilmiştir. Telgrafın geri kalan kısmında ise, bütün memleketteki Ermeni genel nüfusunun 48. 477 olarak zikredilmesine rağmen 20-30 bin Ermeni'nin öldüğüne dâir bir iddiânın gerçeklerden uzak olduğu açıklanarak derin bir incelemenin

¹⁵¹ MMZC, 3, 1, 4, 1, 1 Teşrîn-i Sâni 1333 / 1 Kasım 1917, s. 4.

¹⁵² Aksun, II. Abdülhamid Han, 494-504; MMZC, 1, 3, 1, 67, 22 Nisan 1325 / 7 Mayıs 1909, s. 261.

¹⁵³ MMZC, 1, 3, 1, 68, 25 Nisan 1325 / 10 Nisan 1909, s. 271.

bir an evvel yapılarak gerçek sayının tespit edilip bilgilendirilmenin yapılması istenmiştir.

Okunan bu tezkerenin üzerine, Ankara Mebusu Mehmet Talat Bey, burada Müslüman nüfusun da zarar gördüğünü kastederek, Zehrap Efendi ile arkadaşlarından bazılarına bu konuda birçok mektup geldiğinden bahisle, adı geçen mektuplarda 20 - 30 bin Ermeni'nin öldüğünü, Müslümanlar'dan hemen hemen hiç kimsenin ölmediğini açıkladıklarını ve inanmanın gerekli olduğunu vurguladıkları meâlinde sözler söylemiştir. Talat Bey, şimdi o mektupların içeriğinin sırf yalan olduğunu ve o mektupları yazan adamların büyük ihtimalle, böyle bir mektup yazarak heyecan yaratmak istediklerini dile getirmiştir. Talat Bey, bu kişilerin kanunen kovuşturularak cezalandırılmaları gerektiğini eklemiştir¹⁵⁴.

Adana'daki kanlı kargaşalığın soruşturulup daha güvenilir bilgiler elde edilmesi için, Dâhiliye Nezâreti'nce oluşturulan heyete katılması maksadıyla acilen iki kişiyi Adana'ya yollamak gerekmiştir. Bu iki kişiyi seçmek için sadâret tezkeresi (sadrâzam pusulası) görüşülmüş ve bu tezkerenin meclis tarafından uygun olduğu yönünde sesler yükselmiştir. Yapılan ilk oturumda gizli oyla çoğunluğun oyuyla Adana'ya gidecek heyete Şefik Beyefendi ile Edirne Mebusu Agop Babikyan Efendi seçilmişlerdir¹⁵⁵. Adana'ya gidecek heyete dâhil olup hastalığı sebebi ile katılamayacağını bildiren Şefik Bey'in dilekçesi okunmuş ve onun yerine, yapılan seçim neticesinde Sinop Mebusu Yusuf Kemal Bey seçilmiştir¹⁵⁶.

Adana'ya gönderilen heyet âzasından Sinop Mebusu Yusuf Kemal Bey'le Tekfurdağı Mebusu Agop Babikyan Efendi, Adana'ya ulaşmışlar ve hükümet memurlarıyla temasa geçmişlerdir¹⁵⁷. Bu gelişmelerin ardından, 1325'in 9 Haziran'ın da (22 Haziran 1909'da); Reis Bey, Yusuf Kemal Bey ile Agop Babikyan Efendi'den aldığı bilgilere göre, memleketin genişliğinden, işlerin çokluğundan bahsettiklerini, üç arkadaşlarının daha gönderilmesine lüzum görüldüğünü belirtmiştir. Bunun üzerine üç kişinin daha seçilerek gönderilmesi uygun görülmüştür. Hükümetin orada idâre-i

¹⁵⁴ MMZC, 1, 3, 1, 69, 28 Nisan 1325 / 13 Mayıs 1909, s. 318.

¹⁵⁵ MMZC, 1, 3, 1, 71, 30 Nisan 1325 / 15 Mayıs 1909, s. 397, 405.

¹⁵⁶ MMZC, 1, 3, 1, 78, 11 Mayıs 1325 / 24 Mayıs 1909, s. 614.

¹⁵⁷ MMZC, 1, 4, 1, 83, 18 Mayıs 1325 / 31 Mayıs 1909, s. 49.

örfiyyeyi (sıkı yönetimi) ilân ettiğini, incelemeler yaptığı onların da gözetim yaptıkları dile getirilmiştir¹⁵⁸.

Adana'ya giden inceleme heyetinin yardım için iki-üç kişinin daha görevlendirilmesinin isabetli olacağına dair sadâret tezkeresi görüşülmüş ve yapılan oylama neticesinde Reis Bey, bir karar verilmesi gerektiğini vurgulayarak, 2 kişi gönderilmesinin kâfi geleceğini söylemiştir. Reis Bey, ya iki kişi göndermek gerektiğini, yahut 150 oy alan Karasu Efendi'nin gönderilmesine karar verilmesi gerektiğini vurgulamıştır¹⁵⁹.

Ertesi gün, yine mecliste, Adana'ya giden inceleme heyetinin yardımına gönderilecek iki ya da üç kişinin daha görevlendirilmesine dâir, Sadâret tezkeresi okunmuştur. Makam-ı Riyaset'çe üç kişinin seçilmesi ve bunlardan birinin Müslüman, diğerinin Hristiyan ve üçüncüsünün de Yahudi âzalardan olmasının uygun olacağı beyânı yapılarak seçime geçilmiştir. Neticede, Emanuel Karasu Efendi'nin 150, Rahmi Bey'in 58, İsmail Bey'in 55 ve Varteks Efendi'nin de 46 oy aldıkları tespit edilmiştir¹⁶⁰.

Yapılan bu seçimin sonrasında yaşananlara bakıldığında, Sinop Mebusu Yusuf Kemal Beyin; Adana'ya gönderilecek heyet azasından Tekfurdağı Mebusu Agop Babikyan Efendi'nin sağlık durumundan dolayı İstanbul'a hareket ettiğine dâir telgrafi, mecliste okunmuştur. Başka bir telgraf da, 18 Haziran 1325 (1 Temmuz 1909) tarihli olup Yusuf Kemal Bey'den gelmiştir. Meclis-i Mebusân Başkanlığı'na yazılan o telgrafta; Bâbiâli memurlarına, dönüş için izin verildiği, arkadaşı Babikyan Efendi tarafından da incelemenin genişletilmesinde lüzum olmadığı, binaenaleyh Karasu Efendi ile beraber bulunmaktan bir fayda sağlanamayacağı ve zaten sağlık durumunun beklemeye müsait bulunmadığı söylenerek memurlar eşliğinde, Rus vapuru ile İstanbul'a doğru hareket edildiği bildirilmiştir. Yusuf Bey, kendisinin de heyetin ve başkanın karar ve bilgileri ile Karasu Efendi'nin gelişini beklediğini söylemiştir.

Bu telgraf üzerine, Biga Mebusu Arif İsmet Bey, bu muhterem heyetin esaslı bir kuvveti olduğunu dile getirerek bu yapıları hodserâne, yani dik başlılık olduğunu

¹⁵⁸ MMZC, 1, 4, 1, 98, 9 Haziran 1325 / 22 Haziran 1909, s. 541.

¹⁵⁹ MMZC, 1, 4, 1, 99, 10 Haziran 1325 / 23 Haziran 1909, s. 591.

¹⁶⁰ MMZC, 1, 4, 1, 100, 11 Haziran 1325 / 24 Haziran 1909, s. 624.

söyleyerek bu davranışları kesinlikle kabul etmeyeceğini dile getirmiştir. Ancak meclis başkanı “*Biraz da sevinçli şeylerden bahsedelim*” diyerek konuyu kapatmıştır¹⁶¹.

C. Karasu'nun Mâliye Encümenliği'nden İstifa Etmesi

2 Mart 1325 (15 Mart 1909) Pazartesi tarihli parlamento oturumunda, encümenlerdeki inhilaller (ayrılmalar) ve şubelerce münhallere (boş yerlere) yeniden intihâplar (seçimler) yapılması ve encümenler faaliyetleri hakkında Divan-ı Riyâset'in maruzat-ı mütâlâsı (meclis başkanlığına sunulan görüşmesi) yapılmış ve Meclis Başkanı görüşmeyi sonlandıracağını dile getirmiştir. Ondandır evvel, encümenlerden istifa eden birçok arkadaşlarının olduğunu, dördüncü şubeden Selânik Mebusu Karasu Efendi'nin de, Maliye Encümeninden istifa ettiğini söylemiştir. Bu sözlerden açıkça anlaşılıyor ki Karasu, o tarihlerde Maliye Encümeni'nde âzalık yapmış ve sonrasında istifa etmiştir¹⁶². Karasu niçin bu encümenlikten istifa etmiştir? Bu konuda ilgili Zabıt Cerîdesi'nin öncesinde ve sonrasında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

IV. EMANUEL KARASU'NUN MECLİS-İ MEBUSÂN ZABIT CERİDELERİ'NE YANSIYAN MUHTELİF KONULARDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde, Emanuel Karasu'nun Meclis-i Mebusân'daki konuşmalarından hareketle Karasu'nun düşüncelerine yer verilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kendisiyle ilgili bilgilerle beraber II. Abdülhamid'e sunduğu jurnalleri¹⁶³ de bulunan Karasu'nun çeşitli konulardaki görüşleri, Meclis-i Mebusân Zabıt Cerîdeler'i ışığında başlıklar halinde anlatılmaya çalışılacaktır.

A. Gayr-i Müslimlerin Askerlik Yapması Hakkındaki Görüşleri

Tanzimat dönemiyle birlikte gayr-i müslimlerin devlet hizmetine kabullerinin önündeki engeller kaldırılmaya başlanmıştır.

¹⁶¹ MMZC, 1, 5, 1, 105, 20 Haziran 1325 / 3 Temmuz 1909, s. 139.

¹⁶² MMZC, 1, 2, 1, 41, 2 Mart 1325 / 15 Mart 1909, s. 315.

¹⁶³ Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerinde Emanuel Karasu'nun II. Abdülhamid'e verdiği jurnaller, EK-24'de mevcuttur.

İttihat ve Terakki dönemi Yahudiler için parlak bir sürecin eşiği gibi gözükmektedir. Gayr-i müslim milletlerin ayrılıkçı hareketlerine karşı milliyetçi politika izlemeyi benimseyen İttihat ve Terakkî'nin, Yahudiler'e karşı tutumu daha olumluydu. Hiç şüphesiz bunda parti ile bazı Yahudiler'in organik bağının bulunmasının da etkisi bulunmaktadır. II. Meşrutiyet döneminde mebus seçilen Yahudi kökenli isimlerin tamamının İttihat ve Terakkî Partisi'nden olması, aradaki yakınlığı gösteren bir başka olgudur. Hiç şüphesiz bu yakınlık Yahudiler'in devlet hizmetinde istihdamlarına olumlu katkı sağlamıştır. Kabîneye bakan olarak giremeseler de bazı nezâretlerde ikinci adam olarak önemli görevler üstlenmişlerdir. Fakat Osmanlı'nın yıkılışı ve yerine ulus temelli yeni bir devletin doğuşu, Yahudiler'in bu süreçten yeterince yararlanmalarının önünü kesmiştir¹⁶⁴.

Emanuel Karasu, gayr-i müslim vatandaşların da de tıpkı Müslüman vatandaşlar gibi askerlik yapmasından yana olmuştur. Bu konuda, Roni Margulies, Karasu hakkında, Yahudi cemaati içinde meşhur bir sözün olduğunu yazmıştır¹⁶⁵.

Margulies'un aktardığı bu söze göre, Yahudi cemaati içinde bir zamanlar şöyle denirmiş: '*Emmanuel Carasso se suvya a la tribuna, i moz enkaşo uno pruna*' (*Emmanuel Carasso kürsüye çıktı ve kazığı yedik*). Margulies, söz konusu kazığın, Emanuel Karasu'nun teklifi sonucu Müslümanlar'ın yanı sıra azınlıkların da askerlik yapmaları yönündeki meclis kararı olduğunu yazmıştır¹⁶⁶. MMZC'den anlaşıldığına göre, bu karar, eşitlik konusunda mecliste gayr-i müslim kişilerin bedelli askerlik yapmalarından yararlanmak için görüşülen yasa tasarısında ele alınmıştır. O güne dek azınlıklar bedel vererek askerlik yapmamışlardır. Karasu, eşitlik prensibinin uygulanması için, kendi cemaatinin çıkarları aleyhine de olsa herkesin askerlik yapması gerektiğini savunmuştur. Karasu'ya göre, Meşrutiyet'in birinci şartı, bütün Osmanlı vatandaşlarının kanun önünde eşit olmasıdır. Karasu, bu genel kuraldan kesinlikle vazgeçilemeyeceği görüşündedir.

22 Haziran 1325/ 5 Temmuz 1909 tarihli MMZC'ye göre, Karasu'nun bu konudaki düşünceleri şunlardır: Karasu'ya göre, Osmanlı Devleti'nde vatani korunmak

¹⁶⁴ Musa Kılıç, "Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar", <http://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/06/sicill-i-ahval-kaytlarna-gre-ii-abdulhamid-dnemi-osmanl-brokrasisinde-yahudi-memurlar.pdf>, 2014, s. 129, 151-152. (18. 01. 2015).

¹⁶⁵ Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", 28.

¹⁶⁶ Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", 28.

için askerlik yapmak şarttır ve Karasu, eşitlik prensibinin niçin uygulanmadığını sorgulamıştır. Karasu, *“Eşitlik prensibinin uygulanmaması Meşrutiyet’in ilkelerini bir taraftan yıkmaktadır, diğer taraftan da, bedelli askerlikten gelecek olan para bu yıkılanı ödeyecek midir?”* meâlinde bir soru sormuştur. Karasu’ya göre bu sorunun cevabı, *“Kati surette ödeyemeyecektir”* şeklindedir. Çünkü Karasu, aynı ülkede yaşayan Osmanlılar’a yalnızca ismen Osmanlı denmemelidir. Vatandaşların birbirlerini Osmanlı sıfatıyla bilmesi gerektiğini savunan Karasu, böyle olduğu halde bu kuralın ihlal edildiği görüşündedir. Karasu, eğer gayr-i müslim erkeklerden askerlik bedeli alınmazsa bütçeye büyük bir etkisi olacağını sanıldığını ifade etmiştir. Karasu, *“Bedelli askerlikten gelecek paranın olmaması halinde, bütçenin bozulduğunu, bunun meydana gelmemesi için daha fazla kadro düzenlemesine gidildiğini, bundan dolayı, Hükümet’i, lâzım olduğu kadar zorlamak gerektiğini”* belirtmiştir. Karasu, bu konuşmanın yapıldığı andan itibaren değil, 10 Temmuz’dan (II. Meşrutiyet’ten) itibaren umûm Osmanlılar’ın kanun nazarında nasıl eşit ise, kalplerinde de, uygulamada da eşit olmaları gerektiğini vurgulayarak Osmanlı’nın her ferdinin asker olması gerektiği fikrini dile getirmiştir. Karasu, yukarıda belirtilen görüşlerini tamamlayınca mebuslar tarafından alkışlanmıştır¹⁶⁷.

Karasu, bedelli askerlik konusunda görünüşte bir yarar varmış gibi algılansa da aslında gayr-i müslimler arasında, derin yaralar meydana getireceğini dile getirmiştir. Karasu, sadece nüfus kayıtlarında Osmanlı olmadıklarını, buna gönülden katıldıklarını ifade etmiştir. Keza gayr-i müslimlerin (Yahudiler ve Hristiyanlar’ın) kendini dışlanmış hissedeceklerini dile getirerek onların duygularına tercümân olmuştur.

B. Adalet Vurgusu Yaptığı Sözleri

Adalet, günlük lisanda, herkesin ve her şeyin yerli yerinde olması; herkesin hak ettiğini alması veya herkese hak ettiğinin verilmesi gibi anlamlara gelir. Adaletin mâhiyetinin daha iyi kavranması ve âdil olanın âdil olmayandan ayırt edilebilmesi, toplum hayatının ahlâkî ve hukûkî alanında adaletin sağlanması açısından önemli bir konudur. Hemen hemen bütün toplumlarda yapılan adaletsizliklerin sorgulanması ve fiillerin fâillerinin cezalandırılması ve mağdurların veya mağdur yakınlarının zararlarının tazmîn edilmesi, adaletin icabı olarak görülür.

¹⁶⁷ MMZC,1, 5, 1, 106, 22 Haziran 1325 / 5 Temmuz 1909, s. 175, 195.

8 Kânun-i Sâni 1324 / 21 Ocak 1909 tarihli meclis görüşmesinde, Emanuel Karasu, hiç bir vakit haksızlığa müsaade edilemeyeceğini bildirdiği bir konuşmasını, Meclis-i Mebusân'da Maliye Nâzırı Ziya Paşa'nın, Yemen Vilayeti'ndeki esvâk rusûmunun (çarşılardan vergilerinin) zararlarını anlattığı konuşmasının akabinde yapmıştır. Esvâk rusûmu tabirinden anlaşılan, pazarlardan tahsîl olunan vergilerdir. Burada kastedilen bir malın birden çok elden geçerek o kadar defa vergiye tâbi olmasıdır¹⁶⁸.

Karasu, mecliste yaptığı konuşmasında, devletin haksız bir vergi aldığını öğrenen bir milletvekilinin, bir dakika bile beklemeden, bu haksız uygulamanın peşini bırakmaması gerektiğini belirtmiştir. Karasu, esvâk rusûmu adlı çarşı vergisinin, yürürlükten kaldırılmadığı takdirde, Hükûmet'in büyük bir zulüm işlemiş olacağını vurgulamıştır. Çünkü Karasu, bu vergiyle bir malın birden çok elden geçtiği için, birden fazla verginin alındığını anlatarak bunun haksız yere alınan bir vergi olduğunu söylemiştir. Karasu, *"Mültezimin¹⁶⁹ bu vergilerin alınması hususunda ısrarı olursa, yani işin daha da ileri gitmesi halinde, mültezimin Hükûmet aleyhine dava açarak tazminat isteyebileceğini"* anlatmıştır. Karasu, bu konuşmasında, *"Hiçbir zaman bir haksızlığa müsaade edilmez"* diyerek haksızlığın karşısında olduğunu bildirmiştir¹⁷⁰.

Yine Emanuel Karasu Meclis-i Mebusân'da âdil olmak hususunda bir görüş daha beyân etmiştir. Karasu bu görüşünü, Trabzon Mebusu Mahmut Mazhar Bey'in Şuray-ı Devlet'te vâki tensikât ve intihâbât (düzenleme ve seçim) hakkındaki gensoruya karşı Şuray-ı Devlet Reisi Hasan Fehmi Paşa'nın cevabı görüşülürken dile getirmiştir. Yapılan bu düzenlemede, Hasan Fehmi Paşa hakkında bu iş için daha ehil -okumuş- kişiler varken, liyâkatin dikkate alınmayarak, onun yerine bazı şahısların akrabalık bağı dolayısıyla işe aldığı iddiaları gündeme gelince, Hasan Fehmi Paşa da kendisini müdafaa etmiştir. Paşa, işten çıkarılanların, şikayet etmesinin insanın doğası gereği olduğunu ve insan nefsinin hiçbir zaman geride kalmak istemeyeceğini beyân etmiştir. Paşa, yürütülen bu işin, mümkün merteye hakkaniyete ve adalete riâyatle devletin hali ve memurların ihtiyaç derecesinde yapıldığını ifade etmiştir. Fakat yine de yapılanların âdil olup olmadığı tartışması sürüp giderken Emanuel Karasu da dâhil olmuştur. Karasu,

¹⁶⁸ MMZC, 1, 1, 1, 16, 8 Kânun-i Sâni 1324 / 21 Ocak 1909, s. 286, 290.

¹⁶⁹ Mültezim: Osmanlılar'da devlete ait vergi gelirinin özel bir şahsa verilmesi "iltizam", verilen kimse ise, "vergi tahsildârı, vergi memuru" anlamında "mültezim" olarak isimlendirilir; bkz. Mehmet Genç, "İltizam", *DİA*, XXII, 154 vd.

¹⁷⁰ MMZC, 1, 1, 1, 16, 8 Kânun-i Sâni 1324 / 21 Ocak 1909, s. 286, 290.

bir kimsenin, sırf akrabalığından dolayı işe alınmamasının doğru olmayacağını, “*Maddeten bir delil gösterilmeksizin mücerret damat ve mahdûm olduğundan dolayı intihâp etmemek doğru değildir*”¹⁷¹ sözüyle ifade etmiştir.

İkdam Gazetesi’ne de yansıyan bu görüşmede Karasu, elle tutulur herhangi bir gerekçe göstermeksizin sırf akrabalık bağından dolayı, bir kimsenin bir işe seçilmemesinin doğru bir yaklaşım olmadığını da dile getirmiştir¹⁷².

Adalet hususunda oldukça hassas bir tavır takınan Karasu’nun Meclis-i Mebusân’da, teşkîlat ve tensîkât dolayısıyla açıkta kalan memurlar, hâkimler ve kâtiplerle ilgili yasa tasarısının sekizinci maddesi görüşülürken sarf ettiği sözler de dikkate şayandır. Karasu’nun görüşünü açıkladığı sekizinci maddede, kötü halleriyle tanınanların işe girmesinin kesinlikle uygun olmadığı ve bu gibilerin ne kadar müddet hizmet etmiş olurlarsa olsunlar, tazminat ödenmeksizin ihraç edilecekleri anlatılmıştır. MMZC’ye göre, Mehmet Cavit Bey, bu kötü halleri; “*Jurnalcilik (kötüleme), mürtekiplik (kazanç karşılığı olarak kötü işler çeviren) ve irtişa (rüşvet)*” olarak tanımlamıştır. Aynı görüşmede, Emanuel Karasu da, bir kanun yapılırken, genel kurallara uyulması gerektiğini belirterek “*Beraat-i zimmet asıldır*” kâidesini hatırlatmıştır. Karasu, “*Beraat-i zimmet asıldır*” kâidesine göre, “*bir kimsenin hakkında duyulan birtakım sözlerle kişinin suçlu olacağına hükmedilemeyeceğini*” anlatmıştır. Bu konuda kişi mahkum olmuş olsa bile bunun uygulanamayacağını vurgulayarak bu kanun maddesinin kesinlikle kabul edilecek gibi olmadığını söylemiştir¹⁷³.

Aksine bir delil bulunmadığı müddetçe şahsın suçsuz ve borçsuz olması manasına gelen “*Beraat-i zimmet asıldır*” sözü Karasu’nun üzerinde durduğu ilkelerdendir. Karasu, buna göre “*Hiç kimsenin aleyhinde duyulan fakat ispatlanmamış bir takım sözler (jurnalcilik, mürtekiplik, irtişa) neticesinde yargılanamayacağını*” söylemiştir.

22 Kânun-i Sâni 1324/ 4 Şubat 1909’da, mecliste bir hak konusu görüşülmüştür. MMZC’den anlaşıldığı kadarıyla konu, Bolu Mebusu Şeref Bey ve arkadaşları hakkındadır. Meclis’te, Bahriye Nezâreti hesabına, kereste taşıma işinde çalışanlara, hak ettikleri ücretin yıllardan beri ödenmediğine dâir, bir gensoru (soruşturma önergesi)

¹⁷¹ MMZC, 1, 1, 1, 17, 10 Kânun-i Sâni 1324 / 23 Ocak 1909, s. 307, 311.

¹⁷² Ahmed Cevdet, “Meclis-i Mebusân, 17. İçtimai Umumi”, *İkdam*, 12 Kânun-i Sâni 1324 / 25 Ocak 1909, s. 1.

¹⁷³ MMZC, 1, 4, 1, 83, 18 Mayıs 1325 / 31 Mayıs 1909, s. 51, 65, 66.

konuşulmuştur. Bahriye Nâzırı (Denizcilik Bakanı) adına Tersane Kumandanı Miralay Ramiz Bey'in cevabı görüşülürken, Karasu da görüşlerini açıklamıştır. Daha sonra *İkdam*'da da yayımlanan bu celseye göre, Karasu, “*Bunun bir önerge olmayıp keresteyi taşıyanların ücretlerini istediklerini belirten bir şikâyet olduğunu ve şikâyetlerinde de haklı olduklarını*” dile getirmiştir. Karasu, “*Bahriyece, bir çare bulunarak, bu işin kapatılması temennisiyle, bu işin içinden çıkmak gerektiğini*” belirtmiştir.¹⁷⁴

Karasu, Bahriye Nezâreti hesabına kereste taşıyanların, ücretlerini istemek için, ilgili yere başvurarak cevap alamadıkları takdirde, onlara bir haksızlık yapılmış olabileceğini, bu kişilerin haklarını almak için Meclis-i Mebusân'a müracaat edebileceklerini, bu konuyla alakalı bir vekil varsa, onu sorumlu tutmanın yasa gereği olduğunu beyân etmiştir. Karasu, zamanında kereste taşıyanlara verilmesi gereken paranın başka bir yere sarf edilmesinden dolayı şikayeti olan kişilerin komisyona müracaat etmeleri gerektiğini anlatmıştır. Karasu'ya göre, esasen yolsuzluğu komisyon yapmıştır ve Bahriye Nezâreti'nce, bir çâre bulunarak bu işin içinden çıkılması gerektiğini dile getirmiştir¹⁷⁵.

Karasu, adalete vurgu yaptığı bir başka konuşmasını, 10 Kânun-i Evvel 1324'de / 23 Aralık 1908'de yapmıştır. MMZC'de yer alan ifadelerinden anlaşıldığına göre, Emanuel Karasu, kimsenin yargılanmadan hüküm giyemeyeceğini belirtmiştir. Karasu, bu görüşünü, Şam Mebusluğuna seçilen Şefik el-Müeyyed Efendi'ye âit intihâp mazbatası (seçim tutanağı) meselesinde belirtmiştir. Şefik el-Müeyyed Efendi'ye ait seçim tutanağı görüşülürken, bu vekilin seçilmesine engel olan herhangi bir eksiklik olup olmadığının encümen tarafından araştırılmadığı konusu, gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Şefik el-Müeyyed Efendi de kendisinin seçilmesine herhangi bir engelin bulunmadığını anlatmak için söz hakkı istemiştir. Mebuslardan biri tarafından, tutanağında eksiklik olan bir kişinin beyânının görüşülmeyeceğini dile getirilince, Karasu da, bir kişinin suçluluğunu kanıtlamak için tek taraflı davranılamayacağını anlatmıştır. Karasu, Şefik el'müeyyed Efendi'nin meclis kürsüsünde kendisini savunmasına izin verilmesi gerektiğini “*Bir adam müdafaasız mahkûm edilemez*”¹⁷⁶ sözüyle ifade etmiştir.

¹⁷⁴ MMZC, 1, 1, 1, 23, 22 Kânun-i Sâni 1324 / 4 Şubat 1909, s. 481-482, 484; Ahmed Cevdet, “Meclis-i Mebusân”, *İkdam*, 26 Kânun-i Sâni 1324 / 8 Şubat 1909, s. 2.

¹⁷⁵ MMZC, 1, 1, 1, 23, 22 Kânun-i Sâni 1324 / 4 Şubat 1909, s. 481-482, 484.

¹⁷⁶ MMZC, 1, 1, 1, 4, 10 Kânun-i Evvel 1324 / 23 Aralık 1908, s. 38.

Karasu, bu tutumuyla Şefik el-Müeyyed Efendi'nin şahsiyetinde kişiler hakkında tek taraflı davranmamak gerektiğini anlatmıştır. Karasu için, kişinin kendisini savunabilmesi önemlidir. Çünkü, yasalar önündel sanık olmamış, suçluluğu ispatlanmamış insanlara hüküm giydirilemez.

Karasu'nun adalet anlayışını vurguladığı bir başka görüşü de, firârî askerlerin kapsamının genişletilmesi hakkındaki fikirleridir.

1914 yılında, Meclis-i Mebusân'da firârîleri askere çekmek için bir yasa tasarısı gündeme alınmıştır. Yasa tasarısına göre, firârî askerlerin tamamının askere alınabilmesi için kapsamının genişletilmesi hususunda görüşülmüştür.

Karasu, Osmanlı'daki firârî askerlerin kapsamının genişletilmesi hakkındaki görüşlerini 9 Temmuz 1330'da (22 Temmuz 1914'te) meclisin ikinci celsesinde, 1303 - 1308 (1887-1888/ 1892-1893) doğumlu kişilerin firârilik durumuna dair düzenlenecek evrak yasa tasarısı görüşülürken açıklamıştır. MMZC kayıtlarına göre; konuyla alakalı olarak Meclis Başkanı, kanunların memleket dâhilinde yayımlandığından yabancı memleketlerde bulunan asker kaçaklarının bilgi sahibi olmadıklarını, bu yüzden kanunların konsolosluklar vasıtasıyla ilan edilmesini ve bu yasanın o vakitten itibâren geçerli olması gerektiğini açıklamıştır. Meclis başkanı, görüşmede ayrıca, bu kişilerin (firârî askerlerin) sayısının hayli fazla olduğunu da vurgulamıştır. MMZC'deki bilgilere göre, Diyarbekir Mebusu Feyzi Bey, bu yasadan, memleket dâhilinde olup da silah altına gelmeyenlerin yararlanıp yararlanamayacağını sormuştur. Hatta Fevzi Bey, "*Memlekette kaçanların istifade edip de memlekette yaşayanların yararlanamamasının âdil olmadığı*"¹⁷⁷ nı ifade etmiştir.

MMZC'ye yansıyan konuşmalara göre, Muş mebusu Keygam Efendi de tartışmaya dâhil olmuştur. Keygam Efendi, memleketin bazı yerlerinde okuma-yazma bilmeyenlerin olduğunu ve bu kişilerin haberlerinin bulunmadığını söyleyerek, bunların da bu muafiyetten faydalanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sözlerin ardından, Emanuel Karasu da: "*Hâriçte, Mısır'da bulunanlar bu maddeden, bu muafiyetten müstefid olamadılar (faydalanamadılar). Biliriz ki, memleketimiz içinde dahi bu karardan, bu muafiyetten haberdar olmayan birçok adam vardır. Madem ki bu, adalet fikriyle icrâ ediliyor, bunun umûma teşmîli cihetini teklif için bir takrîr takdim*

¹⁷⁷ MMZC, 3, 2, 1, 9 Temmuz 1330 / 22 Temmuz 1914, s. 574.

ediyorum. Eğer münasip görölürse, o suretle kabul edilsin” diyerek düşüncelerini açıklamıştır¹⁷⁸.

Meclis-i Mebusân’da yapılan müzakere sonucunda yeniden verilen muâfiyet süresinin memleket içindeki fertler için de geçerli olmasına karar verilmiştir¹⁷⁹.

Emanuel Karasu, meclise sunduğu önerenin sadece yurt dışındaki firâriileri değil memleketteki kaçakları da kapsamasını istemiştir. Karasu, böylece, kaçak askerlerin orduya kazandırılması için çaba sarf etmiştir. Bu önergede dikkat çeken husus, Karasu’nun yurt dışındaki vatandaşlar kadar yurt içindeki vatandaşları da düşünerek bu yasadan onların da yararlanmasını istemesidir. Karasu, bunu adalet anlayışının bir gereği olarak yaptığını dile getirmiştir.

Karasu’nun adaletli olmak gerektiğini vurguladığı başka konu da Meclisi-i Mebusân’daki teşkilât ve tensikât görüşmeleridir.

Bir kamu kuruluşunun, bir işletmenin, denetim veya yönlendirme işlerini gerçekleştirenlerin taşıdığı ödev, yetki ve sorumlulukların hepsine tensikât denir. Ekonomik buhran içindeki Osmanlı Hükümeti de 16 Mayıs 1325’teki (29 Mayıs 1909’daki) meclisin ikinci celsesinde memleket için önemli bir konu olan tensikât ve teşkilât (düzenleme ve örgütlenme) konusu ele almıştır. Mecliste, devletin içindeki bulunduğu ekonomik sıkıntılar yüzünden bazı memur kadrolarının sayısının azaltılmasıyla ilgili bir görüşme yapılmıştır.

Buna göre, teşkilât ve tensikât dolayısıyla açıkta kalan memurlar, hâkimler ve kâtipler hakkında yasa tasarısı görüşülmüştür. Bazı memurların işten çıkarılması hususunda, Emanuel Karasu da, düşüncelerini şu sözleriyle dile getirmiştir: “*Bu tensikât hakkında söz söylemeye vicdânen mecburum. Efendim, hadd-i zatında, en evvel aranılacak cihet varsa, ihtiyaç değildir, en evvel adalettir. Eğer bir meselede ihtiyaç görölür(se), adalet dairesinde icrâ edilemez. İhtiyacı, adalet derecesine getirerek o suretle ihtiyaç defedilir. Eğer bu nizam, tamamiyle kabul edilecek olsa, hattâ tamir edilecek olsa, heyet-i umûmiyesi itibariyle bir ahkâm çıkaracaktır. O da şudur iki teşkilât icrasiyle devairde göreceğimiz fazla memurlardan esasen liyâkati olmayanların, tabii, olanların bir kısmı açığa çıkarılmak mecburiyetinde bulunurlar*” diyerek bunun

¹⁷⁸ MMZC, 3, 2, 1, 9 Temmuz 1330 / 22 Temmuz 1914, s. 575.

¹⁷⁹ MMZC, 3, 2, 1, 9 Temmuz 1330 / 22 Temmuz 1914, s. 575, 578.

tensikâtın icabı olarak yapıldığını söylemiştir. Adaletsizliğin kaç kişiye yapıldığının önemli olmadığını vurgulamıştır¹⁸⁰.

Karasu sözlerinde, tensikât hakkında söz söylemeye kendisini vicdânen mecbur hissettiğini, burada en evvel aranılacak tarafinsa, tensikâtın ihtiyaç için olmadığını, önce adalet olduğunu dile getirmiştir. Eğer bir meselede ihtiyaç görülürse, adaletle davranılmayacağını anlatmıştır. Karasu, ihtiyacı, adalet derecesine getirirlerse o zaman ihtiyacın kalkacağını söylemiştir. Karasu'ya göre, teşkilât gereği olarak iki düzenlemeyle liyakati olmayan memurların bir kısmının açığa alınma mecburiyeti durumunda bulunacaklardır. Lâkin bunun yüz kişi için değil, bir kişi için bile uygulansa adaletsizliğin yine adaletsizlik olduğunu dile getirerek miktarın önemli olmadığını söylemiştir. Karasu, meseleyi bir örnekle şöyle açıklamıştır: “*Mesela, memuriyette yetiştirilmek üzere kadroya alınarak görevini layığı ile yapan memura, daha sonra, teşkilât gereğince adama ihtiyaç yoktur, “Sen şimdiye kadar iki bin kuruş alıyordun, sana artık altı yüz kuruş, yedi yüz kuruş almak suretiyle kapı dışarı çık, bizim işimize böyle geliyor”* demenin hem şahsî kurallar gereğince hem de Hükümet kurallarınca hiçbir zaman haklı olamayacağını dile getirmiştir¹⁸¹.

Karasu, işine son verilmesi düşünülen bu memurların maaşlarının ödenmesiyle devletin zarar etmeyeceğini dile getirmiştir. Emanuel Karasu, “*Şayet işten çıkarılacak memur olursa, bu kişilerin işini hak etmeyenlerden olması gerektiğini*” belirtmiştir ya da memurlardan emekliye sevk edilecek olanlar varsa, emekliye sevk etmek suretiyle bu düzenlemenin yapılması kanaatindedir¹⁸².

Karasu, bu konuda, herhangi bir haksızlık yapılmaması için meclisin üzerinde iyice düşünmesi gerektiğini vurgulamıştır. Karasu, bir önerge verilerek bu işin muhasebesinin ortaya konmasını istemiştir. Bu önerge, hangi vasıftaki insanların işlerine son verilmesi gerektiği üzerindeki düşüncelerin tespiti içindir. Buna göre, Karasu, yine de olası bir haksızlık için, bu düzenlemeyi ne vicdânen ne kanûnen ne de adâleten uygun görmediğinden bu tasarıyı kabul etmeyeceğini dile getirmiştir¹⁸³.

Meclis, hem bütçenin zarar görmemesi için hem devlet işlerinin güzel yürümesi için, bu tensikât ve teşkilatı bir an evvel yapmak için daima çoğunlukla değil, ittifakla

¹⁸⁰ MMZC,1, 4, 1, 82, 16 Mayıs 1325 / 14 Mart 1909, s. 25.

¹⁸¹ MMZC,1, 4, 1, 82, 16 Mayıs 1325 / 14 Mart 1909, s. 25-26.

¹⁸² MMZC,1, 4, 1, 82, 16 Mayıs 1325 / 14 Mart 1909, s. 25-26.

¹⁸³ MMZC,1, 4, 1, 82, 16 Mayıs 1325 /14 Mart 1909, s. 25-26.

karar verdiklerini, bu meseleyi müzakereye koyduklarını anlatmıştır. Yine bazı vekiller binlerce adamı sokaklara çıkardıklarını ekleyerek Karasu'yu desteklemişlerdir¹⁸⁴.

Karasu'nun âdil görmediğini beyân ederek uzun uzadıya konuştuğu teşkilât ve tensikât zabıtnâme hulâsâsı yapılan oylama sonucu aynen kabul olunmuştur¹⁸⁵. Karasu her ne kadar bu zabıtnâmenin âdil olmadığını dile getirirse de etkili olmamıştır.

C. Hüsn-i Zan Hakkındaki Görüşleri

Hüsn-i zan, bir iyiliğin üzerine inanç beslemeye, güzel düşünmeye verilen addır. Hüsn-i zannın tam tersi bir anlayış olan su-i zan ise, her şeyde bir art niyet aramak ve yanlış düşünüp yanlış yorumlamaktır. Emanuel Karasu da, Meclis-i Mebusân'da yaptığı bir konuşmasında, bir kişi hakkında kesin bir yargıya varmak istenildiğinde, enine boyuna araştırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Karasu'ya göre, insanlar hüsn-i zan ile memurdur. Emanuel Karasu, bu görüşünü, 21 Kânun-i Evvel 1325'te / 3 Ocak 1910'da, Dâhiliye Tensikât Komisyonu (İçişleri Bakanlığı Düzenleme Komisyonu) tarafından emekliliğe sevk edilen Nablus sancağı sabık mutasarrıfı Emin Bey'in hakkındaki Tetkik-i Tensikât Encümeni Mazbatasının (tutanağının) görüşülmesi esnasında açıklamıştır.

MMZC'den anlaşıldığına göre; Şam mebusu Mehmet Aclani Efendi, mutasarrıf Emin Bey'in iyi bir insan olduğu yönündeki görüşünü açıklaması üzerine, Meclis Başkanı, mutasarrıf Emin Bey'in aleyhinde konuşmak isteyenlerin fikirlerini açıklamasını istemiştir. Bunun üzerine o sıralar Selânik mebusu olan Emanuel Karasu, Tensikât Komisyonu'nun (bir iş yerinde kadro düzenlemelerinin) bir memurun yetersizliğine karar vererek kadro dışına çıkarılmasını uygun gördüğünde, buna insan olarak üzölmek gerektiğini ve arzu edilenin böyle bir muameleye maruz kalan kişinin mağdur edilmemesi gerektiği meâlinde sözler söylemiştir. Karasu konuşmasında, tam manasıyla güvendiğini ifade ettiği Tensikât Komisyonu tarafından, memurda böyle bir halin bulunmadığı ve memurun millete hizmet edebileceği bildirilirse, kendilerinin bunu memnuniyetle kabul etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Karasu'nun, "*İnsanların hüsn-i zan ile memur olduğunu*" vurguladığı konuşmasının ardından, Mustafa Sabri Efendi de

¹⁸⁴ MMZC,1, 4, 1, 82, 16 Mayıs 1325 / 14 Mart 1909, s. 30, 32.

¹⁸⁵ MMZC,1, 4, 1, 84, 19 Mayıs 1325 / 1 Haziran 1909, s. 84.

Emanuel Karasu'yu destekler mahiyette bir konuşma yapmıştır ve tartışma nihayetlendirilmiştir¹⁸⁶.

D. Tekelcilik Konusundaki Görüşleri

O zamanlar (1911'ler) tütün işlerinin tek çatıda toplanması mânâsına gelen tekelcilik, Karasu için, “*kabul edilemez*” bir tutumdur. Osmanlı ekonomisi, başından sonuna kadar, azâmi sosyal faydayı sağlamayı amaçlamıştır. Bu yüzden, bu amaca ulaşmaya engel olan her ekonomik faaliyet, âdil olmaktan uzaktır. Yoksulların durumunu iyileştirmek için özen gösterileceğine ve iyiliği düşünüleceğine göre, tekelin teşvik edilmesine imkân yoktur. Burada belirtmek istenilen husus şudur: Osmanlı Devleti, halkına karşı «maksimum sosyal fayda» ilkesini benimsemiştir lâkin tekelciliğin egemen olduğu bir ekonomik düzen ise bu ilkeye ters düşmektedir. Bu yüzden Osmanlı Meclis-i Mebusânı'nda, tekelcilik üzerine konuşulmuştur.

1325 senesi Temmuzunda (1909 yılı Temmuzunda) Mâliye Nazırı Cavit Bey'e, bir fezleke (bir kararın kısaca yazılması) verilmiştir. Bu fezlekedeki bandrol usûlünün menâfiinden (denetim pulunun yararlarından) ve inhisâr usûlünün (tekelciliğin) mazarrâtından (zararlarından) bahsedilerek Hükümetçe bu fezlekenin incelenmesi istenmiştir. Uyarı niteliğindeki bu fezlekedeki, rejimin aleyhine hüküm verilmiş ve Osmanlı memleketlerinde, bandrol usûlünün gerekli olduğu kararı yazılmıştır. Cavit Bey'e, Temmuz ayında sunulan bu fezleke hakkında, bir sene boyunca hiç konuşulmamıştır. İddiâyaya göre, Cavit Bey, fezlekeyi, okuyup incelemeyerek çekmecesinde bekleterek, tütün meselesinde, herhangi bir kayıt ve tedbir de koymamıştır. İsmail Hakkı Bey ise, bu incelemenin yapılmamasında Emanuel Karasu'nun bir müdahalesi olduğu îmâsıyla, bunların mânidar olduğunu belirtmiştir. Karasu da, dayanamayarak sözlerini açıkça dile getirmesi hususunda İsmail Hakkı Bey'e çıkmıştır. Çünkü, tütüne denetim pulunun getirilmesi için verilen karar, Maliye Nâzırı'na, yani ekonomiden sorumlu bakan Cavit Bey'e sunulmuştur, Karasu'ya sunulmamıştır. Lâkin Cavit Bey, bu kararı bekletmiştir ve bu bekletişin nedeni olarak, Karasu Efendi gösterilmiştir. Karasu da, neticede bir insandır ve İsmail Hakkı Bey'e

¹⁸⁶ MMZC, 1, 1, 2, 20, 21 Kânun-i Evvel 1325 / 3 Ocak 1910, s. 434, 438.

karşı, “*Ya! madem ki bana hitap ediyorsun, açık söyle*”¹⁸⁷ diyerek kendisini savunmuştur. Karasu’nun bu sözlerinin üzerine tartışma sonlanmamış devam etmiştir.

Burada halkın reji (tütün) meselesinden dolayı sıkıntı yaşadığı, devletin bandrol usûlünü kullanarak, tekelliliği bırakması gerektiği belirtilmiştir. Ancak bu kararın, kabul edilmemesiyle, Hükümet’in inhisâr usûlüne devam edeceği gösterilmiş denilerek eleştirilmiştir.

Emanuel Karasu, gerçekten de tekelliliğe karşı olmuştur. Emanuel Karasu’nun tekelliliğe karşı olduğu, 18 Mayıs 1327’de (14 Mart 1911’de) mecliste, İbrahim Hakkı Paşa’nın sözlerine mukâbil sarf ettiği cümleden anlaşılmaktadır. İbrahim Hakkı Paşa, yaptığı konuşmada, devletin tütün işiyle uğraşmasının, tekellilik olduğu bâbında, sözler söylemiştir. İbrahim Hakkı Paşa, Hükümet’in, tütün şirketinin mühletinin uzatılmasına karşı olduğunu belirttiği sözleri üzerine, meclistekiler tarafından alkışlanmıştır. Tam bu sırada, Emanuel Karasu da, “*İnhisarın da aleyhindeyiz*”¹⁸⁸ diyerek tekelliliğe karşı olduğunu dile getirmiştir.

Karasu, bu sözyle, devletin tütün işinden elini çekmesini vurgulamıştır. Ekonomide devletçiliği benimsemediğini ortaya koymuştur.

E. Azaltılması Hakkındaki Görüşleri

Hukûkî yapısı gereği olarak, noterlik iş ve işlemleri, her milletin tarihinde, çok eskiden beri bulunagelmıştır. İslam Hukukunda noterlik işlerini yapacak kişilerin âdil, güvenilir ve açıktan günah işlemeyen kimseler olması istenmiştir.

Karasu’nun görüşünü açıkladığı noter hakkındaki görüşme, Meclis-i Mebusân’ın 23 Kânun-i Evvel 1330 / 5 Ocak 1915’de Ziraat Bankası kanunu layihası¹⁸⁹ gündeme geldiğinde görüşülmüştür. Bu görüşmede, bir taşınmaz mal banka tarafından rehin altına alındığında (haczedildiğinde), bankanın senet yaparak notere gönderdiğini ve bunun da kaldırıldığı ifade edilmiştir. Haczedilen mallara dâir yapılan işlemlerin anlatıldığı bu görüşmede o sıralarda İstanbul Milletvekili olan Emanuel Karasu da, söz alarak bu konuda neler düşündüğünü dile getirmiştir. Karasu’ya göre, köylünün

¹⁸⁷ MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 1 Mart 1911, s. 328.

¹⁸⁸ MMZC, 1, 7, 3,112, 18 Mayıs 1327 / 31 Mayıs 1911, s. 385.

¹⁸⁹ Layiha: Osmanlı bürokrasisinde rapor veya taslak türü belgeye verilen ad; bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, “Layiha”, *DİA*, XXVII, 116-117.

ekonomik durumu iyi olmadığından köylüyü daha fazla sıkıntıya sokmamalıdır. Karasu, az bir borcu olan bir köylüyü notere göndermenin köylü için pahalıya mal olacağını vurgulayarak, “*bankanın tasdiki yeterlidir*” meâlinde sözler söylemiştir¹⁹⁰.

Karasu, köylünün notere gitmeden işlerinin daha kolay olması için banka senedindeki “*resmî*” ibaresinin kaldırılmasını isteyenlerdendir. Yapılan görüşmeler sonucunda, “*sened-i resmî*” ibaresindeki, “*resmî*” kelimesi, zorluk çıkarmasını diye, kaldırılarak onun yerine “*senede müstenit*” (*senede dayalı*) ibaresi kabul edilmiştir¹⁹¹.

Karasu’nun, bürokratik işlemlerin hayatı zorlaştırdığına dâir, bir başka görüşü de, 6 Teşrîn-i Sâni 1326’da / 19 Kasım 1910’da yaptığı meclis konuşmasından anlaşılmaktadır. Karasu, günümüzde, bir yurttaşa, başka ülkelere seyahat edebilmesi ve buralarda kimliğini kanıtlayabilmesi için, İçişleri Bakanlığı tarafından verilen seyahat ve kimlik belgesi olarak bilinen pasaportun, Osmanlı Devleti’nde uygulandığında, seyahati zorlaştıracığı görüşünü, dile getirmiştir. Emanuel Karasu, konuşmasında, pasaporta karşı olduğunu açıkça dile getirmiştir. Emanuel Karasu, vatandaşların Osmanlı Devleti’nde, herhangi bir prosedürle uğraşmadan serbestçe seyahat edilebilmeleri gerektiğini söylemiştir. Karasu, daha da ileri giderek memlekette pasaport işleminin uygulanması halinde, “*Memleketin hâpishaneye benzeyeceğini*” dile getirmiştir¹⁹².

Parlamentoda pasaport yasa tasarısı görüşülürken, pasaportun öneminin ve gereğinin çok açık olduğu anlatılmıştır. Ayrıca, pasaportun kullanılmaması halinde pek çok suçlunun gözden kaçacağı ve pasaportsuz kişilerin dış ülkelerde, sefil olacakları anlatılmıştır. Pasaportun öneminin anlatıldığı bu konuşmaların üzerine, Emanuel Karasu da söze girmiş ve “*Pasaportun zorunlu olduğunu kabul edenlerin, ileri sürdükleri sebepler korunabilseydi, kendisinin de pasaportun mecbûri olması için, görüş bildireceğini*” anlatmıştır. Karasu, aksine pasaportun zorunlu kılınması halinde, ticareti kesintiye uğratacağını ve şahsî olarak serbestçe seyahate mani olduğunu ilave etmiştir. Emanuel Karasu, Meclis-i Mebusân’daki konuşmasında pasaportun hürriyetlerin kısıtlanmasına neden olduğunu savunarak pasaport uygulamasına karşı çıkmıştır¹⁹³.

¹⁹⁰ MMZC, 3, 1, 1, 10, 23 Kânun-i Evvel 1330 / 5 Ocak 1915, s. 123,125-126.

¹⁹¹ MMZC, 3, 1, 1, 10, 23 Kânun-i Evvel 1330 / 5 Ocak 1915, s. 128-129.

¹⁹² MMZC, 1, 1, 3, 4, 6 Teşrîn-i Sâni 1326 / 19 Kasım 1910, s. 51.

¹⁹³ MMZC, 1, 1, 3, 4, 6 Teşrîn-i Sâni 1326 / 19 Kasım 1910, s. 49-51.

Karasu, pasaportun mahsurlarını anlattığı konuşmasında pasaporta niçin karşı olduğunu şu örnekle desteklemeye çalışmıştır: “*Bir tâcirin işleri için, iki saat zarfında memleketten ayrılarak dışarı gitmesi gerektiğinde, ticaret âleminin gereği olarak gideceği fabrikayı açıklamak istemeyeceğini lâkin tâcir, pasaport almaya teşebbüs edince, tâcire uygulanacak prosedürle tâcirin gideceği yerden diğer rakiplerinin haberdar olacağını*” dile getirmiştir ki; Karasu, “*Tâcirin bunu arzu etmeyeceğini*” anlatmıştır. Hatta Karasu, “Memleket sınırlarının hapisane koğuğu gibi sayılamayacağını” dillendirerek “*(Memleketten) kaçmak isteyenlerin firârına pasaport nasıl engel olabilir*” sözünü kullanmaktan çekinmemiştir. Karasu’nun karşı çıkmasına rağmen, yapılan oylama neticesinde pasaportun zorunlu olmasına karar verilmiştir¹⁹⁴.

Emanuel Karasu, pasaporta karşı olmakta kendince haklıdır. Ona göre pasaport işlemleri dolayısıyla pasaportun suçluların kaçmasını engelleyebileceğini söyleyenlerin haklı olmadığını dillendirmiştir. Karasu, memleketten kaçmak isteyen suçluların, bir yolunu bularak kaçabileceğini, suçluların tespiti için, pasaporta ihtiyaçlarının olmadığı üzerinde durmuştur. Ancak Karasu, yurtdışı yolculuklar için pasaportu, zorunlu hâle getiren bu yasanın kabulü halinde, serbest seyahat etme özgürlüğünün kısıtlanacağını dile getirerek prosedürlerden yana olmadığını belli etmiştir. Karasu, sırf tâcirlerin özgürlüklerini düşünerek pasaport yasasına karşı çıkmıştır. Diğer taraftan Karasu, pasaport olmadığına, birçok firârî kişinin yakalanmasını engellediğini bilmesine rağmen, pasaportun kullanılmaması konusunda yine de ısrarcı olmuştur.

F. Rum Patrikhanesi ile Bulgar Egzarhlığı Arasındaki Anlaşmazlık Olan Kilise ve Mektepler Hakkındaki Görüşleri

Bulgar Egzarhlığı, Ortodoks ve bazı Doğu kiliselerinin başkanının bulunduğu makam demek olan Rum Patrikhanesi ile Patrikhane’nin altında Metropolitliği’n üzerinde bir makam olarak bilinmektedir. Patrikhane, Makedonya’daki Rumları, Egzarhlık ise Bulgarları temsil etmiştir. “*Osmanlı döneminde, İstanbul’da yaşayan Rum ve Bulgarlar arasında sürekli olarak anlaşmazlıklar çıkıyordu ve bu Fener Patrikhanesi’nin, Bulgar Ortodoks Cemaati üzerindeki baskısından kaynaklanan bir durumdu. 1869’da kilise kavgalarından rahatsızlık duyan Babîâli meseleyi ele aldı ve Sultan Abdülaziz tarafından 11 Mart 1870’de (8 Zilhicce 1286’da) onaylanan bir*

¹⁹⁴ MMZC, 1, 1, 3, 4, 6 Teşrin-i Sani 1326 / 19 Kasım 1910, s. 51,62.

ferman çıkarıldı. Kısaca “Bulgar Ekzarhlığı Fermanı” olarak bilinen bu fermana Rum Patrikhanesi 5 Nisan 1870’de itiraz etti. Uzun süren yazışmalar ve itirazlar süreci yaşandı ve ferman bu süre içinde yürürlüğe giremedi. Sultan Abdülaziz’in emriyle 6 Mart 1872’de (25 Zilhicce 1288’de) Vidin Metropoliti Antim Efendi’nin ilk Bulgar Egzarhı olarak seçilmesi ile Bulgarlar artık resmen Fener Rum Patrikhanesi’nden ayrılmış oldular”¹⁹⁵.

Bu konu meclise taşınmıştır. 1915 yılının 5 Ocak günü Meclis-i Mebusân’da, Rum Patrikhanesi ile Bulgar Egzarhlığı arasındaki anlaşmazlık olan kilise ve mektepler hakkında bir yasa tasarısı görüşülmüştür. Kilise ve mektepler konusu, araları hiç de iyi olmayan bu iki kurumun anlaşamadığı hususlardandır. Bu konu Meclis-i Mebusân’a kadar gelmiş ve bir çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Milletvekilleri, özellikle kiliseler yüzünden Rumeli’de yirmi sene boyunca kan döküldüğünü anlatmışlardır ve bu konuyla ilgili bir tasarı hazırlamışlardır.

Tasarıya göre, bir köy veya kasabada genellikle Patrikhane’ye veya Egzarhane’ye mensup olduğunu belirten ahalinin kullanmakta oldukları kilise ve okullar o tarafa âit sayılarak ellerinde kalacaktır (yerinde kalacaktır). Buraya kadar mesele çabuk halledilebilecek gibi gözükmektedir. Lâkin konu çok derindir. Biz burada sadece, Karasu’nun da görüş belirttiği kiliseler konusunu ele alacağız. Kiliseler konusunun hem maddî hem de mânevî boyutu söz konusudur. Meselenin mânevî boyutuna göre, bu kiliseler Rum Patrikhanesi’ne mi aittir, yoksa Bulgar Egzarhlığı’na mı aittir? sorusuna cevap aranmıştır. Konunun maddi boyutunda ise, kilisenin kim tarafından inşa ettirildiği ve buna bağlı olarak da kilisenin hangi tarafa ait olacağı soruları sorularak cevap aranmıştır. Kiliseler, içinde bulunduğu çiftlik veya köy sahibine mi yoksa sırf dîni bağı yüzünden, Rum Patrikliği veya Bulgar Egzarhlığı’na mı aittir? Bu görüş ayrılıklarından dolayı, bu tasarının ikinci ve üçüncü maddeleri yoğun tartışmalara sebep olmuştur¹⁹⁶.

Kanun tasarısının okunan ikinci maddesine göre; Bir köy veya kasabada genellikle Patrikhane’ye veya Egzarhane’ye mensup olduğunu belirten ahalinin kullanmakta oldukları kilise ve okullar o tarafa ait sayılarak ellerinde kalacaktır (yerinde kalacaktır). Bu madde üzerine, kilisenin vakıf yeri olup, ibadethâne demek olduğunu ve

¹⁹⁵ Bojidar Çıpoof, *Patrikhane ile Mücadelem- Bulgar Eksarhlığı Vakfı’nda 15 Yıl*, Bojidar Yay., İstanbul 2010, s. 178.

¹⁹⁶ MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos 1909, s. 549, 559, 561.

bizdeki camiye karşılık geldiğini, onun için bir cami veya kilisenin hangi mezhebe mensup olursa olsun, o topluluğa tahsis edilemeyeceği dile getirilmiştir. Onun için, mâbedin hangi arazide bulunduğu önemli olmadığı, mâbed, ister çiftlikte bulunsun, isterse bir şahsın evinde olsun sadece bir mezhebe tahsis olunamayacağı ifade edilmiştir. Başka bir konuşmada ise, *“Çiftlik, köy ve kasabanın arasında fark olduğu, bir köy veya kasabada yapılan kilise veya mektebin kimsenin malı olmadığı anlatılmıştır. Ama çiftliklerdeki kiliselerin çiftlik sahibi tarafından, orada kendisiyle ortakçılık edenlere kolaylık ve bir iyilik olmak üzere çiftlik sahibi tarafından yapıldığı ifade edilmiştir. Ancak bu yukarıda geçen kanunun, kiliseli çiftliklere de aynen uygulanamayacağı, eğer bu kanun uygulanırsa, o çiftlik sahiplerinin hukukunun çiğneneceği ifade edilmiştir. Buna göre, kilisenin içinde bulunan mülkün, daima çiftlik sahibinin mülkü olduğu, bu çiftlik sahibinin malı olan kiliseyi, mesela oradaki çoğunluk, Bulgar’dır diye, Rumlar’ın dahi ayin yaptıkları kiliseyi azınlığa bakmayarak kanun gereğince Bulgarlar’a teslim etmek gerekirse, bu yüzden çiftlik sahibinin hesabına büyük bir zorluk çıkarılmış olacağı”* dile getirilmiştir. Bunun için de, *“çiftlikler hakkında başka bir kanun maddesi yapılmalıdır diye de eklenmiştir”*¹⁹⁷.

Meselenin daha fazla uzamasını istemeyen Karasu, bir teklifinin olduğunu söyleyerek tartışmayı sonlandırmak istemiştir. Karasu, *“İzin alınarak kurulmuş olan kiliselerin bu maddeye tâbi olmaması gerektiğini (ayrı olmasını)”* ifade etmiştir. Yapılan görüşmede, tasarının ikinci maddesine göre, *“Bir köy veya kasabada genellikle Patrikhane’ye veya Egzarhhane’ye mensup olduğunu belirten ahalinin kullanmakta oldukları kilise ve okullar o tarafa ait sayılarak ellerinde kalacaktır (yerinde kalacaktır)”*denilerek kabul edilmiştir¹⁹⁸.

Karasu’nun da fikrini beyân ettiği aynı kanun tasarısının üçüncü maddesine geçildiğinde, yine mebuslar kendi aralarında fikirlerini beyân etmişlerdir. Okunan üçüncü maddeye göre, üzerinde tartışılan kilise veya mektep bulunan bir köy veya kasaba ahâlisinin bir kısmı Patrikhane’ye, diğer kısmı Egzarhhane’ye mensup olduklarını söylediklerinde, o kilise veya mektep esasen hangi taraf adına kurulduysa, o tarafa terk ve teslim edilecek ve diğer taraf için yeniden onun gibi inşa edilmek üzere beşinci ve altıncı maddelere uygun şekilde Hükümet’ten para yardımı yapılacaktır. Bu maddenin okunması üzerine herkes görüşünü açıkça söylemiştir, Emanuel Karasu da bu

¹⁹⁷ MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos 1909, s. 549,559.

¹⁹⁸ MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos 1909, s. 560-561.

kilise ve mekteplerin orada yaşayanlar için ne anlama geldiğini anlatmaya çalışmıştır. Karasu düşüncelerini, “.... İtikat meselesi, malum-i âliniz ki mezhebî bir şeydir. Bir Hristiyan’ın mutlaka o kiliseye fevkalâde bir merbutiyeti var. Çünkü babası orada oturmuş, babasının kabristanı orada, kendisi orada doğmuş, büyümüş. Tabii ki bir merbutiyet vardır ve ispat edeceğim ki, kiliselerin iâde edilmesi lazım gelen taraf müessis olamaz (kurucu olamaz). Madem ki merbutiyet (bağlılık) var(dır), esasen itikâdın birçok ahvâli vardır ki birbirine raptediyor da vücut bulur”¹⁹⁹ diyerek ifade etmiştir.

Karasu, bunun bir itikat meselesi olduğunu, bir Hristiyan’ın mutlaka o kiliseye bağlılığından söz ederek köklerinin olduğunu, aslına bakıldığında birbiriyle ilgilidir diyerek Patrikhane’nin yahut Egzarhhane’nin, kendileri adına yapıldığı için kendisinin olmasını istediğini dile getirmiştir. Karasu, bu meselede kiliseye olan bağlılığın vicdani tarafını vurgulamıştır²⁰⁰.

Karasu, daha sonra meselenin maddî boyutunu ele alarak kiliselerin, Patrikhane’ye mi yoksa Egzarhhane’ye mi kalsın? sorusunun cevabını vermiştir. Karasu, meselenin halli için genel kâide olan azınlık nüfusun çoğunluk nüfusa tâbi olması gerektiğini dile getirmiştir. Karasu, madem ki bu meselenin halli için şimdi bir kanun yapılacağını, o kanunun yapılmasında genel kurallara uymak gerektiğini eklemiştir. Böylece hangi tarafın (Patriklik’in veya Egzarhlığ’ın) nüfusu fazla ise, kiliselerin o tarafta kalmasıyla meselenin çözüleceğini ifade etmiştir. Karasu, başka türlü bu işin halledilemeyeceği görüşündedir. Karasu’nun da dâhil olduğu bu uzun görüşmelerin ikinci oturumunda, bu mesele tekrar gündeme getirilmiştir. Emanuel Karasu, yine söz alarak bir konuşma yapmıştır. Karasu, bu konuşmasında, “*Kilise meselesinin en fazla yüz on adet kiliseyi kapsadığını ve bu kiliselerin yalnızca yarısında Rumlar’ın çoğunlukta olduğunu, sorunun kolaylıkla halledilebilecekken meselenin halledilememesinin sebebinin siyâsî*”²⁰¹ olduğunu dile getirmiştir. Bu siyâsî maksat

¹⁹⁹ MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos 1909, s. 561,563

²⁰⁰ MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos 1909, s. 563.

²⁰¹ MMZC’den anlaşıldığına göre, bu siyâsî mesele şöyledir: 1319’da (1903’te) Bulgaristan, Makedonya’da takip etmiş olduğu siyâsette başarılı olamayınca bir takım çeteler meydana getirerek bu çeteler sayesinde, Bulgar dilini de kullanarak Osmanlı Bulgarları’nı kendi siyâsetine malzeme yapmıştır. Buna göre, Bulgaristan, kurduğu birtakım çeteler vasıtasıyla, Makedonya’da bulunan halkı Egzarhhane’ye tâbi olmaya zorlamıştır ve kan dökmüştür. Yüzlerce hatta binlerce Hristiyan, gerçek inancından saptırılarak, Bulgar lisanını konuşmaya zorlanmış ve bu yüzden binlerce Hristiyan mahvolmuştur. Bu duruma sadece Patrikhane karşı durmuştur. Dört sene sonra Rumlar bu kıyıma,

şudur ki: Makedonya'daki Hristiyanlar'ı ve Bulgarca konuşanları zorla, Patrikhane'yle ilişkilerini keserek Egzarhhane'ye bağlamak ve bu suretle maksad-ı siyasîlerini onlara telkin etmektir²⁰².

Emanuel Karasu; *“Bazılarının, Patrikhane'ye ferman verilmiş olmasının, mutlak bir hakkı kazanmış olduğunu göstermez”* iddiâsında bulunduğunu ve bunların mâbedi, ibadet için tesis ettiklerini fakat o zaman Egzarhhane olmadığı için Rum Patrikliği Reisi Rûhânîleri olduğundan dolayı onu aracı yaparak Hükümet'ten ruhsat çıkardıklarını söylemiştir. Karasu, onların şimdi, o ruhsatın çıkarıldığı zaman vekilleri olan Patrikhane'nin vekâletini tanımadıklarını, bu yüzden Patrikhane'nin kiliselerine sahip olmasının adalete sığmayacağını dile getirdiklerini belirtmiştir. Karasu, kısaca *“Egzarhhane'ye aittir”* diyenlerin *“Bu hak bizimdir, Rumlar'ın değildir”* dediklerini anlatmıştır. Karasu konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir:

“Öte taraftan diğerleri, fakat bir vücûd-i manevî var, o vücûd-i manevî Patrikhane şeklinde tecessüm ediyor ve bu kiliseler şimdiye kadar hep bunun namına yapılmıştır. Binaenaleyh şimdi de ona verilmelidir diyorlar. Sonra ne oldu efendim? Komisyon bunu nazar-ı dikkate aldıktan sonra düşündü ki, tamamiyle bir köy Bulgar olursa, o vakit ne olacak? Kiliseyi sırf Bulgarlar inşâ ettikleri halde Patrikhane nâmına yapılmıştır diye Patrikhane'ye vermek muvâfık mıdır? İşte Komisyon, onun için ekseriyet şartını koymuştur ve bu işlerin halledilmesi, yalnız bu suretle kâbil olur. Bu kiliselerin suret-i idaresi hakkındaki münazaayı halletmek için başka kanun ve başka çare yoktur” diyerek neler düşündüğünü anlatmıştır²⁰³.

Kendisi bir Yahudi olmasına rağmen, kiliselerin ve mekteplerin hangi tarafta kalacağına dair yapılan tartışmada meselenin itikâdi tarafı kadar sosyal yönünü de izah edebilecek düzeyde bilgi sahibi olan Karasu, meselenin halledilmesi için görüşlerini açıkça ortaya koymuştur. Karasu'nun, toplumun genel eğilimlerini bildiğine şahit

Hükümet-i Osmaniye'nin yardımıyla karşı koymuşlardır. Böylece Bulgarlar'ın maksadına set çekilmiş ve Bulgarlar maksatlarına ulaşamamıştır. Avrupa Hükümetler'i demişlerdir ki; *“Makedonya'da Hristiyan ahâli yalnız Bulgar kilisesine mensup değildir. Patrikhane, bunların asıl inançlarına devam etmesini istemiştir. Hiçbir vakit Bulgarlar'ın güttükleri siyâset gerçekleşmemiştir”*. Avrupa Hükümetleri'nce, işin rengi değişince, bunun sonucunda da Reval Mülakatı'nın neticesi vücut bulamamıştır. Böylece içlerinde buldukları hürriyet meydana gelmiştir. İşte takip olunan siyâset budur. (MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos1909, s. 581); bkz. s. 18'de Reval Görüşmesi.

²⁰² MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos1909, s. 564,579-581.

²⁰³ MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos1909, s. 579-580.

oluyoruz. Böylece, Karasu'nun görüşlerini açıkladığı yapılan uzun tartışmalar sonucunda anlaşmaya varılmıştır.

Bütün bu tartışmaların sonucunda meclis oylamaya gitmiştir ve tasarı aşağıda belirtildiği şekilde oy çokluğu ile kabul edilmiştir:

Kilise veya mektep bulunan köy veya kasaba halkının bir kısmı Patrikhane, diğer kısmı Egzarhane'ye mensup olduklarını beyân ettikleri halde, o kilise veya mektep, esasen hangi tarafın namına yapılmış ise o tarafta kalacaktır maddesine kadar aynen kabul edilmiştir. Değişen kısım maddenin alt tarafıdır. Buna göre, eğer bir tarafta üçte ikisinden az olan azınlık bulunuyorsa o halde diğer tarafa teslim edilecek ve bazı köylerde her iki taraftan da üçte iki çoğunluk oluşturulamaz ise, o vakit meselenin hallolunmadığı söylenerek bu maddenin hepsini kapsayacağı belirtilmiştir²⁰⁴.

G. Rum Göçü Konusundaki Görüşü

İttihat ve Terakkî'nin, 1914 Temmuzunda, uğraştığı meselelerden biri de, mecliste görüşülen Rum Göçü'dür (Rum Tehcîri'dir).

6 Temmuz 1914 günü, bütçe görüşmelerinin yapıldığı meclis oturumlarının birinde, 14 Rum Mebus'un önergesi üzerine, ilk kez meclis çatısı altında Rumlar'ın göçüne sebep olan olaylar tartışmaya açılmıştır. Zorunlu göç yasası, devlete karşı çıkarılan isyanlara karşı, önlem amacıyla görüşülmüştür. Yabancı kamuoyunun baskısı sonucu, Rum bölgelerindeki olayları araştırmak ve önlemek iddiasıyla Talat Paşa'nın gerçekleştirdiği gezi sonrasında, 14 mebus tarafından bu konuda, bir soru önergesi verilmiştir²⁰⁵.

Bu soru önergesi üzerine toplanan Meclis-i Mebusân'da, 14 mebus adına, Aydın mebusu Emmanuil Emanüelidi Efendi²⁰⁶ söz almıştır. Rum vatandaşların ve vekillerin devlete sadakatine vurgu yaptığı konuşmasında, Rumlar'ın yoğun olduğu İzmir ve Foça bölgelerinde, organize edilen saldırıların sorumlusunun çeteler olduğunu belirtmiştir. Rumlar'ın bu saldırılar yüzünden, Sakız'la Çeşme sahilleri arasında boğulmayı göze

²⁰⁴ MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos 1909, s. 586.

²⁰⁵ Dündar, *Modern Türkiye'nin Şifresi İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği* (1913-1918), s. 219-220.

²⁰⁶ Ahmet Efiloğlu, "Osmanlı Meclisinde Rum Göçü ve Rum Tehcîri Tartışmaları", *History Studies*, 4 / 1 (2012), s. 172.

olarak sandallara atladıkları belirtilerek, 150. 000 civarında Rum'un vatanlarını terk ettiği anlatılmıştır. Emanuelidi Efendi'ye göre, Rumlar'ın göç etmesine yol açan sebep, Hükümet'in muhacir iskânıdır. Çünkü, memlekette boş arazi varken, muhacirlerin iskânı için Rum köyleri tercih edildiğinden dolayı, Rumlar'a karşı bir takım uygunsuzlukların yaşanmasına sebep olunmuştur²⁰⁷.

Konuşması sık sık Müslüman mebuslar tarafından kesilen Emmanüelidi Efendi, konuyu, boykota getirmiştir. Boykotun geri planında, İttihatçılar'ın ekonomiyi millileştirme hedefinin yattığını söylemiştir. Konuşmasında boykotun yeni bir görüş olduğunu ve bu görüşe göre, Türkler'in yükselmek için, yalnız kendi aralarında, alışveriş etmeleriyle ekonominin millileşeceğini savunduklarını anlatmıştır. Emmanüelidi Efendi'nin bu düşüncesinden dolayı, Selânik'ten beri, Talat Paşa'nın ekonomi politikasına büyük etki yapan²⁰⁸ ve yakın destekçisi olan İstanbul mebusu Emanuel Karasu'nun, itirazda bulunduğu belirtilmiştir²⁰⁹.

“Türkler'in yükselmesi ve ilerlemesi, yalnız Türkler'in kendi aralarında alışveriş etmeleriyle temin edilecektir” anlayışının propagandasının yapılmasının, işleri çığırından çıkaracağı görüşü üzerinde konuşulmuştur. Eğer ekonomi kurallarına aykırı olan bu kurallar propagandaya dönüşürse, o zaman Hükümet'e bunu engellemesi için, görev düşeceğinden bahsedilmiştir. Bu propagandaya karşı çıkan Müslümanlar'a yönelik de şiddet gösteren bir kısım insanların olduğu ve bunların uygun şekilde cezalandırılmadığı dile getirilmiştir. Bu şiddet unsuru kişilerin yaptıklarının sadece vurma-kırma değil savaş ekonomisi görevi yaptıkları söylenmiştir. Memlekette böyle bir durumun mevcut olduğu halde, bir de ortaya muhacirlerin iskânı meselesi çıkmıştır denilmiştir. *“Dışarıdan gelen muhacirleri, hangi mezhepten, hangi unsurdan olursa olsun iskân etmek Hükümet'in vazifesidir”* denilerek, Rumlar için de Üsküdar'dan Basra Körfezi'ne dek boş arazilerin olduğu ve uygun görülen yere Rumlar'ın yerleştirilmesi gerektiği yönünde sözler söylenmiştir²¹⁰.

Karasu ise, boykot için Hükümet'e bir görev düşmediğini, çünkü Hükümet'in ekonomiye müdahalesi olmaması gerektiğini dile getirmiştir. Kendilerinin de bu konuda

²⁰⁷ MMZC, 3, 1, 1, 26, 23 Haziran 1330 / 6 Temmuz 1914, s. 607, 609.

²⁰⁸ Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, s. 346.

²⁰⁹ Dündar, *Modern Türkiye'nin Şifresi İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918)*, s. 220-221.

²¹⁰ MMZC, 3, 1, 1, 26, 23 Haziran 1330 / 6 Temmuz 1914, s. 607-609.

söz söyleme hakları olmadığından ortada bir haksızlığın olduğunu dile getirmiştir. Hal böyleyken bir de Rum Tehcîri gündeme gelince, ortalık iyice karışmıştır. Karasu, İttihatçılar'ın ekonomiyi millileştirme hedefinden dolayı, Hükümet'in boykotu önlemek için bir tedbir almadığını düşünmüştür²¹¹.

H. Meclisteki Borçlanma Tartışmalarındaki Görüşleri

1 Şubat 1324'te (14 Şubat 1909'da), Hüseyin Hilmi Paşa'nın sadâretinin ilan edilmesinden üç gün sonra, meclis hararetle bir gündemle toplanmıştır. O gündem hiç şüphesiz borçlanma konusuydu. Mecliste özellikle iki vekilin karşılıklı konuşması 1908 borçlanması görüşmelerine damgasını vurmuştur. 1908 borçlanma sözleşmesi ve sözleşme çeşitleri hakkında Mâliye Encümeni Mazbatası görüşmesinde, Emanuel Karasu, Mâliye Encümeni Mazbata Muharriri ve Selânik mebusu olan Mehmet Cavit Bey ile uzun bir diyaloga girmiştir. 1908 borçlanması hakkındaki düşüncelerini anlattığı sözleri, Emanuel Karasu'nun mecliste yaptığı en uzun konuşmasıdır. Canik mebusu Nail Bey, Karasu Efendi'nin bu sözleşmenin onanmasının ertelenmesini istediğini, Cavit Bey'in ise, Hükümet'in, para aramakta olduğunu söyleyerek, bunun için, sözleşmenin bir an evvel tasdik edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Nail Bey, böyle bir sözleşmenin istisnâî bir durum olduğunu, derhal sözleşmenin maddelerine geçilerek onaylanması gerektiğini belirtmiştir. Bu konuşmanın üzerine Karasu, sözleşmeyi bilmelerinin gerektiğini belirttiği konuşmasında, bir maddeyi onayladıklarını söylemiştir. Karasu, sözleşmeye bağlı mukavele için, müzâkere gerekebileceğini ve bunun doğru bir şey olduğunu dile getirmiştir. Bu sözler üzerine Mehmet Cavit Bey, sözleşmeye bağlı olan mukavele içinde ilgili kanunun bulunduğunu söylemiştir ve *"Bunları cebimize saklamak için vermediler"* diyerek tepkisini ortaya koymuştur. Cavit Bey, doğal olarak herkesin bu sözleşmeyi okuduğunu ve bildiğini eklemiştir. Devamında Emanuel Karasu ikna olmamış ve tekrar konuşmuştur. Bu esnada Karasu, ilgili maddeyi kitaptan aramıştır, fakat bulamamıştır. Karasu ilgili maddeyi kitaptan bulamayınca Mehmet Cavit Bey de, Karasu hakkında, *"Daha maddenin yerini bilmiyor"* diyerek alay etmiştir. Bunun üzerine Emanuel Karasu, *"Cavit Bey! Bu*

²¹¹ MMZC, 3, 1, 1, 26, 23 Haziran 1330 / 6 Temmuz 1914, s. 608.

sözünüzü geri almanızı rica ederim”²¹² demiştir. Lâkin bu görüşme daha da bitmeyerek epey sürmüştür.

Emanuel Karasu, 1908 borçlanmasının, aceleye getirilmeden enine boyuna tartışılmasını istemiştir. Yapılan görüşmede kârın ve zararın iyi hesap edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bazı vekiller, Emanuel Karasu’nun itirazında haklı olduğunu dile getirmiş, bazıları ise Karasu’nun muhakemesinde hatâ olduğunu söylemişlerdir. 1908 senesi borçlanma sözleşmesi ve sözleşmenin çeşidi hakkındaki yasa tasarısı oylamaya sunulmuş ve Emanuel Karasu’nun reddetmesine rağmen, yasa tasarısı kabul edilmiştir²¹³.

Yine mecliste 1 milyon liralık avans kanunu hakkında Muvâzene-i Maliye Encümeni Mazbatası (maliye dengeleme alt kurul tutanağı) sebebiyle tartışmalar yaşanmıştır. 1 Milyon Lira’nın, avans mı yoksa borç mu olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Ömer Fevzi Bey, milletin halinin mâlum olduğunu, borçlanma fâiziyle beraber üzerlerine yüklenecek bu yüke tahammül edemeyeceklerinin bilindiğini ve Hükümet’in gayet uyanık davranması gerektiğini anlatmıştır. Ömer Fevzi Bey, artık memleketten gelen mektuplardan bıktıklarını, bu mektuplarda, Hükümet’in israf ile uğraştığını yazdığını bildirmiştir. Bu konuşmanın üzerine, Emanuel Karasu da söze girmiş ve bu borçlanma aleyhinde bazı itirazlarının olduğunu, bu itirazın yalnız borçlanmanın ve toplantının biçimi ile görmekte oldukları zararlardan ibaret olduğunu söylemiştir. Karasu kısaca, Hükümet’in 1 Milyon Lira borçlanması olarak bilinen borçlanmasının, büyük bir şey zannedilmesinin, çok yanlış olduğunu beyân etmiştir. Karasu, borçlanmanın, bütün devletlerde olabileceğini söylemek istemiştir. Karasu’ya göre, borçlanmanın boyutu değil de borçlanmanın usûl-i dâiresinde yapılmaması önemlidir²¹⁴.

Karasu, bu borçlanmanın, 10 Temmuz 1324’te (23 Temmuz 1908: II. Meşrutiyet’in ilânında) yapılması yerine, 1323 senesinde (bir sene evvelinde/ 1907’de) yapılsaydı, işlerin tamamıyla yolunda gideceğini anlatmıştır. Karasu; Niçin, Hükümet’in, % 6 faizle 1 Milyon Lira aldığını vurgulayarak, Hükümet’in zamanında harekete geçmediği için daha düşük bir faizle para bulamadığını eleştirmiştir. Karasu, her türlü hesabın yapıldığı takdirde, istenilen borcun hem menfaatlerine hem de

²¹² MMZC, 1, 1, 1, 30, 4 Şubat 1324 / 17 Şubat 1909, s. 668, 670, 673.

²¹³ MMZC, 1, 1, 1, 32, 7 Şubat 1324 / 20 Şubat 1909, s. 748-749.

²¹⁴ MMZC, 1, 2, 1, 39, 25 Şubat 1324 / 7 Mart 1908, s. 220.

şereflerine layık bir şekilde bulunabileceğini dile getirmiştir. Karasu, senenin ortasında bulduklarını ve görülen lüzuma karşı borç para almak gerektiğini de eklemiştir. O yüzden de bu duruma itiraz edecek durumda olmadıklarını söylemiştir²¹⁵.

Karasu, borçlanmanın bu şekilde olmaması gerektiğini söyleyerek, her şeyin zamanında bir düzen içinde, yapılmasını vurgulamıştır. Karasu'nun bu düşüncesi çok yerinde olup, devlet işlerinde bir düzen olması gerektiğini anlatmaktadır. Karasu'ya göre sadece günü kurtaracak işler, devletin menfaatleri açısından zararlıdır.

I. 1909 İtalya Depremi'nin Mecliste Görüşülmesi ve Karasu'nun Yardım Önerisi

1909 yılındaki siyasî hâdiselerin yanında meclisin daha duygusal hareket ettiği insanî olaylar da meydana gelmiştir. Bunlardan biri de, yirmi bin kişinin öldüğü ve Osmanlı'da büyük üzüntüye sebep olan İtalya depremidir²¹⁶. Meclis-i Mebusân'da, İmparatorluğu'n o zor zamanlarında dahi devletin yardım etmesi gerektiği bildirilmiştir. Mecliste, yapılacak yardımın tıbbî mi, yoksa parasal yönden mi olması gerektiği tartışılmıştır. Emanuel Karasu da; “*Tabip gönderilmekten ise para göndermek daha münasip olur*”²¹⁷ diyerek meclis tarafından gönderilecek olan iki yüz bin Frank'a onay vermiştir.

J. Karasu'nun Meclisteki Tansiyonu Düşüren Görüşleri

Karasu'nun meclisteki tansiyonun düşürülmesine dâir, yaptığı konuşmalarından birisi, Sait Paşa'nın istifasının ardından yeni vekillerin meclise gelmemeleri üzerinedir.

Ali Birinci'ye göre, Mahmut Şevket Paşa'nın kabînedan ayrılmasından sonra, Harbiye Nâzırı'nın kim olacağı hakkında çıkan karışıklıktan ve Halâskâr Zâbitân adlı bir tutucu bir askerî grubun verdiği bir muhtıra üzerine Sait Paşa'nın sadrâzamlıktan son kez istifa ettiği doğru değildir (3 Temmuz 1328/ 16 Temmuz 1912). Ali Birinci, Bahriye ve Harbiye Nâzırları'nın istifasıyla yerlerine kimlerin geleceği hususunda Halâskâr

²¹⁵ MMZC, 1, 2, 1, 39, 25 Şubat 1324 / 7 Mart 1908, s. 221.

²¹⁶ Ahmed Cevdet, “İtalya Hareket-i Arzı”, *İkdam*, 3 Kânun-i Sâni 1324 / 16 Ocak 1909, s. 4.

²¹⁷ MMZC, 1, 1, 1, 10, 30 Kânun-i Evvel 1324 / 12 Ocak 1909, s. 136.

Zâbitân grubu ve Sait Paşa anlaşılamamış lâkin Sait Paşa'nın istifâsının sebebinin de bu olmadığını dile getirmiştir²¹⁸.

9 Temmuz 1328 (22 Temmuz 1912) tarihli oturumda, mecliste bir tartışma alevlenmiş 7 gün sonra da sabık Sait Paşa istifa etmiş ancak yeni milletvekilleri henüz meclise gelmeyince, İzmir vekillerinden Pavli Karolidi Efendi, istifa eden bir Hükümet Başkanı'nın meclise gelerek, istifa sebebinin açıklaması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde dile getirmiştir. Bunun üzerine Meclis Başkanı yeni vekillerin huzur-ı hümayuna girmekte olduklarını söylese de, tartışma Ohannes Varteks Efendi ile devam etmiştir. Sonrasında ise, Çamlık mebusu Mehmet Şahin Bey'den, "*Bir memlekette aynı zamanda iki Heyet-i Vükelâ bulunamaz*" sözleri sadır olmuştur. Mecliste, hararetli tartışmaların yaşandığı o dakikalarda, Selânik Mebusu Emanuel Karasu da fikirlerini açıklamıştır. Karasu'nun içinde buldukları durumu izah ettiği konuşmasında: "*... Madem ki şimdi hâl değişti, madem ki bugün Heyet-i Vükelâ'nın teşekkülüne dâir katî bir haber var. Artık bunun üzerine yeniden ısrar etmekte bir mazarrat olmasa bile faydası yoktur. Bu bapda meclisin beyhude meşgul olması lâzım gelmez...*" demiştir. Karasu, memleketin buhran içinde olduğunu, Hükümet'e güvendikleri halde bunların teker teker kaçtıklarını, bunun genel durumda vahîm neticelere sebep olacağını bu yüzden bir açıklama istediklerini söylemiştir. Karasu, yeni kabînenin meydana geldiği, resmen bildirildiğine göre, bu sorgulamanın bir yarar sağlamayacağından daha fazla vakit kaybetmemek gerektiğini anlatmıştır. Karasu'nun bu konuşmasından sonra, mecliste tansiyon düşerek müzâkerenin yeterli olduğuna dâir sözler yükselmiştir²¹⁹.

Karasu'nun meclisteki tansiyonun düşürülmesine dâir görüşlerinden bir diğeri ise, Karasu'nun, Basra'daki asayişsizliğe karşı düşüncelerini ve ahâliye yapılacak yardımı onaması ile ilgilidir.

1909 yılı, İmparatorluğu'n çeşitli yerlerinde huzursuzlukların baş gösterdiği bir zamandır. Bu huzursuzluklardan biri de Basra ve Ebu'l Hasip'te meydana gelmiştir. Meclisin 4 Mart 1325 (17 Mart 1909) tarihli oturumunda, Basra Mebusu Ahmet Şefik Paşa, Basra ve Ebulhasip'te şikayetlerin artarak her türlü haddin aşıldığına dâir, olay mahallinden, telgraflar aldığını ifade etmiştir. Mecliste de, bu olay hakkındaki, Dâhiliye Nezâreti'ne verilen gensoru görüşülmüştür. Bu meyanda, bir mebus, Basra'dan,

²¹⁸ Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, Dergah Yay., İstanbul 1990, s. 172-173.

²¹⁹ MMZC, 2, 2, 1, 38, 9 Temmuz 1328 / 14 Mart 1912, s. 409-410.

Bağdat'tan ve diğer yerlerden böyle heyecan sesleri geldiğini, şimdi de içteki âsaiyi sağlamak için gerekli tedbirlerin alınmasına lüzum olduğunu anlatmıştır. Ahâlinin eşkiyâya karşı evlerine kapanmış olduğu dile getirilerek İstanbul dışında da, işlerin pek iyiye gitmediği bildirilmiştir. Bu konuşmalara katılan Emanuel Karasu da bu bapta düşüncelerini ifade etmiştir. Buna göre, Karasu, Basra'da bir dereceye kadar fevkalâde bir tehlike olabileceğini zannettiğini ve arkadaşlarının böyle bir önerge vermek istediklerini söylemiştir. Karasu, eğer ki ufak bir hareket üzerine bir önerge verilirse, bu önergenin dikkate alınması halinde her yerde ahâlinin galeyâna gelebileceğini anlatmıştır. Karasu, önerge verilirken bu sakıncanın göz önünde bulundurulması gerektiğini, Hükümet tarafını kuvve-i icraiye (yürütmeye yani Bakanlar Kurulu'na ya da adliyenin bu işle görevli dâiresine) bırakmakla beraber bu baptaki gözetimlerin mutedilâne (orta yollu) olmasını rica etmiştir²²⁰.

Karasu meclise bir önerge sunulurken, vatandaşların bu önerge sonrasında daha fazla heyecana kapılabileceği ihtimaline karşı, milletvekillerinin istedikleri anda önerge vermemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Karasu, bu sakıncanın göz ardı edilmeden izlenecek yolun daha sağduyulu olması gerektiğini vurgulamıştır.

V. EMANUEL KARASU'NUN MECLİS-İ MEBUSÂN'DA KATILDIĞI ÖNERGELER

A. Karasu ve Arkadaşları Tarafından Kâmil Paşa İçin Verilen Güvensizlik Önergeleri

Emanuel Karasu, bir milletvekili olarak meclis faaliyetlerinin gereği Meclis-i Mebusân'a bazen tek başına, bazen de meclis arkadaşlarıyla beraber önergeler sunmuştur. Bu önergelerden biri de düşürülen Kâmil Paşa Hükümeti yerine, yeni bir sadrâzam tayin edilmesi için verilmiştir.

31 Kânun-i Sâni 1324'te (14 Şubat 1909'da) aralarında Selânik Mebusları'ndan Emanuel Karasu ve Rahmi Bey'in de bulunduğu yedi kişilik bir mebus grubu tarafından Riyaset-i Celîle'ye, bir önerge sunulmuştur. Bu önergede, sadrâzam hakkında mecliste kabul edilen güvensizlik kararı ve bu kararın Osmanlı milleti ile milletvekillerinin

²²⁰ MMZC,1, 2, 1, 42, 4 Mart 1325 / 17 Mart 1909, s. 329-330.

Padişah'a olan bağlılığı derhal arz edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Önerenin devamında ise, içte ve dışta güvenin sağlanması için Padişah tarafından, özgür ve uyanık bir sadrâzâmın tayin edilmesi gerektiği, gelecek cevaba kadar, meclisin boş oturumunu istediklerini ve bunu teklif ettiklerini belirtmişlerdir.

Bunun üzerine Meclis-i Mebusân tarafından, Kâmil Paşa Hükümeti için gıyâbi güven oylamasına başvurulmuştur. Meclis-i Mebusân'da, Sadrâzam Kâmil Paşa hakkında, yapılan güven oylaması neticesinde, 207 vekil oy kullanmıştır. Bunlardan sekizi güvenoyu, 196'sı da güvensizlik oyudur. Bazı üyeler ise, çekimser kalmışlardır. Bir boş, iki de geçersiz oy vardır²²¹. Böylece Kâmil Paşa Hükümeti, büyük bir gürültü ile düşürülmüştür. Kâmil Paşa, meclis tarihimizde ilk defa olarak, meclisin güvenoyu vermemesi ile düşürülen sadrâzam olmuştur.

Bu meyanda Emanuel Karasu, sadr-ı sabık Kâmil Paşa hakkında, Harbiye ve Bahriye Nâzırları'nı, diğer arkadaşlarının fikrini sormadan gizlice azlederek II. Abdülhamid'in baskıcı devrini andırdığını anlatan bir önerge vermişse de dikkate alınmamıştır²²².

B. Karasu ve Arkadaşları Tarafından Trablusgarp Ahalisine Yapılacak Yardım İçin Kanun Maddesi Sunulması ve Osmanlı'ya Bayındırlık Faaliyetinin Kazandırılması İçin Verilen Önerge

1909 yılı Osmanlı İmparatorluğu için zor yıllardandır. Hem İmparatorluğ'un çeşitli yerlerindeki huzursuzluklar hem halkın yeterli ekonomik güce sahip olmaması yüzünden Hükümet ve meclis elindeki her türlü imkan ve yetkiyi kullanarak, ahâlinin durumunu düzeltmeye çalışmıştır. Hükümet, bazen asayiş noktasında bazen de parasal yardımlar yapmıştır. Trablusgarp ahâlisine yapılan yardım da Hükümet'in bu gayretlerindedir. Buna göre Trablusgarp vilayeti için, Emanuel Karasu ve on arkadaşı ahâliye verilmesi planlanan, 8000 Liralık yardımla ilgili kanun maddesini, meclise sunmuşlardır ve madde kabul edilmiştir²²³.

Devletin halkına yaptığı yardımlar kadar devletin öncelikli görevlerinden biri de îmar faaliyetleridir. Ülkenin gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma

²²¹ MMZC, 1, 2, 1, 27, 31 Kânun-i Sâni 1324 / 14 Şubat 1909, s. 611.

²²² MMZC, 1, 1, 1, 28, 1 Şubat 1324 / 14 Şubat 1909, s. 621.

²²³ MMZC, 1, 2, 1, 44, 9 Mart 1325 / 22 Mart 1909, s. 415.

getirilmesi için üzerinde çalışılması, mâmur ve âbad etme manasına gelen bayındırlık, Osmanlı'nın devlet olarak halkına karşı hizmetlerindedir. Bu yüzden Karasu'nun meclis faaliyetlerinden biri de, Osmanlı Devleti için bayındırlık faaliyetlerinin kazandırılmasına yöneliktir.

Meclis-i Mebusân'ın 5 Mayıs 1325'te/18 Mayıs 1909'da yapılan oturumunda, Osmanlı Devleti'nin her kıtasının birer servet kaynağı olduğu ancak II. Abdülhamid devri kastedilerek bu imkanların milletin yararına sunulmadığı vurgulanarak halkın fakir kaldığı belirtilmiştir. Bu sebepten dolayı, Emanuel Karasu'nun da dâhil olduğu dokuz kişilik bir vekil grubu tarafından meclise, Osmanlı halkının refahı için, Meşrutiyet'e layık bir gayret sarf edilmesine dâir, karar oluşturma hakkında, bayındırlık faaliyetlerinin kazandırılması amacıyla, asker yardımı yapılmasına yönelik, önerge verilmiş ve bu önerge kabul edilmiştir²²⁴.

²²⁴ MMZC, 1, 3, 1, 74, 5 Mayıs 1325 / 18 Mayıs 1909, s. 514-515.

SONUÇ

Milliyeti, dini, mesleği ve mebusluğu ile dikkat çeken Emanuel Karasu, Osmanlı'da renkli bir kişiliktir. Onun hayatı, renkli olduğu kadar gizemli de kalmıştır. Bundan dolayı, Emanuel Karasu'nun hayatını anlatmak için onun içinde faaliyet gösterdiği kurumları incelemek yerinde olacağı düşünülerek Karasu'nun mensubu bulunduğu etnik ve dini kökeni dâhil topluca ele alınması uygun görülmüştür.

1492'de, İspanya'dan sürülen Şepardi ailesine mensup bir insandır anlatılmaya çalışılan Emanuel Karasu'nun adı, ecnebîlere (İngiliz ve Fransızlar'a) ve Yahudi toplumuna göre, Emmanuel Carasso, Osmanlı'da Manuel Karasu Efendi'dir. Karasu, Makedonya Veritas locası üstad-ı âzâmı, kendi anlatımıyla anti-Siyonist, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin hâmisî, bilhassa Talat Paşa'nın dostu, aynı zamanda Yahudi bir avukat olarak tanınmıştır. Karasu, bir insan ömrüne doğrusuyla yanlışıyla ne kadar da çok şey sığdırmıştır. Karasu, I. Dünya Savaşı'nda, Türkiye Hükümeti'ne danışmanlık yapmış ve bu hizmetlerinin karşılığında, kendisine Almanya'ya Türk malları ihrâç etme lisansı verilince bu sayede, hatırı sayılır bir servet kazanmış ve eleştirilere mâruz kalmıştır.

Bu durum onun ölüm ilanına dâir yazanlarca ve Karasu'nun damadınca, Karasu'nun, İTC'ye kişisel çıkarları için katıldığı şeklinde yorumlanmıştır.

Karasu, Yahudi olması nedeniyle, zaman zaman meclis gündeminde anılmasına sebep olmuş hatta Siyonizm'i anlamadığını ifade ettiği için eleştirilmiştir. Karasu, kendisinin anti-Siyonist olduğunu ifade etmek için, Yahudi muhacirlerin uygun görülen yerlere yerleştirilmesini savunduğunu dile getirmiştir. Karasu, meclisteki görüşlerinde en çok adalet ve eşitlik anlayışını dile getirmiştir. Meclis görüşmelerinde bazen de tansiyonu düşürücü sözler sarf etmiştir.

Karasu'nun İTC içindeki önemi, yadsınamaz. Karasu, bazı yazarlara göre İTC için çok önemli değildir denilse de Karasu'nun yaptıkları İTC için önemlidir. Çünkü İTC, II. Abdülhamid döneminde, faaliyetlerini gizli yürütmek zorunda kalınca, mecburen farklı bir çatı altında çalışmalarında bulunmuştur. Bu yer de Emanuel Karasu'nun mason locası olmuştur. Karasu, İTC'yi hem kendi bünyesinde barındırmış hem de İTC adına faaliyetlere katılmaktan da geri durmamıştır. Karasu'nun İTC'ye karşı bu himayeci tutumu daha sonra kendisine milletvekilliği yolunu açmıştır. Karasu, İttihat ve Terakkî Cemiyeti adına, 1908, 1912 ve 1914 olmak üzere üç kez olmak üzere hem İstanbul hem de Selânik'ten milletvekili seçilmiştir. Karasu'nun İTC adına yaptığı faaliyetlerinden başlıcaları şunlardır: İTC'yi locasında barındırması, İTC için nabız yoklamak amacıyla İstanbul'a gelmesi, İTC için Sultan Ahmet ve Olimpos meydanlarında yaptığı konuşmalar ve İTC milletvekillikleri olarak sıralanabilir.

Emanuel Karasu'nun adını tarihe yazdıran esas olay, hiç şüphesiz II. Abdülhamid Han'ın hal' kararını tebliğ eden dört kişilik heyetin azalarından biri olmasıdır. Karasu'nun hal' tebliğindeki heyete dâhil olması onun hakkında İslamî kesimde olumsuz havanın cereyanına sebep olmuştur. Karasu, 18 dakika sürdüğünü söylediği hal' tebliği için, *Frankfurter Zeitung* gazetesine uzun uzadıya bir röportaj vermeyi de ihmal etmemiştir. Karasu'nun, İTC milletvekilliği yapması, mütevâzı bir avukatken birdenbire yıldızını parlatmış ve onu, hatırı sayılır bir zenginliğe ulaştırmıştır. İktidar el değiştirdiğinde de Karasu'nun malları müsâdere edilmiştir. İTC milletvekili olmasından dolayı Karasu'nun son günlerinde parasız kaldığı bilinen bir gerçektir. Bu yüzden Karasu, son zamanlarında zor günler geçirmiştir.

Karasu ayrıca 1912'de İtalya ile barışı sağlayan Uşi Antlaşması'nı imzalayan meclis heyeti üyeliği, Adana kargaşalığında inceleme yapacak heyete üyeliği ile Nâfia (bayındırlık) ve Mâliye Encümenliği üyelikleri yapmıştır.

Karasu, MMZC'ye yansıyan muhtelif konulardaki görüşlerinde; Siyonizm, gayri-müslimlerin askerlik yapması, adalet, hüsn-i zan, tekellilik, bürokrasinin azaltılması, Rum Patrikhanesi ile Bulgar Egzarlığı arasındaki anlaşmazlık olan kilise ve mektepler, Rum göçü, borçlanma, 1909'da İtalya'da yaşanan deprem sebebiyle yapılacak yardım konularında konuşmuş ve ayrıca, meclisi sağduyulu davranmaya davet eden sözler sarf etmiştir. Karasu'nun diğer meclis faaliyetlerinde, arkadaşları ile beraber, Kâmil Paşa hakkında, güvensizlik önergesi, Trablusgarp ahâlisine yapılacak yardım için kanun

maddesi sunması ve Osmanlı'ya bayındırlık faaliyetinin kazandırılması için verilen önergeler gibi önerge ve kanun teklifleri vermiştir.

Bütün faaliyetleriyle ele almaya çalıştığımız Karasu, İTC'nin I. Dünya Savaşı yenilgisinden sonra tutuklanınca, bir müddet siyâsî mahkumlar için hazırlanan Bekirağa Bölüğünde kalmıştır. Karasu daha sonra kendi imkanlarını kullanarak İtalya'ya gitmiş orada da işleri bozulunca İstanbul'a dönmüştür. Karasu, vefât edince, 1 Haziran 1934'te Arnavutköy Sefarad Mezarlığı'na defnedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

I. KAYNAKLAR

A. MECLİS-İ MEBUSÂN ZABİT CERİDELERİ

- MMZC, 1, 2, 1, 39, 25 Şubat 1324 / 7 Mart 1908
MMZC, 1, 1, 1, 4, 10 Kânun-i Evvel 1324 / 23 Aralık 1908
MMZC, 1, 1, 1, 10, 30 Kânun-i Evvel 1324 /12 Ocak 1909
MMZC, 1, 1, 1, 16, 8 Kânun-i Sâni 1324 / 21 Ocak 1909
MMZC,1, 1, 1, 17, 10 Kânun-i Sâni 1324 / 23 Ocak 1909
MMZC, 1, 1, 1, 23, 22 Kânun-i Sâni 1324 / 4 Şubat 1909
MMZC, 1, 1, 1, 28, 1 Şubat 1324 / 14 Şubat 1909
MMZC,1, 1, 1, 23, 22 Kanun-i Sâni 1324 / 5 Şubat 1909
MMZC, 1, 2, 1, 27, 31 Kânun-i Sâni 1324 / 14 Şubat 1909
MMZC, 1, 1, 1, 30, 4 Şubat 1324 / 17 Şubat 1909
MMZC, 1, 1, 1, 32, 7 Şubat 1324 / 20 Şubat 1909
MMZC,1, 2, 1, 34, 11 Şubat 1324 / 24 Şubat 1909
MMZC,1, 4, 1, 82, 16 Mayıs 1325 / 14 Mart 1909
MMZC, 1, 2, 1, 41, 2 Mart 1325 / 15 Mart 1909
MMZC,1, 2, 1, 42, 4 Mart 1325 / 17 Mart 1909
MMZC, 1, 2, 1, 44, 9 Mart 1325 / 22 Mart 1909
MMZC,1, 2, 1, 54, 26 Mart 1325 / 8 Nisan 1909
MMZC, 1, 3, 1, 68, 25 Nisan 1325 / 10 Nisan 1909
MMZC,1, 2, 1, 49, 17 Mart 1325 / 30 Mart 1909
MZC, 1, 3, 1, 67, 22 Nisan 1325 / 7 Mayıs 1909
MMZC,1, 3, 1, 69, 28 Nisan 1325 / 13 Mayıs 1909
MMZC,1, 3, 1, 71, 30 Nisan 1325 / 15 Mayıs 1909
MMZC, 1, 3, 1, 74, 5 Mayıs 1325 / 18 Mayıs 1909
MMZC, 1, 3, 1, 78, 11 Mayıs 1325 / 24 Mayıs 1909
MMZC,1, 4, 1, 83, 18 Mayıs 1325 / 31 Mayıs 1909
MMZC,1, 4, 1, 83, 18 Mayıs 1325 / 31 Mayıs 1909

MMZC,1, 4, 1, 84, 19 Mayıs 1325 / 1 Haziran 1909
MMZC, 1, 4, 1, 98, 9 Haziran 1325 / 22 Haziran 1909
MMZC, 1, 4, 1, 99, 10 Haziran 1325 / 23 Haziran 1909
MMZC, 1, 4, 1, 100, 11 Haziran 1325 / 24 Haziran 1909
MMZC, 1, 5, 1, 105, 20 Haziran 1325 / 3 Temmuz 1909
MMZC,1, 5, 1, 106, 22 Haziran 1325 / 5 Temmuz 1909
MMZC, 1, 6, 1, 138, 6 Ağustos 1325 / 19 Ağustos1909
MMZC, 1, 1, 2, 20, 21 Kânun-i Evvel 1325 / 3 Ocak 1910
MMZC, 1, 1, 3, 4, 6 Teşrîn-i Sâni 1326 / 19 Kasım 1910
MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 29 Şubat 1911
MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 1 Mart 1911
MMZC, 1, 2, 4,34, 27 Kânun-i Evvel 1327 / 14 Mart 1911
MMZC, 1, 6, 3, 99, 3 Mayıs 1327 / 16Mayıs 1911
MMZC, 1, 7, 3,112, 18 Mayıs 1327 / 31 Mayıs 1911
MMZC, 2, 2, 1, 38, 9 Temmuz 1328 / 14 Mart 1912
MMZC, 3, 2, 1, 9 Temmuz 1330 / 22 Temmuz 1914
MMZC, 3, 1, 1, 26, 23 Haziran 1330 / 6 Temmuz 1914
MMZC, 3, 1, 1, 10, 23 Kânun-i Evvel 1330 / 5 Ocak 1915
MMZC, 3, 1, 4, 1, 1 Teşrîn-i Sâni 1333 / 1 Kasım 1917

B. ARŞİV BELGELERİ

BOA, HR. HMŞ. İŞO. , 139 / 9.

BOA, HR. HMŞ. İŞO, 217 / 64.

BOA. HR. SYS. 2695.

BOA, MV. , 221 / 45.

BOA, MV, 221 / 227

BOA, ŞD. , 3080 / 24.

BOA, Y. . EE. . , 15 / 95.

BOA, Y. . EE. . ,15 / 96

BOA, Y. . PRK. SGE. , 9 / 118.

C. GAZETELER

Ahmed Cevdet, “Meclis-i Mebusân, 17. İctimai Umumi”, *İkdam*, 12 Kânun-i Sâni 1324/ 25 Ocak 1909, 1.

-----, “Meclis-i Mebusân”, *İkdam*, 26 Kânuni Sâni 1324 / 8 Şubat 1909, 2.

-----, “Şuunat-ı Umumiye”, *İkdam*, 31Kânuni Sâni 1324 / 13 Şubat 1909, 2.

-----, “İtalya Hareket-i Arzı”, *İkdam*, 3 Kânuni Sâni 1324 / 16 Ocak 1909, 4.

-----, “Meclis-i Mebusân”, *İkdam*, 16 Kânuni Sâni 1324 / 29 Ocak 1909, 1.

Atılhan, Atilla, ”Babam, Mücadelesinde Don Kişot’tu”, (Röportaj: Samet Altıntaş), *Zaman, Cuma*, İstanbul 23 Ağustos 2013, 8. .

The Times, “Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks”, Londra 8 Haziran 1934, s. 19.

-----, “Jews and the Sutiation in Albania”, Londra 27. 07. 1911, s. 5.

Blatt, Abent, “Wie Abdul Hamid Abgesetzt Wurde” (Abdülhamid Nasıl Tahttan İndirildi?), *Frankfurter Zeitung*, Berlin 119 (30 Nisan 1909), s. 1-2.

II. ARAŞTIRMALAR

Ahmad, Feroz, *1908-1914 İttihat ve Terakkî* (trc. Nuran Yılmaz), Kaynak Yay. , İstanbul 1986.

Aksoy, A. Şerif, *İttihat ve Terakkî Cemiyeti Tarihi*, Nokta Kitap, İstanbul 2008.

Aksun, Ziya Nur, *II. Abdülhamid Han* (haz. Erol Kılınç), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010.

Alkan, Necmettin, *Selânik’in Yükselişi*, Timaş Yay. , İstanbul 2012.

-----, “II. Abdülhamid’in Tahttan İndirilmesi”, *Toplumsal Tarih*, İstanbul 172 (2008), 22-28.

-----, “Emanuel Karasu ve II. Abdülhamid”, [http:// e-dergi. atauni. edu/tr/index. php/SBED/article/download/489/481](http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/download/489/481), 2010, 179-195, (24. 08. 2013).

-----, “1908 Jön Türk İhtilalinin Başlamasında Reval Buluşmasının Önemi”, *Toplumsal Tarih* 175 (Temmuz 2008), s. 48-52.

- Atilhan, Cevat Rifat**, “Bir Yahudi Kodamanı Geberdi-Emanuel Karaso”, *Millî İnkılap*, Halk Matbaası, İstanbul 2 / 4 (1934) , s. 5.
- , “Karaso”, *Millî İnkılap*, Güneş Matbaası, İstanbul 5/2 (1934), s. 10.
- Aydın, Mahir**, “İttihat ve Terakkî'nin Türk Tarihindeki Yeri”, *İttihat Terakkî ve Jön Türkler*, Kaynak Yay. , İstanbul 2009.
- Bali, Rifat N.**, *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları*, İletişim Yay. , İstanbul 2001.
- Benbassa, Esther – Rodrigue, Aron**, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi* (trc. Ayşe Atasoy- Yayına Haz. : Rifat N. Bali), İletişim Yay. , İstanbul 2010.
- , “The Process of Modernization of Eastern Sephardi Communities”, *Sephardi and Middle Eastern Jewries. History and Culture in the Modern Era*, ed. Harvey E. Goldberg, Indiana University Press: Bloomington-Indianapolis 1996, 89-98.
- Bjerknes, Christopher Jon**, *The Jewish Genocide Of Armenian Christians, Engarland Second Edition, text=Christopher Jon Bjerknes%2C The Jewish Genocide Of Armenian Christians%2C Engarland Second Edition%2C 2006%2C, 2006*, (18. 01. 2015).
- Besalel, Yusuf**, *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yay. , İstanbul 2004.
- Çoker, Lale**, “Siyonistler, Masonlar ve İttihatçılar Tezi”, *Tiryaki*, İstanbul 25 (1998), s. 14-18.
- Çipof, Bojidar**, *Patrikhane ile Mücadelem-Bulgar Eksarhlığı Vakfı 'nda 15 Yıl*, Bojidar Yay. , İstanbul 2010.
- Dündar, Fuat**, *Modern Türkiye'nin Şifresi İttihat ve Terakkî'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918)*, İletişim Yay. İstanbul 2008.
- Efiloğlu, Ahmet**, “Osmanlı Meclisinde Rum Göçü ve Rum Tehcîri Tartışmaları”, *History Studies*, 4 / 1 (2012), s. 171-195.
- Eldem, Edhem**, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)” , *Toplumsal Tarih*, İstanbul 4 / 23 (1995), s. 43-45.
- Genç, Mehmet**, “İltizam”, *DİA*, XXII, 154-158.
- Hanioglu, M. Şükrü**, “Jön Türkler”, *DİA*, XXIII, 584-587.

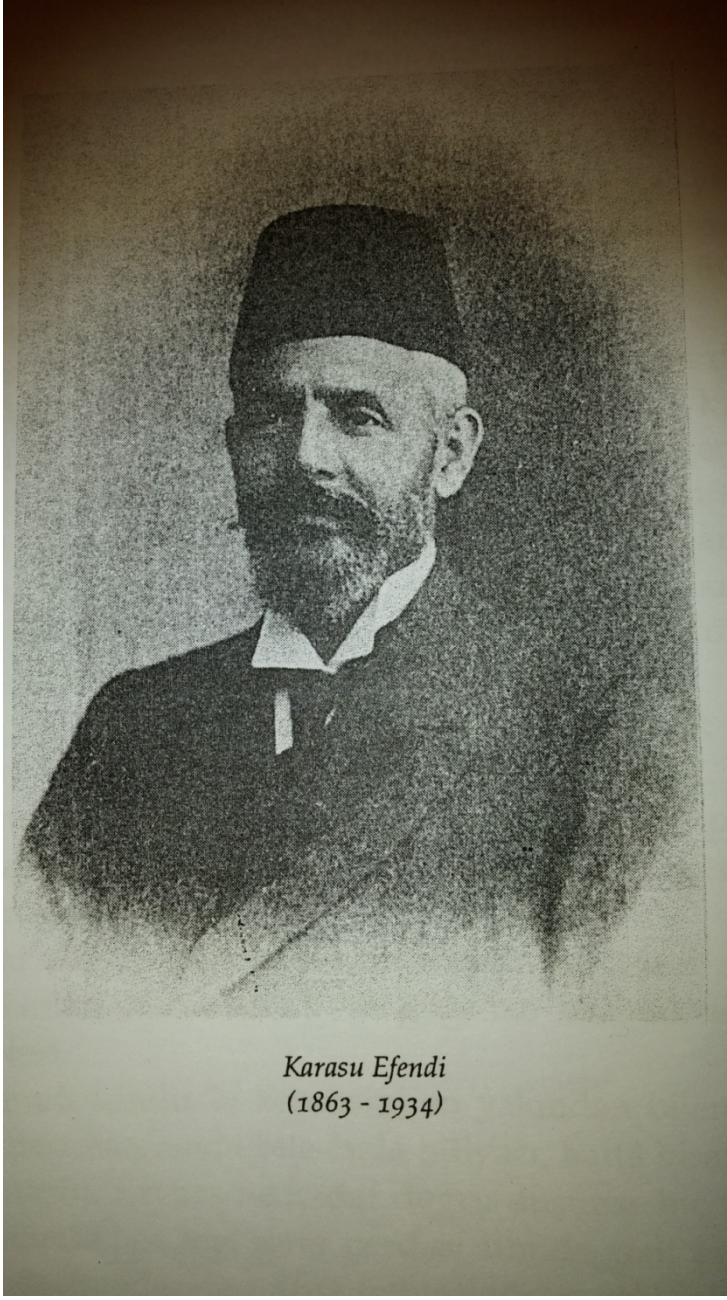
- , "İttihat ve Terakkî Cemiyeti", *DİA*, XXIII, 476-484.
- Hülagü, M. Metin**, *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri (1908-1918) Hususi Doktoru Atıf Bey'in Hatıratı*, Pan Yay. , İstanbul 2003.
- İrtem, Süleyman Kani**, *Yıldız ve Jön Türkler İttihat-Terakkî Cemiyeti ve Gizli Tarihi*, (haz. O. Selim Kocahanoğlu), Temel Yay. , İstanbul 1999.
- Jacovella, Angelao**, "Jöntürk-Mason İşbirliği", *Tarih ve Medeniyet*, 63 (1999), s. 17-20.
- Kandemir, Feridun**, "Yahudiler, Filistin ve İttihat-Terakki", *Yakın Tarihimiz*, İstanbul 21 (1962), 243-244.
- Karaman, M. Lütfullah**, "Siyonizm", *DİA*, XXXVII, 2009, 329-335.
- Kedourie, Elie**, "Jön Türkler, Farmasonlar ve Yahudiler", *Birikim*, İstanbul 45 (1978), s. 54-68.
- Kılıç, Musa**, "Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar", <http://stratejikoperasyon.files.wordpress.com/2014/06/sicill-i-ahval-kaytlarna-gre-ii-abdulhamid-dnemi-osmanl-brokrasisinde-yahudi-memurlar.pdf>, 2014, 129-156, (16. 01. 2015).
- Koloğlu, Orhan**, *İslam Aleminde Masonluk*, Kırmızıkeci Yay. , İstanbul 2011.
- Küçük, Cevdet**, "II. Abdülhamid", *DİA*, I, 216-224.
- Kütükoğlu, Mübahat S.**, "Layiha", *DİA*, XXVII, 116-117.
- Lewis, Bernard**, *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (trc. Boğaç Babür Turna), Arkadaş Yay. , Ankara 2008.
- Margulies, Roni**, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", *Toplumsal Tarih*, İstanbul 4 / 21 (1995), 24-29.
- , "Hüseyin Cahit'in Ağzından Emanuel Karasu", *Toplumsal Tarih*, İstanbul 5 / 26 (1996), 54-55.
- , "Emanuel Karasu", *YYOA*, II. , Yapı Kredi Yay. , İstanbul 1999, 14.
- Mayakon, İsmail M.**, *Yıldız'da Neler Gördüm?* , Sertel Matbaası, İstanbul 1937, s. 151-157.

- Müftüoğlu, Mustafa**, “Meşrutiyetin Mimarı Emanuel Karasu’dur”, *Cuma*, İstanbul 104 / 3 (1992), 2.
- , *Yalan Söyleyen Tarih Utansın I*, Çile Yay. , İstanbul 1975.
- , *Yalan Söyleyen Tarih Utansın III*, Çile Yay. , İstanbul 1976.
- Mc Cullagh, Francis**, *The Fall of Abdulhamid*, Methurn & Co. Ltd. , London 1910.
- N. Jo.** , “Carasso, Emanuel”, *EJd*, ed. Cecil Ruth, Keter Publishing House, Jerusalem, V, 158.
- Okyar, Ali Fethi**, *Üç Devirde Bir Adam*, (Yay. Haz: Cemal Kutay), Tercüman Tarih Yay. İstanbul 1980.
- Ortaylı, İlber**, “Türkiye Yahudiliği-1”, *Şalom*, İstanbul 3127 (17 Şubat 2010), 2.
- Öke, Mim Kemal**, “Bir Uluslararası Siyâsi Güç Olarak Siyonizm: Doğuşu ve Yükselişi (1870-1914)”, *Araftaki Filistin*, ed. Süleyman Seydi-Can Deveci, Maya Akademi Yay. , İstanbul 2014, s. 79-98.
- Özcan, Azmi**, “Masonluk”, *DİA*, XXVIII, 95-99.
- Öztuna, T. Yılmaz**, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi XIX-XX. Asırlar*, Doğan Kardeş Matbaacılık, y. y. 1967.
- Patai, R.**, “Zionism”, *Encyclopedia of Zionis and İsrael*, II, Herzl Press / Mc Graw-Hill, New York 1971, s. 1262-1271.
- Ramsaur, E. E.**, *Jön Türkler ve 1908 İhtilali (trc. Nuran Yavuz)*, Sander Yay. , İstanbul 1982.
- Siegfried, Andre**, “Avrupa ve Amerika”, *İktisat Fakültesi Mecmuası (trc. Ömer L. Barkan)*, 1(1939), 287-299, (22. 06. 2014).
- Shaw, Stanford J.**, *Osmanlı İmparatorluğu ’nda ve Türkiye Cumhuriyeti ’nde Yahudiler (trc. Meriç Sobutay)*, Kapı Yay. İstanbul 2008.
- Shindler, Colin**, *Triumph of Military Zionism: Nationalism and the Origins of the Israeli Right*, I. B. Tauris & Co. Ltd. Londra 2006.
- Talat Paşa**, *Hatıralarım ve Müdafaaam*, (Yay. Haz. Atatürk’ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu), Kaynak Yay. , İstanbul 2006.

- Tansu, Samih N.** , *İttihad ve Terakkî İçinde Dönerler* (anlatan: Galip Vardar), İnkılap Kitabevi, İstanbul 1960.
- Türkeldi, Ali Fuad**, *Görüp İşittiklerim*, TTK Basımevi, Ankara 1951.
- Tunçay, Mete**, “Türkiye Yahudileri”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, İstanbul 82 (1990), 57.
- Trotsky, Leon**, *History of the Russian Revolution*, Universty Michigan Press 1932.
- Yalçın, Hüseyin Cahit**, *Tanıdıklarım*, Yapı Kredi Yay. , İstanbul 2001.
- , “Tanıdıklarım Karasu Efendi”, *Yedigün*, İstanbul 154 (19 Şubat 1936), 5.
- , *Yeni Adam*, “Türkiye’de Yahudiler”, 288 (İstanbul 1940), 10.
- Yılmaz, Ömer Faruk**, “Türkiye’de Yahudi Oyunları”, *Tarih ve Medeniyet*, İstanbul 1999, 20-24.
- Ziya Şakir**, *Sultan Abdülhamid’in Son Günleri*, Akılfikir Yay. , İstanbul 2011.

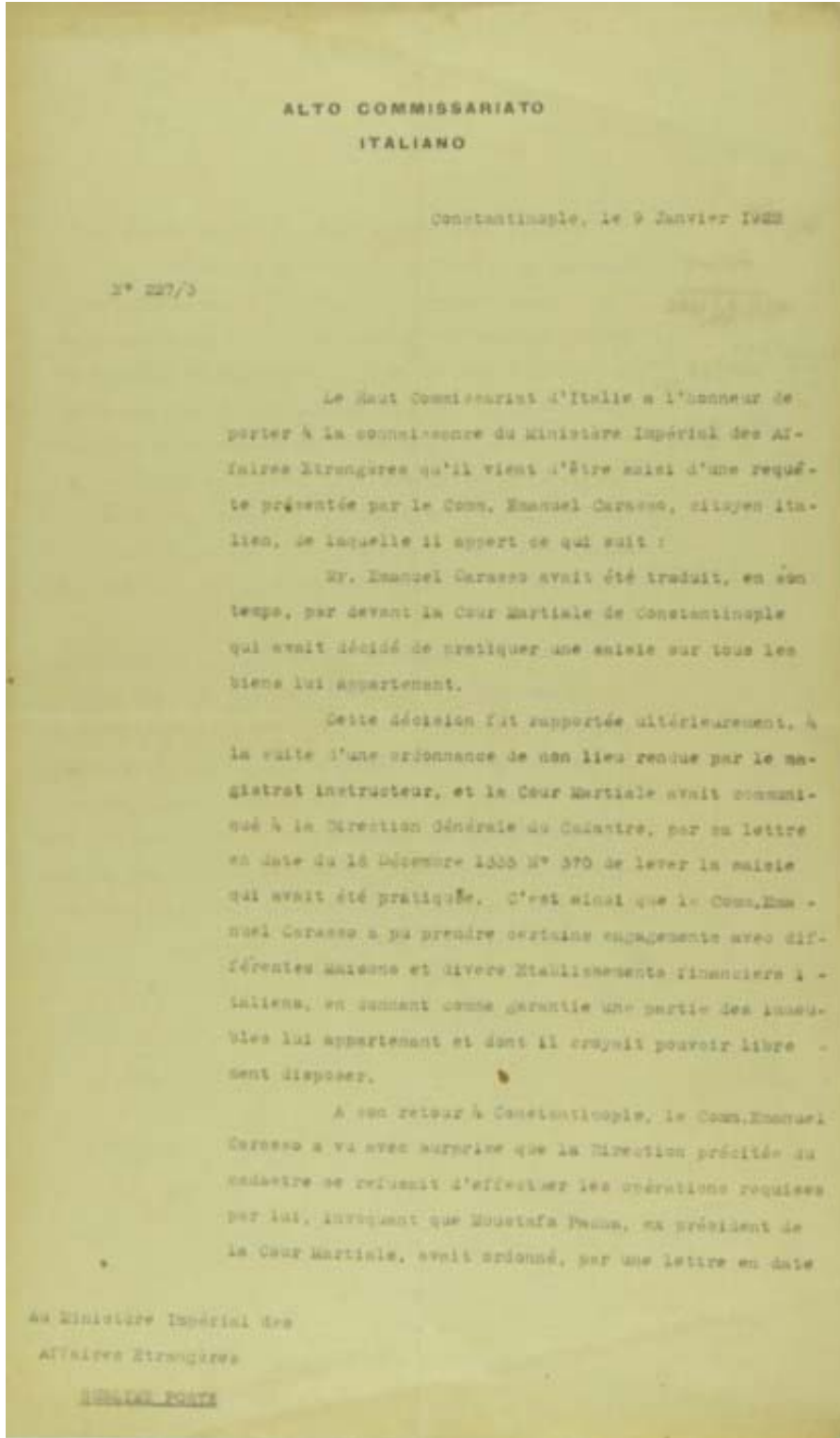
EKLER

EK-1: Emanuel Karasu'nun Fotografi.

(Yalçın, Hüseyin Cahit, *Tanıdıklarım*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 200, s. 1)

EK-2: BOA. HR. SYS. 2695 (66375).

İstanbul Ceza Mahkemesi'nin Karasu'nun tüm gelirlerine sınırlama getirildiği belirten 9 Ocak 1922 tarihli bir belge.

EK-3: Emanuel Karasu'nun 15 Eylül 1926 tarihli pasaportu.

- 2 -

Passaporto

Statura m.

Età

Fronte

Occhi

Naso

Bocca

VISTO PER L'AUTENTICAZIONE DELLA FIRMA
E FOTOGRAFIA DEL SIG. *Carr. Carasso Emanuele*

TITOLARE DEL PRESENTE *Passaporto*

II R° CONSOLE GENERALE

Manu Mulin

Barba

Baffi

Colorito

Corporatura

Segni particolari

FIRMA DEL TITOLARE

- 3 -

Il presente passaporto è rilasciato per (1)
Italia e ritorno

ed è valido *per un anno*
Costantinopoli 15-9-1926

Manu Mulin

REG. PERCOR. *4476*
TAR. *56*
L. S. *4476 P. 151*

- 4 -

Persone che accompagnano il Titolare

	COGNOME E NOME	Rapporto col Titolare	ETÀ
1	<i>Carasso Ester</i>	<i>figlia</i>	<i>7</i>
2
3
4	<i>Carasso Bella</i>	<i>moglie</i>	<i>50</i>
5	<i>Carasso Michele</i>	<i>figlio</i>	<i>12</i>
6
7

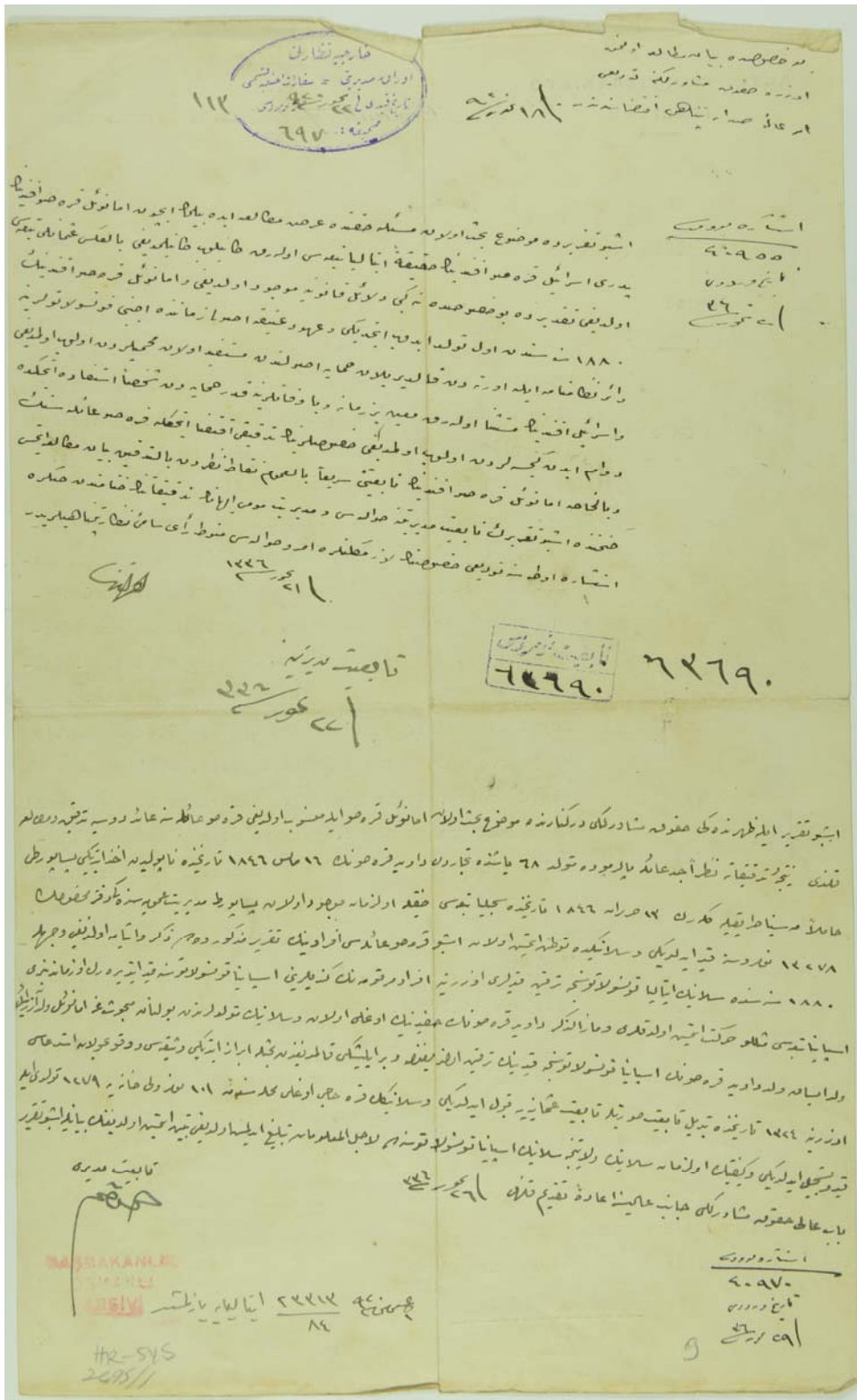
- 5 -

(Art. 4 del R. Decreto 31 gennaio 1901).

LUOGO DI NASCITA	Osservazioni
<i>Costanza</i>	
.....
.....
<i>Salonico</i>	
<i>Cooprus</i>	
.....
.....

Istanbul'daki İtalyan konsolosluğu tarafından verilen pasaportunun 1, 2 ve 3. sayfaları ile Karasu'nun refakatindeki kişilerin (eşi, kızı ve oğlu) kaydolduğu 4 ve 5. Sayfaları. Edhem Eldem Koleksiyonu.

Emanuel Karasu'nun babasının adının İsrail olarak yazıldığını gösteren belge. Hâriciye Nezâret Evrâk Müdüriyeti Sefâret-i Ecnebiyyi kısmı tarih-i kabûlü fi 22 Temmuz sene 1920, numrosu 113, sahife: 697.

EK-5: HR. HMS. İŞO. 139 / 9 (66300). Emanuel Karasu Efendi'nin tebdil-i tâbi-iyeti (uyruk değiştirmesi) hakkında

بَابُ عَالِي حَقُوقِ شَاهِدِي

نومرو	تاریخ	نوع مسوده	مدير	مشاور	مشاور
1922-CC	1922	تذکره

تذکره ایست که منسوب است به Emanuel Karasu Efendi که در حدود 1338 هجری قمری در اسپانیا متولد شده و در حدود 1340 هجری قمری به عثمانی مهاجرت کرده و در آنجا اقامت گزینده است. این تذکره در تاریخ 22 Haziran 1338 / 22 Haziran 1922 صادر شده و در آنجا به این شرح آمده است:

اینکه منسوب است به Emanuel Karasu Efendi که در حدود 1338 هجری قمری در اسپانیا متولد شده و در حدود 1340 هجری قمری به عثمانی مهاجرت کرده و در آنجا اقامت گزینده است. این تذکره در تاریخ 22 Haziran 1338 / 22 Haziran 1922 صادر شده و در آنجا به این شرح آمده است:

اینکه منسوب است به Emanuel Karasu Efendi که در حدود 1338 هجری قمری در اسپانیا متولد شده و در حدود 1340 هجری قمری به عثمانی مهاجرت کرده و در آنجا اقامت گزینده است. این تذکره در تاریخ 22 Haziran 1338 / 22 Haziran 1922 صادر شده و در آنجا به این شرح آمده است:

Emanuel Karasu Bey
le 22 Juin 1922

Emanuel Karasu Bey
le 17 Juin 1922

محرر

HR. HMS. İŞO. 139/9 7

22 Haziran 1338 / 22 Haziran 1922 tarihli 19778 / 95 numaralı adliye tezkeresi. (Bu tezkerede, Karasu'nun Osmanlı ülkesinde doğduğunu sehven İspanya vatandaşı olarak yazıldığını anlatılmıştır.)

Belgenin Transkripsiyonu

Bâb-ı Âlî Hukûk Müşâvirliği

Emanuel Karasu Efendi'nin tebdl-i tâbiyyet tarih hakkında:	Hülâsa	Numara	Tarih	Nev'-i müsvedde	Kâtib	Müdür	Müşâvir	Müşâvir
22 Haziran sene 1338 tarihli ve 19778 / 95 numaralı adliye tezkiresi		43022	19 Temmuz sene [1]338	Müzekkere	imzâ			imzâ

İstanbul mebûs-ı esbakı Emanuel Karasu Efendi'nin aslen İtalyalı olup olmadığı ve olmadığı takdirde mûmâileyhin hangi tarihte tebdl-i tâbiyyet etmiş olduğunun inbâsı lüzûmunu müş'ir Adliye Nezâret-i Celîlesi'nden 22 Haziran sene 1338 târîhli ve 19778 / 95 numaralı tezkiresi havâle buyurulmağla mütâlaa olundu.

Mûmâileyh Emanuel Efendi'nin büyük pederi David Karasu 1846 târîhinde bir Sicilya pasaportu ile Dersâadet'e geldikten sonra mâ-âile Selânik'te temekkün eylemiş ve 1880 târîhinde mezkûr âile efrâdının Selânik'ten geri İtalya konsolatosu sicillâtında gibi kaydı terkîn edilmesi üzerine mûmâileyh İspanya Devleti tebe'ası sıfatıyla İspanya konsolatosu siciline kayd olunmuşdur. Emanuel Karasu Efendi tarafına 2 Teşrinievvel sene 1324 târîhinde Selânik vilâyetine takdîm olunan arzuhalde kendisinin memâlik-i Osmaniyede mütevellid ve ale'l-usûl tahrîr-i nüfûsda ismi mukayyed ve tâbi'yet-i Osmaniye Kânûnu ahkâmına tevfi'kan Osmanlı olduğu beyân ve tarafından hiçbir mürâca'at vâki olmaksızın sehven İspanya tebe'asından olarak mukayed olduğu ve sıfat-i tâbiyyet-i Osmaniyesini muhâfazada musırr ve tebdl-i tâbiyyet için lâzım gelen muâmelesini îfâya âmâde

Müsta'celdir
Mukâbele şod

--	--

SUBLIME PORTE
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Le Directeur Général des Affaires Politiques	Le Directeur	Le Chef de Bureau	Le Rédacteur
<i>[Signature]</i>			

مقبول
الاعمال الخارجية
11

S. A. *Saman Toric Porha*

à
S. E. le Haut Commissaire
Lahou

N° G^l *23313*
N° S^l *84*
1 Août 1920

Objet

J'ai eu l'honneur de recevoir la communication que Votre Excellence a bien voulu m'adresser le 14 Juillet No. 9618/98 concernant la nationalité d'Emmanuel Carasso Effendi.

Il résulte de l'enquête effectuée à ce sujet que la famille de David Carasso grand père du susnommé lequel était venu à Constantinople avec un passeport sicilien en 1846 s'était établie à Salonique.

En 1880 les membres de cette famille ayant été rayés des registres du ~~consulat~~ *consulat* d'Italie en cette dernière ville ceux-ci se sont fait inscrire au Consulat d'Espagne et ont agi dans la suite en qualité de sujets espagnols.

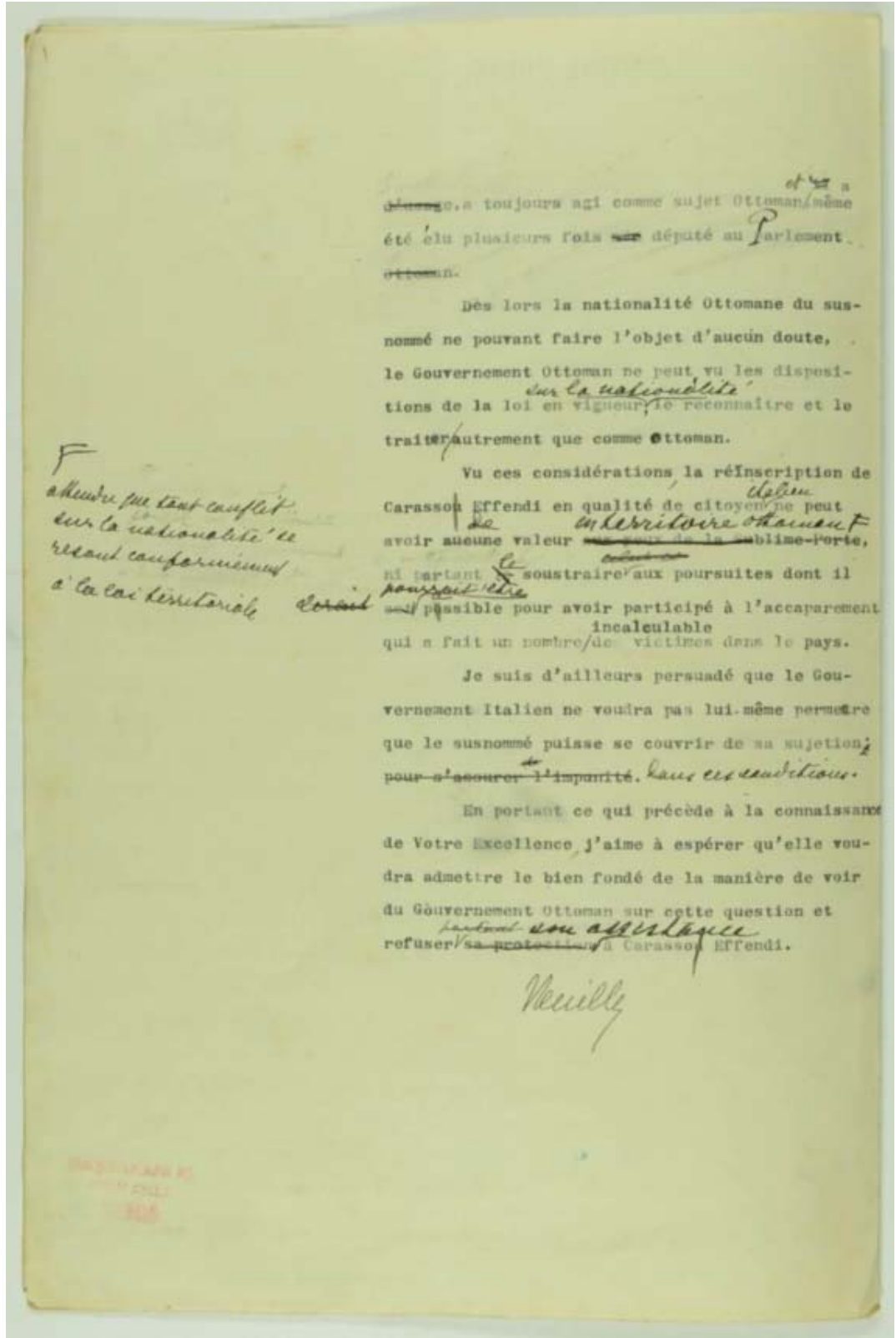
En 1924 Emmanuel Carasso Effendi a présenté une requête datée du 20 octobre par laquelle il sollicitait son admission à la nationalité Ottomane en déclarant qu'il s'était mis en règle avec le ~~Consulat~~ *Consulat* d'Espagne et qu'il ne se réclamerait jamais d'une nationalité étrangère.

Depuis Carasso Effendi qui *après* l'accomplissement des formalités requises a été inscrit dans les registres du ~~consulat~~ *consulat* du Vilayet de Salonique *après* l'accomplissement des formalités.

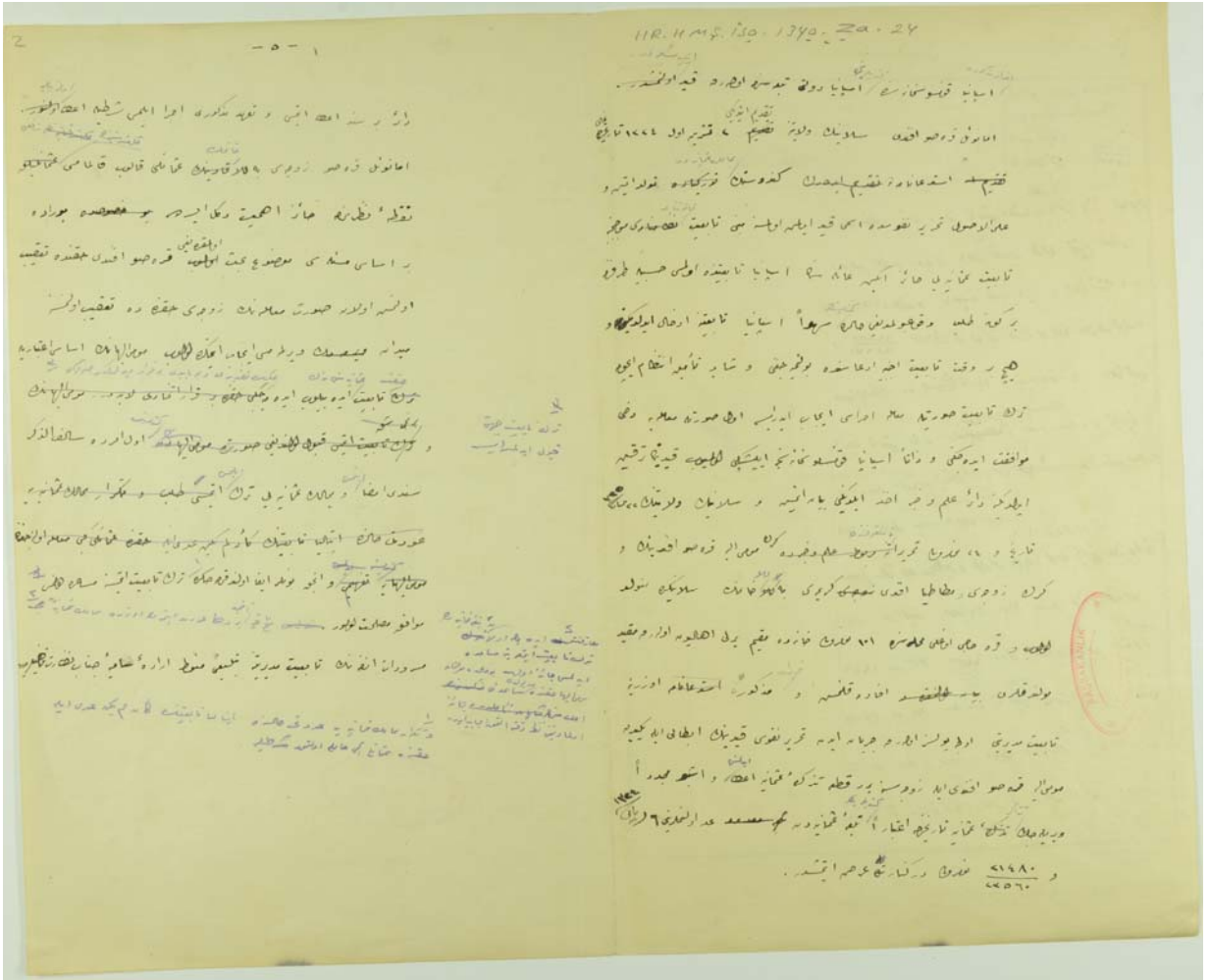
par la loi de 1876

1 Ağustos 1920'de, İtalyan Yüksek Komiserliği tarafından Osmanlı Devleti'ne (makamına) yazılmış olan yazı. Emanuel Karasu ve ailesinin aslen İspanya vatandaşı olduğunu ve hiçbir zaman uyruk değiştirmeyeceğini anlatıldıktan sonra bu halin göz önünde bulundurularak İtalyan vatandaşı kaydedilmesini talep eden yazı.

EK-7: BOA. HR. SYS. 2695 (66328).

1 Ağustos 1920'de, İtalya Yüksek Komiserliği tarafından Osmanlı makamına yazılmış olan yazının devamı.

Emanuel Karasu ile zevcesine birer kıt'a tezkire-i Osmaniye i'tâ edilmesini ve işbu müceddeden verilecek tezâkir-i Osmaniye târihinden i'tibâren kendilerinin teb'a-yı Osmaniyeden add olunmalarını 6 Teşrîn-i Sâni sene 1324 / 19 Kasım 1908 ve 21480 / 23560 numaralı der-kenârı arz etmiştir. (Karasu'nun zevcesi Bella'nın terk-i tâbiyyet (uyruk değiştirme) istid'âsına dâir tâbiyyet müzekkeresinin devamı).

45

تاریخ	تاریخ اولدنی وواتر	<p style="font-size: 1.2em; font-weight: bold;">مجلس وکلاء</p> <p style="font-size: 1.1em;">مذاکره مخصوصه ضبط نامه</p>	تاریخ	نومره
۱۳۹۷	خارجیه دایره		۲۷	۶۵
			۶	

خلاصه مالی

سدیق معوض اسبقی امانوشی قره صوفیه یق حیدر ایلیا و دنی بوسنده اولدیغی بایلد حکومت سینه جومریه
 حقدیه ادهقد معوض ایلیا قوفه العاده قومی سیری طرفنده ایلیا س قذیندی و قره هو معوض سینه سید بوز
 سکانه سنده سدیق ایلیا قوفه لوقوسو قیدری نرینه اولدیه ایلیا قوفه لوقوسو قیدری ایلیا و بعد موقله
 قره صوفیه ایلیا صغله تابعیه هماییه دفالت ایلیا سینه ده مقدما حاکم اولدیغی اجین تابعیه سینه نرینه
 قیدی ایجاب ایلیا سینه مستات حقدیه تعقیقاته اهرانه امطیه معوض قدر بر مدت سوقت ایلیا سینه یالک کند و سوقت
 معوض معوض ایلیا سینه سب اولدیغی خارجیه نرینه سنده بیلدی برلکند سینه اوج دفعه اوقسانه انقابانه
 عموده سدیق و سانبول معوض قیدری انقابا ییلا صورتیه تابعیه هماییه سینه نرینه اولدیه قره صوفیه
 حقدیه اسفا رافع و جراید معوض ایلیا سینه نرد اولدیغی دایره دایره نرینه سینه سینه ۲۱ کابینه
 تاریخ و ۱۹۱۷ نوری تکره سینه اوقوسدی .

قراری

موی اوقوس صوفیه یق تابعیه هماییه حقدیه دریا به اولدیه مستات قایمی اجین سینه امطیه اولدیغی
 نرینه دریا سینه ایلیا سینه ییلا سینه سینه .

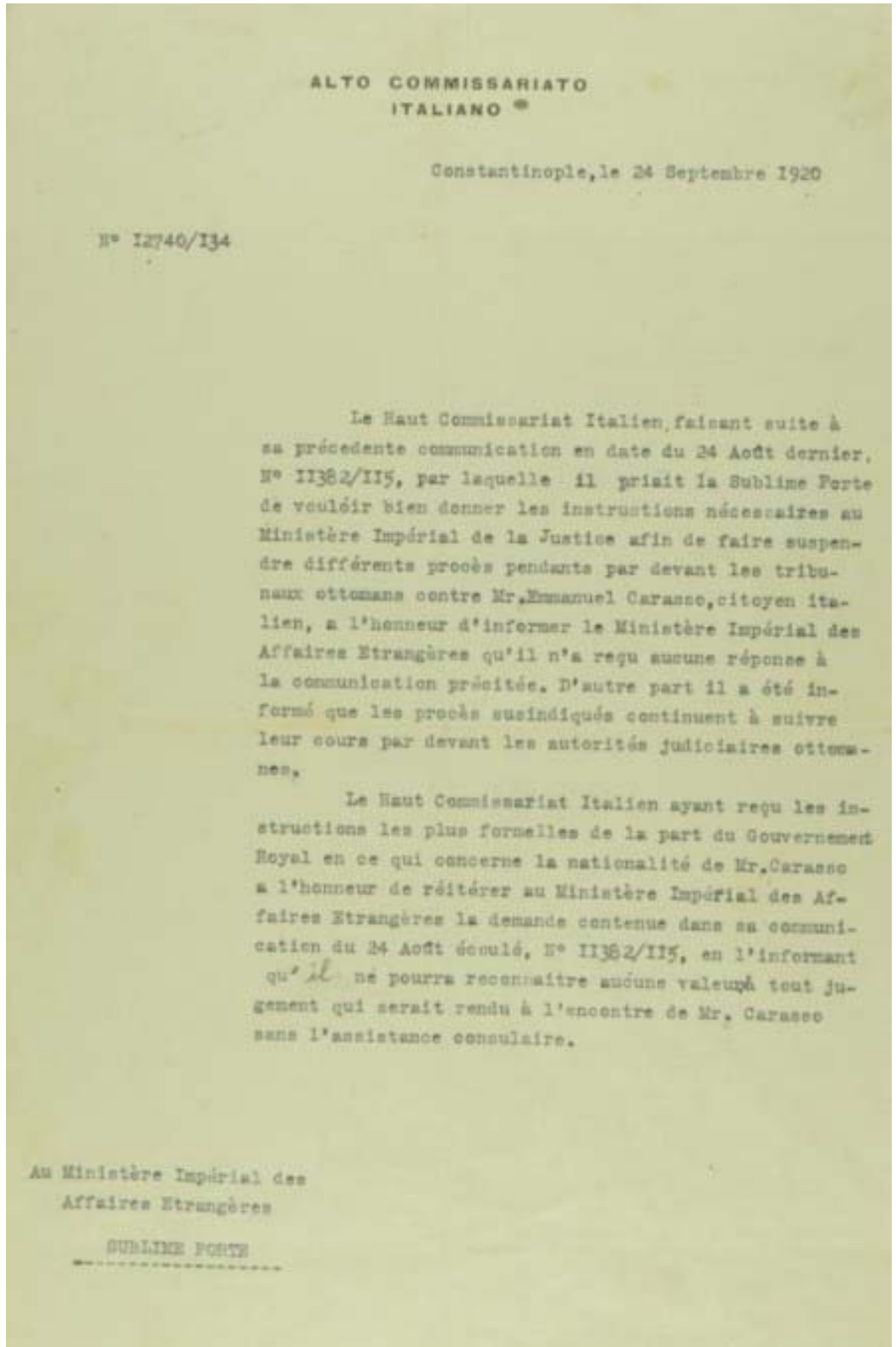
سدیق معوض
 حیدر ایلیا
 سینه

سدیق معوض
 حیدر ایلیا
 سینه

MV. 221/45

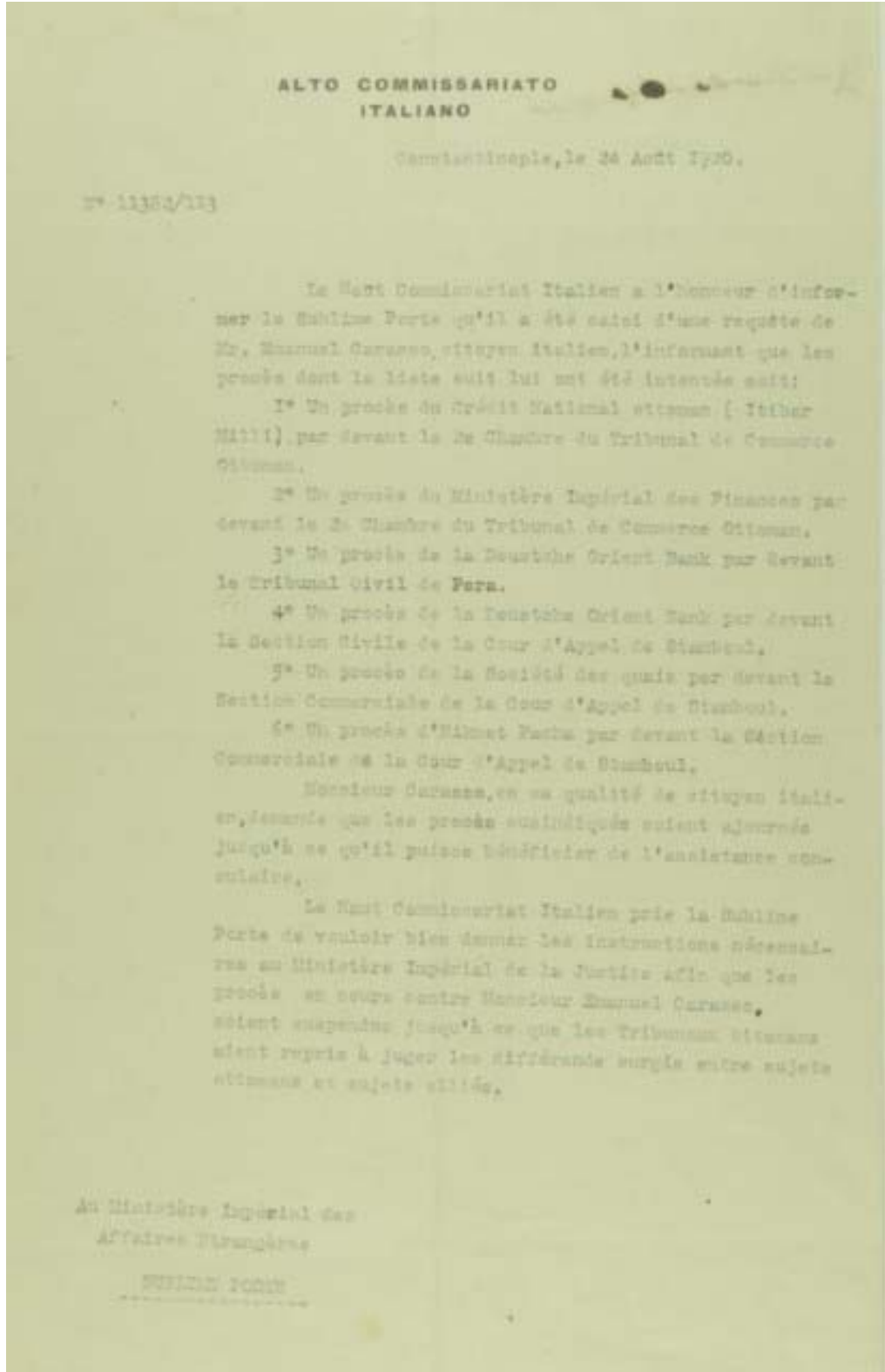
27 Cemaziyevvel 1339 / 6 Şubat 1921 Selânik Mebusu Emanuel Karasu'nun ecebî tanınmasına imkan olmadığının İtalya Fevkalade Komiserliği'ne tebliği.

EK-13: BOA. HR. SYS. 2695 (66333).

24 Eylül 1920 tarihli, İtalyan Yüksek Komserliği'nin Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı, Karasu hakkındaki davaların durdurulmasını isteyen belge.

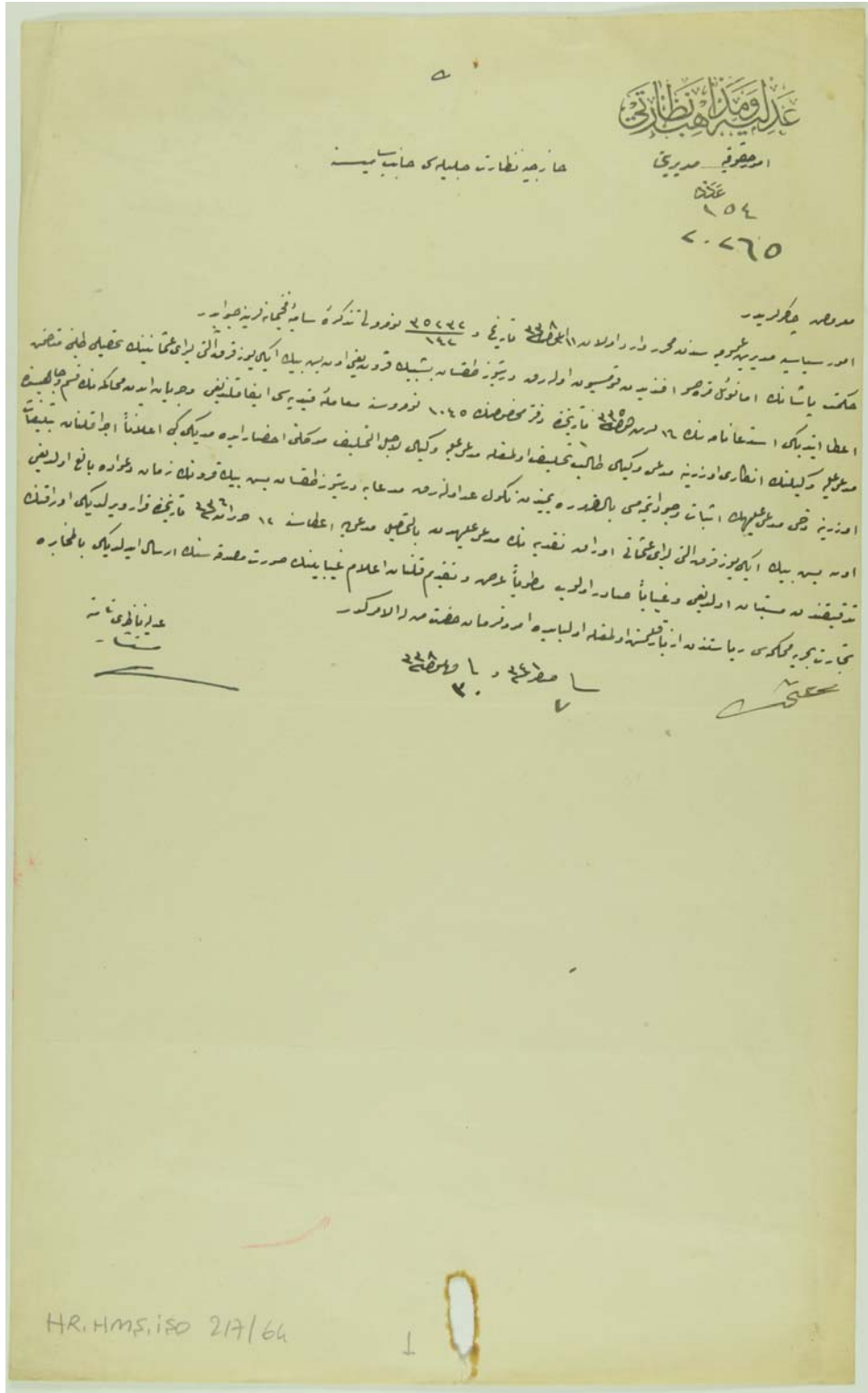
EK-14: BOA. HR. SYS 2695.

Karasu hakkındaki açılmış davaları gösteren, İtalya Yüksek Komiserliği'nin 24 Ağustos 1920 tarihinde, Osmanlı Hâriciye Vekâleti'ne yazdığı belge.

Handwritten Ottoman Turkish text on two pages of aged paper. The text is written in a cursive script (Rika script) and is organized into several paragraphs. There are some circular stamps or seals on the pages, particularly on the right side. The paper shows signs of age, including yellowing and some minor damage.

Hikmet Paşa'nın, Karasu'ya ait olduğu belirtilen Arimetea ve Bitynia adlı gemilerin komisyonu olan 495. 000 kronu yani 15. 246 Osmanlı Lirası'nı istediğini belirten belge.

7 Safer 1311 / 29 Eylül 1922 tarihli Hikmet Paşa'nın Emanuel Karasu'dan talep ettiği mebaliğın tahsiline dâir belge.

EK-17: İsmail Hakkı Bey'in reji (tütün) meselesi hakkında Emanuel Karasu'yu itham ettiği, Meclis-i Mebusân'da cereyan eden siyonizm ve yahudi iskâm ile ilgili zabıt ceridesi.

DEVRE : 1

CILT : 3

İÇTİMA SENESİ : 3

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi

Kırkdokuzuncu İnıkad

16 Şubat 1326 (1910) Çarşamba

MÜNDERECAT

	Sayfa
I. — YOKLAMA	308
II. — ZAPTI SABİK HULÁSASI	309
III. — EVRAKI VARİDE	309
Muzbatalar	309
1. — Adliye Nezareti 1326 senesi Bütçe- sinin altıncı ve sekizinci fasılları beyâninde münakale icrasına dair kanun lâyhası ve Mu- vazene Encümeni mazbatası.	309:310
2. — Seyr-i Sefain ihtiyacı için 500 000 İrannın tahsis hakkında kanun lâyhası ve Muvazene Encümeni mazbatası.	310:311
IV. — MUZAKERE EDİLEN MEVAD	311
1. — 1327 senesi Muvazenei Umumiye ka- nunu lâyhası.	311:347

TBMM KUTUPHANESİ

PDF (MMZC, 1, 3, 3, 49, 16 Şubat 1326 / 1 Mart 1911, s. 307, 329-333).

<http://www.tbmm.gov.tr>

[tr/tutanaklar/TUTANAK/MECMEB/mmbd01ic03c003/mmbd01ic03c003ink049.pdf](http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MECMEB/mmbd01ic03c003/mmbd01ic03c003ink049.pdf)

pdf.

o meseleyi Muvazene Encümeni pek ehemmiyetle nazarı dikkate aldı. Muvazene-i Mâliye Encümeni ki, eğer bugün muntazam bir bütçe varsa, hep onların eseri gayreti ve eseri himmetidir. Burada aylarca uğraşmaları neticesidir.

MEHMET CAVİT BEY (Maliye Nazarı) (Selânik) — Hakikaten teşekkür ederiz.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamlı) — Çünkü, pekâla biliyorsunuz ki, geçen seneki bütçe mâliye-den billâ müfredat birer yekûn ile gelmişti, Encümen ona 6 ay uğraşarak ikmal etti. Bizim Maliye Encümeni bu bapta epeyce tetkikatta bulunmuş.

Hükümet ez'an cümle Maliye Nazırının verdiği mazbatanın Rejiye ait esbabe mucibe kısmında mütebasarâne, ihtiyakârane hareket bîzumunu yalnız keyfettefak kabul etmemiş, bu hususta gayet güzel tafsilata girilerek cereyan-ı halden şayanı dikkat bir halde bahsetmiş.

Çünkü, Muvazene-i Mâliye Encümeni, Maliye Nezareti ile hükümetin henüz bu mesele ile lazım geldiği ehemmiyetle uğraşmadığını, işin şöyle üzerinden geçtiğini ve dalma işi atıya ilâk ederek ufak tefek teşebbüsleri baştan atmak istediğini görmüş. Bu nokta çok mühimdir, Bunu iyi dinleyiniz, Nazırın esbabe mucibe mazbatasında, ben bununla işigal ediyorum, demesiyle iktifa etmeyiniz. Hükümet, Reji meselesinin hangi noktasya işigal ediyor? Bu, câyi tetkiktir. Bu meselede Meclis'in temennisinin ızharı lazım gelir sanırım.

Hatırında kaldığına göre, 1324 tarihinde mebuslardan bûzularının mebusına verdiği rapor üzerine Meclis, bu meselenin tetkikini lazım görmüş ve Hükümet de o tarihte işi nazarı dikkate alarak bir komisyon teşkil etmişti. Birkaç defa bendeniz de o komisyonunda bulunmuştum. Daha bazı arkadaşlar da bulunuyordu, Defter-i Hâkani Nazırın Mahmut Esat Efendinin tahta riyasetinde idi ve Ata Bey ve Dayıma Umamiye Komiseri, Reji Komiseri burada dahil idiler. Bu komisyon Meclis'in temennisine müstenit olarak teşekkül etmişti ve komisyonu hükümetten gelen kâğıtta, o tarihte halefiniz geçti.

MEHMET CAVİT BEY (Maliye Nazarı) (Selânik) — Selef, selef halef yok daha.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamlı) — Evet, selef. Selefiniz Rifat Bey idi değil mi?

MEHMET CAVİT BEY (Maliye Nazarı) (Selânik) — Ya Rifat Bey, yahut Ziya Paşa. Her neyse ikisinden biri,

ISMAIL HAKKI BEY (Devamlı) — Selefinizin gönderdiği tezkeri-i resmîyede Reji meselesinde tetkikat lazım geldiğini ve hükümete ahsan olacak bir tarz ve suretin esbabe mucibe mazbatasıyla beraber arz ve beyanını emrediyoruz. Encümen arz ve amik tetkikatta bulundu. Drama'dan ve Kavala'dan, Iskeçe'den, Samsun'dan, bazı mütehasesini de çalbetmişti. Drama Mebusu Rıza Bey de, o komisyona devam ediyordu. Encümen onların da miltatmasını aldı, Nihayet gayet mükemmel ve esbabe mucibeli bir fezleke tanzim etti ve bunu hükümete yani Maliye Nazırına Cavit Bey'e verdi. O müzakerat devam etti. Hitamında da, Cavit Bey Nezarette bulunuyordu, eğer tarihinde yanılmıyorsam 1325 senesi Temmuzuna musadifdir ki, fezlekesini verdi, O fezleke de bandrol usulünün menâfiinden bahsetti, İnhisar usulünün mazarratından bahsetti ve hükümetçe bu fezlekenin ancak şu noktalarda tetkiki vücûbuna ittar etti. Daha doğrusu rejinin neyhine hüküm ve karar ita etti. Ve memaliki Osmaniyede bandrol usulünün vaz edilmesi vücûbuna kararına yazdı. Bu fezlekeyi Cavit Bey Temmuzda aldı. Tam bir sene müddet meseleyi meskûttanah geçti. Bir sene müddetle; ama eğer vakit olsa bu şirketin inkızâ vadesine 5 - 6 sene bir müddet kalsa. Evet bir sene müddeti tehîrin ehemmiyeti olmaz.

Fakat onun inkızâ videsine 3 sene kaldığı halde bir senelik bir müddet o fezleke üzerinde hükümet hiçbir işigalde bulunmadı. Katiyen fezlekeyi okumadı, Çünkü tetkikat yapmadı. Fezlekeyi çekmecesine koydu ve Reji hakkında ne bir takyit ve ne de tedbir itihaz etmedi, Karasa Efendi banlar çok mânîdardır.

EMANUEL KARASU EFENDİ (Selânik) — Ya!, madem ki bana hitap ediyorsun, bu sözü böyle mânîdar bir surette bırakmadan ise açık, vazih olarak söyle de herkes bilsin. Niçin öyle gizli gizli söylüyorsun? Açık söyle.

HOSEYİN CAHİT BEY (İstanbul) — Namuslu adamlar sözü açık söyler.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamlı) — Açık söylemek namusunun yüksek tabakasıdır. Hüseyin Cahit Bey! o tâbiri kemali şiddet ve nefretle size reddederim, (Alına vurarak) Bak alırım açıktır, açık.

ISMAIL PAŞA (Tokat) — Meclisi Mebusanda kapalı alın yoktur, hepsi açıktır. Aklını başına top-la. (Gürültü)

İSMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Bir sene meskûtnanlık kaldıktan sonra bu mesele Meclise geldi ve mecliste vuku bulan ihtaramız ve Meclisin bu meseledeki emri şedidi üzerine de yine tamamen bu mesele ile işigale bağlanılmadı. Ne yapıldı? Meseleyi cidden tük ve tehire sevk edecek olan ikinci bir encümen teşkil olundu. Bu encüme reis olan zat iktidarıyla iftihar ettiğimiz Nail Bey idi.

MEHMET CAVIT BEY (Maliye Nazarı) (Sellelik) — Bir sene evvel iftihar etmiyordunuz?

İSMAIL HAKKI BEY (Devamla) — ... Arslan Efendi ve Müsyö Meri Dünyu Umumiye tarafından memur idi. Ve maliye Nezareti tarafından da Hâmi Bey, Faik Nusret Bey, Vitalis Efendi, Abdurrahman Efendi ve Şurayi Devlet tarafından da Abdullâh Bey ve Kostantin Efendiler tayin edildiler.

REİS — Rica ederim, teferruata girmeyiniz. Hem söz yorulacakmış, hem de vakit kalmayacak. Bütçenin esbabe mucibe mazbatasından maziyüdetin mevcut olan bu tafsilâtı tekrar zikretmenin lüzumu da yok.

SAİT EFENDİ (Üsküp) — Hem şahsiyata da girmesinler.

İSMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Şahsiyata girişmedim, kendileri giriyorlar.

İSMAIL PAŞA (Tokat) — Reji meselesidir söylesin. İstedigi gibi söylesin de millet şüphede kalmasın. Buyurun beyim, buyurun maatâfsil söyleyin. Geceye kadar söyle hepsini dinliyorum.

İSMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Bu encümen bütün kasabaftan, memalâkten birçok mütehasıs celbetti ve onların mütalâatını dinledi ve nihayet bir fezleke yaptı. O fezlekeyi 20 teşrinievvel sene 1325 tarihinde Hükûmete verdi. Bunda bittabi Dünyu Umumiye memurları Faik Nusret Bey, Hamit Bey ve kezaik Vitalis Efendi muhalif kalyoelar. Ve bandrol usulünün faydasını reddediyolar ve başka bir tarzı inhisar tertibini fezlekelerinde yazıyorlardı. Burada benim nazarı dikkatimi celbeden bir fikrayı beyati muhteremenizin nazarına arz edeceğim. Inhisarı tervih edenler esasen vuku bulan ihtaramın kâffesi Rejinin sulistimalâtına aittir, esas inhisara ait değildir. Onun için, inhisar ipka edilmekle beraber şirketten alınmalı, şirket bertaraf edilmeli ve fakat inhisar mevcut kalmalı diyolar.

Mâlîye Nezaretinin düyumu Umumiye yazdığı bir tezkirede de şu tâbirata yakın tâbirat mevcuttur: Şirket olamayacaksa inhisar veyahut bandrol usullerinden hangisinin daha muvaffik olduğu hakkında

Meclâsi idarenin kararı istenilir. İşte bu birinci nokta üzerinde tevakkuf etmek lüzum geliyor. Cümlemler tasdik edersiniz ki, bütün inhisarı yüzünden bugün millet ve efradı ahalinin çektiği cefa, elem, vuku bulan zararlar yalnız Rejiye âit değildir. Reji, ahaliyi ezmektedir. Fakat rejinin o ezmesine, o tazyikine sebebiyet veren esas inhisardır. Esası inhisardır ki, Rejiyi o tarzda tazyikat, takyidat, ezâ ve cefa icraatına sevk ve mecbur ediyor. Hal böyle iken hükümetin yazdığı tezkirede Devlet inhisarı veya bandrol usullerinden hangisinin tercih kılınmak lüzum geleceğinin ve bunlardan hangisinin daha faydalı olduğunun sorulması, hükümetin inhisar usulünde hâlâ, sâbit kaldığını gösteriyor.

İSMAIL PAŞA (Tokat) — El'iyârtülilâh!

İSMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Halbuki gerek 1324 senesinde Mahmut Esat Efendinin tahtı riyasetindeki encümen ve gerek bu son komisyon, bandrol hakkındaki mütalâatını bildirmiş ve bilhassa birinci komisyon bu hususta tamamıyla ısrar etmiştir. Şimdi inhisarın Devletle kalmamak suretiyle tedviri nereden çıkıyor? Asıl bu nokta bizi düşünmeye sevk etmektedir ve şu noktada arz etmek isterim ki, milletın Rejiye karıştı olan nefretini alenen bildirmeli ve her iki komisyonun da cümlel iktibadından olduğu veçhile bandrol usulünün tatbikinde temenniyyatta bulunmalı ve hükümet de doğrudan doğruya iki şaktan birini tefkik değil, sürüncemede bırakmayarak ve doğrudan doğruya bandrol usulünün vazî ile inhisar usulünün reddi cihetine gitmelidir.

Çünkü inhisar şekli kabul edildiği halde bir takım tedbir mutasavverdir. Devletin yedinde kalsın, bir şirkete de verilsen yine ahaliyi mazarrattan, vesairenden kurtaramaz. Bundan dolayı inhisarın Devlet tarafından idare ve tedviriyle bandrol usulünün tatbiki arasındaki farklardan bahis olan Maliye Nezaretinin tezkeresi ve inhisarın Devlet tarafından idaresine ait bulunan fikri külliyyen şâyamı rettir. Ve bu nokta üzerinde Meclisin de aynı temenni de bulunması, umum müllete ait bir mesele olduğu için furka, fark ve ihtilafı göstermeyerek aynı temennide bulunması iktiza eder.

MEHMET CAVIT BEY (Maliye Nazarı) — (Sellelik) — Bunlar kanunî ve bu Meclîse ait şeylerdir.

İSMAIL PAŞA (Tokat) — Vallâh Mâlîye Nazarı bana resmen vaat etti. Rejiyi kaldıracak, buna emin olun.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamlı) — Hakkı paşâ da aynı fikirde midir acaba?

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — Maliye Nazırı ile bir ihtilafa bulunmadık.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamlı) — Şimdi bu arz ettiğim tedbirsizliklerin, muamelatı gayri kanuniyenin mâliyemizde ve Mâliye Nezaretimizde câri ve nâfiz olan tezebrübün, intizamsızlığın husule getirdiği mazarratı azimeye gelelim. İstikraz meselesi, bir meseleli Maliye gibi telâkki olunur, bir meseleli siyasiye gibi de telâkki olunur, denildi. Asıl istikraz meselesinin ehemmiyeti, yalnız bir meseleli maliye gibi telâkki olunmasında, yahut bir meseleli siyasiye gibi telâkki olunmasında değildir. İstikraz meselesinde, asıl bizi ehemmiyetli bir noktaya sevk edecek başka bir cihet mevcuttur. Bu da bizim istikrazımızı ve bu istikraz meselesini fena yollara getirip nihayet bir neticele muzurraya isal eden bir istikraz meselesiyle kendini gösteren (Siyonist) âmâlî meselesidir. (Gürültü)

ISMAIL PAŞA (Tokat) — Bunda bir parça mübalağa ettin, yalan söyledin.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamlı) — Efendiler, «Siyonist âmâlî meselesi» dedim; fakat bu tâbiri söylerken bittabi şümülünü de tamamen arz etmeliyim ve bunun nerelere kadar şâmil olacağını ve bizim öteden beri birlikte bu kadar iyi yaşadığımız Mûsevî vatandaşlarımızın, bu tâbir dahilinde bulunup bulunamayacağını tabii size izah etmeliğim vâcip olur. Şöyle ki: Siyonistlik, unum Musevilere ait bir keyfiyet değildir. Ezcümle memâlikî Osmaniyede yaşayan, yine memâlikî Osmaniyede Osmanlılarla birlikte çalışan Musevîlere ait değildir. Belki bazı mekasadı muzurrâli siyasiye takip eden ve ekseriya Avrupalının bazı memleketlerindeki bazı aksamında bulunan Siyonistlere aittir. İstikraz meselesinde bir Siyonist sevkî ve parmağı vardı demiştin. Onun bir meseleli maliye, meseleli siyasiye olmasından mânda, bir de Siyonistlik meselesi olduğunu söylemiştim.

Şimdi buna girerden evvel kısaca Siyonistliğin ne olduğunu ve hangi noktadan istikraz işinin içine girebildiğini de arz edeyim. Ve sonra Maliye Nazır Cavit Beyin, bilmeyerek, ihtimal anlamıyarak olabildi insan böyle bir gafflette bulunabilir, bu, herkes için vâridir- bu tedbire, bu mekasada firifto olduğu ve bu efkâr ve makasâdın sevk ettiği cereyanlara doğru gittiği de anlaşmış olsun. Hem bu münasebetle söyleyeyim ki, bu Siyonizm, bizim dahilimizde bir marazı müzmin, bir marazı siyasi ve mülthiş gibi

tesirat icra etmeye başlamıştır. Bunu, böyle ehemmiyetsiz suretle geçiştirmek lazım gelmez. Çünkü bunlar, aynı suretle edvâr-ı sâbıkada da mevcut idi. Ve edvâr-ı sâbıkada da aynı o meslek sahipleri adamlar tarafından aynı emeller, aynı tedbirler ihtiyar olunuyordu. Gayet açık, gayet vazih târifıyla, Siyonistlik demek; arz-ı Filistin'de Şattûlarap vâdisinde Küdüsüşerif ve havalisinde mümkün meretebe ecnebi müsevîlerini tezyit ve teksir ederek orada nüfusun keşfetinden bilistifade bir hükümet İsraili'ye teşkil etmektir.

NİSİM MAZELYAH EFENDİ (İzmir) — Müsaade buyurur musunuz? Bendeniz bunu katiiyen reddederim. İsrâiliyet namına cevap veriyorum. (Alkışlar)

EMANUEL KARASU EFENDİ (Selânik) — Rica ederim müsaade ediniz. (Alkışlar ve handeler) İki söz söyleyeceğim. Bir hakikatı anlamak için iki söz söyleyeceğim. (Gürültü) Hakikatı söylemekten ve dilomektan ne çıkar? («Sonra söylersiniz» sadaları) Müsaade ediniz.

REİS — Karasu Efendi! söz alır, sonra söylersiniz. («Karasu Efendi söylersin» sadaları)

EMANUEL KARASU EFENDİ (Selânik) — İki lakırdı söyleyeceğim. Efendim, bundan üç sene evvel bazı Müsevîlerin iskân muhâcirin suretiyle ve fakat Arzı Filistin'de değil, bulunabilecek olan sair yerlerde iskân edülmesi imkânını düşünmek için bir komisyon teşekkül etmişti.

Zannedirim ki Reis Beyefendi, sizin de hatırı önünde olacaktır, hattâ Süleyman Elbostani Efendi de vardı. Biz bu meselede, o komisyonunda olduğumuz için, bir maluzun gütdük. Maluzunu da ödür? Dedik ki, dışardan girecek ecnebi yahudiler 5 sene temekün etmedikçe, tebaa üliyyeden olmağı arzu etse dahi yine tebaa ecnebiyeden çıkmamış olacaktır. Binaenaleyh, hiçbir vakit de buna münasip göremeyiz. Bu cihet halledilinceye kadar ecnebi yahudilerin umumiyetle muhâcereti kabul edilemez. Münferit suretle olabılır, bir iki kişi olabılır, fakat umumiyetle olmaz. İşte bu sureti telif edenler, yahudi muhâcirinin iskân ve kabulüne muvafakat etmeyenler biziz.

ISMAIL HAKKI BEY (Gümükine) — Sayınız meğkûr olsun Karasu efendi.

NİSİM MAZELYAH EFENDİ (İzmir) — Siz, bu sözünüzün ehemmiyetini takdir edemiyorsunuz ve bu sözlerle harifto o kadar fitne, fesat ikâ etmiş oluyorsunuz ki, tasavvur edilemez. Bu meseleyi de bilmiyorsunuz.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Dinle bakalım biliyor muyum, bilmiyor muyum.

NİSİM MAZELYAH EFENDİ (İzmir) — Yok bu meseleyi değil, deminden beri söylediklerinizin hiçbirini bilmiyorsunuz. Ne söylediklerinize aklınız ermiyor.

REİS — Devam buyurun İsmail Bey.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Bu cemiyet, Siyonistler cemiyeti daha şimdi değil, ötedenberi, Meşrutiyetten çok evvelden beri bu mesleği takip ettiler ve bu mesleği takip ettiklerini bize alenen ve maddeten gösterecek bazı ef'al ve harekâta bulundular. Ezcümle bunlar Kudüs civarında, Şam civarında, Haifa civarında büyük akçeler vasıtasıyla arazi istimlak etmek istediler. Ve istimlak ettikleri araziye de Avrupa'dan hicret edecek ve gelecek olan müsevilleri yerleştirmek istediler, hatta bunların doğrudan doğruya orada yerleşmesi için kırmızı pasaport usulünü çıkardılar ve kırmızı pasaport usulüyle orada yerleşmeye çalıştılar.

SAİT EL-HÜSEYİNİ BEY (Kudüs) — Kırmızı pasaport usulünü vazedən Hükümettir.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Yani bunların hicretine ve doğrudan doğruya orada yerleşmelerine mâni olmak ve orada tavattunlarını men etmek üzere bu kırmızı pasaport usulüne Hükümet vaz etti. Fakat bunlar, ona karşı da birçok tedbiri ihfaz ettiler, meselâ onlar kalmamış ise onların evlât ve ensali vesairesi birer takripile orada yerleştiler ve şimdi zannederim Şam'da o evvelki senelere nispetle elbette bir fark hasıl oldu.

ABDURRAHMAN BEY (Şam) — Onlar, şimdi gelmediler, eskiden geldiler.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Osu anlatıyorum. Bunlar, bu defa da beyinlerinde bir heyet teşkil ettiler. Bu heyet, bir lîyha kaleme aldı, bu lîyhadaki tedbiri, vesilîti bazı elfaz altında tahtı karara aldı, Berlin'de teşekkül eden cemiyetin mukarreratından bazı fikaratını arz edersen, okursam, maksatları tamamen anlaşılmiş olacak ve mesele de artık tanzih edilmekten müstağni kalacaktır. «Devleti Aliyye Osmaniyede idareci meşrutanın şanlı surette teessüsünden beri Meclisi Mebusan üzayı kiramından hazırlarıyla genç Türkler ve onların mürevvici efkârı olan resail bilittifak berveçhâti ray ve fikir dermeyan etmişlerdir» (Gürültü)

Anıl aşâdâda müsevillerin Ahzı Filistinde tavattunları hakkında birtakım efkâr vardır, diğer bir fikra da cemiyetin riyasetinde ve lâzısı meyânında mem-

leketimizde makamâtı âliyyeyi işgal etmekte bulunan bazı zevat mevcut olduğu mezkûrdur ve bu lîyhanın diğer bir maddesinde..

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — Bu makamâtı âliyyeyi bizde mi işgal ediyorlar?

ISMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Evet öyle diyor.

MEHMET TALAT BEY (Dahiliye Nazırı) (Edirne) — Müsaade buyurun efendim, bu meseleyi tanzih edeceğim. İsmail Bey ondan bir müster (mystere) bir sır gibi bahsediyor. Halbuki bu alenen içtima etmiş bir Siyonist cemiyetidir. Bunlar bu mukarreratı itihaz ettikten sonra buraya bir adam göndermişler ve Hükümete müraacaat ederek, memaliki Osmaniyede yahudi istâni için müsaade talep etmişlerdir. Bendeniz o adamla, yani o cemiyetin kâtibiyle görüştim. Benden randevu istedi, kendisine müsaade ettim, görüştüm ve kendi teklifâtının hükümetçe katıyyon kabul edilmeyeceğine dair beyanatta bulundum ve bu adam Cavit Beyden de randevu istedi, Cavit Bey kendisiyle görüşmeyi kabul etmeyeceğini söyledi ve görüşmedi.

LÜTFİ FİKRİ BEY (Dersim) — Görüşmemesinde de bir mâna vardır.

MEHMET TALAT BEY (Dahiliye Nazırı) (Edirne) — Her şeyden bir mâna çıkarıyorsunuz. Fakat bu nâmus meselesidir. Herkesin nâmusunu ile oynamayınız.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Talât Bey; ben de senin o dediğin ciheti söyleyecektim. Burada kâğıtlarımda mukayyetim, cemiyetin mukarreratının bir maddesinde diyor ki, «Türkiye'nin teşebbüsümüze en münasip görünen bavalisi şunlardır : Sattıllarap, Suriye, Filistin Musevi nüfusunu bir sureti mâkulede tevsi, teksir etmek kaziyesi ise son derece hâzî ehemmiyet görünüyor. Devleti Osmaniyeye müsevî muhacirlerine kapılarını küğâde bulundurduğu takdirde makamâtı âliyyeyi işgal etmekte bulunan hem mezhleplerimiz hütân nüfuzlarına Hükümeti Osmaniyenin siyasi ve iktisadî taâlisi için sarfedeceklerdir. Bu suretle Devleti Aliyyeye emîn ve hâzî nüfuz ittifakları yolu açılacaktır. Şüphesiz bu ittifakları tesis edecek ricali Osmaniyeye ilâhîr.»

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — Ricali Osmaniyeden aşâşsını da okuyunuz. Bir şey var gibi çıkıyordu.

ISMAIL HAKKI BEY (Devamla) — Ricali Osmaniyeye bundan müstefit olacaktır diyor.

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — Yani para kazanacaklardır.

İSMAİL HAKKI BEY (Devamla) — Hayır, o demek değildir, imar-ı bilâddan bahsetmek istiyorlar. Çünkü ziraatı ihya edecekler, imar edecekler. İrattan işbirca istifade edecekler demek istiyor.

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — Yani memleket değil, ricali Osmanlı müstefit olacaklar.

İSMAİL HAKKI BEY (Devamla) — Bunların maksadı bu. Bunlar Talat Beyin, şimdi söylediği veçhile, bu defa Hükûmete müracaat etmişler, fakat bunlar gayet fetran adamlar ve hem de akçalı adamlar oldukları için başka tarzda Hükûmeti Osmanlıya bazı müşkilata düşürüp kucaklarına düşürmek ve kendilerine illicaya mecbur bir vaziyette bulundularak maksatlarını terviç ettirmek istemişlerdir. Fakat bugün o maksat terviç olunmamıştır. Terviç olunmak ihtimali de yoktur. Fakat koydukları, vaz ettikleri panmak tesirini göstermekte olduğu için, bunu bendeniz de burada mevzu bahis etmeyi lâzım gördüm ve bu gibi mesalde uyanık durmak lüzumunu da arz ediyorum.

RIZA TEVFIK BEY (Edirne) — Cavit Beyi aldatamazlar. Cavit Bey hiç böyle şeylere inanır mı?

İSMAİL HAKKI BEY (Devamla) — Memaliki Osmanlı'da bunların kökleşmesi, teessüs etmesi tedbiri ilk defa olarak ne ile başladı? Denilebilir ki, aynı mesleğe hâdim olan Sör Ernest Kassel tarafından başladı ve milli banka tarafından başladı. (Şahsi söz istemez sadaları)

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — Söyleyin, söyleyin.

İSMAİL HAKKI BEY (Devamla) — Ben söyledim ve söylemekten çekindiğim de yok efendim. (Söyle sadaları) Söylerim, ben söylerim. Bu banka, onların sermayesiyle teşekkül etti ve ismine Millî Banka denildi. Birtabi bu Millî Banka burada kuvvetlenecek, zenginleşecek, memleketimizde birçok mesali maliyyeyi eline alacak, çalışacak ve kazanacak ve ihtimal bazı mesali maliyyeyi Osmanlı'da bir mevki mühim iktisap ederek, Talat Bey tarafından reddedildiği söylenen maksada vusül için, el altından çalışacak. Çünkü hiç kimsenin maksadının terviçinden geri kalmaz. Bir taraftan meydandan çekilir ve bir taraftan maksadının terviçine çalışır, bundan başka bunların burada mürevvici efkârı olanlar veya bu doğruya doğruya mürevvici efkârı değil de, meslek itibarıyla, ihtimali bilerek veya bilmeyerek onların efkârını terviç etmek isteyenler var. Memaliki Osmanlı'da mesali maliyyeyi ve müessesatı maliyyeyi, imârâtı, şirketleri vesaireyi avuçlarının içine ala-

rak bu suretle maksatlarına vusül olmak isteyenlerin en birincisi, islâ umûru cesimenin bepsinde sahibi rey, sahibi nüfuz, sahibi mevcudiyet olan ve Lütfi Fikri Beyin de geçen gün bir nebze ismini zikrettiği (Salem) dir.

MEHMET TALAT BEY (Dahiliye Nazırı) (Edirne) — Ayrıdır, o adam bu memleketin en namuslu adamıdır.

REİS — Bu sözlerle Salem Efendinin namusuna hâlet gelmez.

İSMAİL HAKKI BEY (Devamla) — Ben size isim söylemeyeyim dedim, siz istediniz.

MEHMET HAMDİ EFENDİ (Antalya) — Niye kızıyorlar, ne oluyor?

EMANOEL KARASU EFENDİ (Selânik) — Rica ederim efendim, bu kürsü böyle bir kürsü değildir.

İSMAİL HAKKI BEY (Devamla) — Demin isim zikretmeyim dedim, et dediniz, ne yapayım canem, vazgeçtim artık.

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — Müsaade buyurun, şimdi İsmail Beyefendinin söylediği sözler hakikaten gayet mükemmel, hayali bir roman teşkil eder. Bir romanki, Hakani sabık zamanında da bundan daha güzel yapılamazdı.

LOTFI FIKRİ BEY (Dersim) — Sizin tercüme ettiklerinizden iyiydi paşa hazretleri?

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Sadrazam) — İyi, ondanda iyi. Yalnız İsmail Beyefendinin hüsnü niyetlerinden hiç şüphe yok. Çünkü söylerken tereddütlerinden de anlıyorum ki, bu kendilerine hikâyeye olunmuş bir romandır. Gerek İsmail Beyefendi..

İSMAİL HAKKI BEY (Gümölcine) — Bende bir lîyha da vardır.

İBRAHİM HAKKI PAŞA (Devamla) — Müsaade buyurun, size itiraz etmiyorum ki, neden cevap veriyorsunuz? Binaenaleyh, İsmail Beyefendinin zihninde hakikaten bu memleket umûru hafiyeye ve muzarrafi azime olduğu ve birtakım eşhasın büyüklük roller oynadığı gibi fikirler hasıl olmuş. Yani bu memleket pek yakında bir devleti İsrailiyye haline girecek veya hahut buna benzer bir şey olacak. Diğer taraftan da yine görüyorum ki, bu memleketin erbabı namustan tanınmış, yahut cenebi olup da memleketimizde muhtelif ahvalde hizmet etmeye çalışmış -elbette her hizmetin bir garazı, ivazı vardır- ama dostluk derecesinde hizmet etmeye çalışmış adamlara da bu roller isnat olunuyor ve onlar hakkında da birtakım ithâmâtı azime sâdır oluyor. Binaenaleyh, isim söylemeyeim buyuruluyor. Demek ki, isim söylenmeyecek

EK-18: Hüseyin Cahit Yalçın'ın Emanuel Karasu Hakkındaki Yazısı

Hüseyin Cahit Yalçın, "Tanıdıklarım Karasu Efendi", *Yedigün*, İstanbul 154 (19 Şubat 1936), s. 5.

Obituary

CARASSO EFFENDI

A PARASITE OF THE YOUNG TURKS

Emmanuel Carasso Effendi, whose death is reported in a Reuter message from Constantinople, will not be generally lamented. Few men had incurred more distrust and dislike among the Turks than this Jewish lawyer, who astutely exploited the Young Turk Revolution of 1908 for his own interests, and led many innocent foreigners, especially French and Italian Freemasons, to regard him as a modern edition of at least one of the minor Hebrew prophets.

In 1908 Carasso Effendi was a member of the Sephardi Jewish community of Salonika, and was known to the public as a lawyer who had successfully defended many queer cases and clients. His influence, however, was due less to his legal abilities than to his connexion through Freemasonry with the Turkish revolutionaries. A member of the Macedonia Risorta Lodge, he conceived the idea of inviting the members of the secret Committee of Union and Progress to hold their meetings in the Lodge, which was in a building owned by an Italian subject, and therefore immune under the capitulations from police search without a warrant. Many of the Young Turks became Orient Freemasons, Talaat and Enver Beys among them, and when their Revolution was successful Carasso went to Constantinople, posed as one of the makers of the Revolution, and indulged in so much propaganda and self-advertisement as to provoke one irate Gentile inquirer into complaining that when he came to Constantinople to see Young Turks he objected to be always fobbed off with an old Jew.

When Sultan Abdul Hamid was deposed, Carasso was one of the four delegates of the Committee of Union and Progress who went to Yıldız to tell him that he had ceased to reign. Most old Turks and some Young Turks resented his presence, but Carasso had insisted on being a delegate: whether to enjoy the humiliation of the Commander of the Faithful who had opposed Zionism, or as a chief of the Grand Orient of Turkey, was not clear.

Mr. Wickham Steed, in the first volume of "Through Thirty Years" (pages 375-376), gives the following account of a meeting with Carasso—

"He looked like an efficient and ruthless brigand . . . though he and his fellows of the Salonica Committee had been responsible for the atrocious policy of 'Turkification' which had led to . . . the Balkan wars, their power was apparently as great as their information was prompt and accurate. Carasso knew even then (September, 1913) of the Austrian attempt to make war upon Serbia a month before, and . . . he was convinced that though the 'big war' had not quite come off . . . it would before long, and then Turkey would have her chance. . . . When not gambling at the Casino, Carasso joined our party and talked freely. When asked what he and his like were going to do with Turkey, he said:—

"Have you ever seen a baker knead dough? When you think of us and Turkey you must think of a baker and his dough. . . . The baker pulls it and pushes it . . . pounds it with his fists until he gets in in the right consistency for baking. That is what we are doing. We have had one revolution . . . and we shall probably have several more until we have got the dough just right. Then we shall bake it and feed upon it."

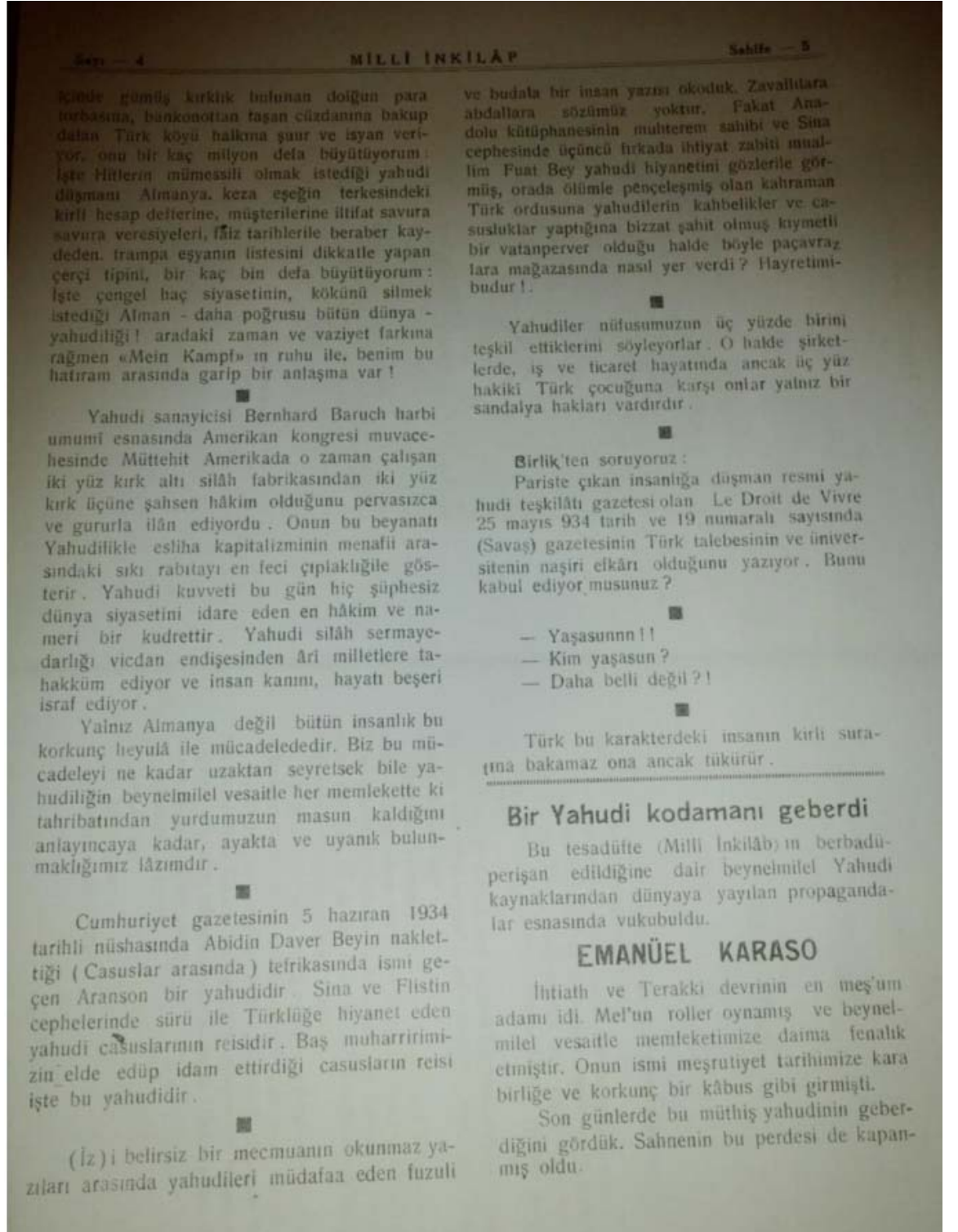
"Maitre Salem [a relative of Carasso], over-hearing this conversation, turned to Carasso and said, sharply, 'What are you saying, Emmanuel?' 'Shut up, Salem,' retorted Carasso. 'What would you have been without the Revolution?'—a pettifogging little Salonica lawyer."

During the War Carasso became one of the food controllers of Constantinople. A great number of the poor died of hunger or from disorders caused by adulterated bread, and Carasso amassed a fortune estimated at over £12,000,000, "all honestly made," he told a Correspondent of *The Times* who saw him early in 1919, "out of my commission on purchases." After the War Damad Ferid Pasha's Government seized half Carasso's fortune, to the great content of the public, whereat the lawyer, taking advantage of his connexions with Italian Freemasonry, contrived to obtain the status of an Italian protected subject, and avoided further depredations by retiring to Trieste.

The Times, "Obituary Carasso Effendi a Parasite of the Young Turks",

Londra 8 Haziran 1934, s. 19.

EK-20: Cevat Rifat Atilhan'ın Karasu'nun ölümü üzerine yazdığı yazı.

Cevat Rifat Atilhan, "Bir Yahudi Kodamanı Geberdi-Emanuel Karaso", *Millî İnkılap*, İstanbul 4 / 2 (1934) Halk Matbaası.

EK-21: Emanuel Karasu'dan bahseden bir haber.

Araştırmacı-Yazar Mustafa Müftüoğlu:

"Meşrutiyetin mimarı Emanuel Karassu'dur"

Sultan İkinci Abdülhamid Han, dünya masonluğunun me'ânetlerini ve bu cereyanın Osmanlı Devleti bünyesindeki tahribatını daha veliahdlığı döneminde görmüş ve onun aldığı sert tedbirlerle masonlar İstanbul'da barnamayıp fesad ocağı Makedonya'da kümelenmişlerdir. Bu gerçek, masonların kendi itirafıyla sabittir. Bir mason vesikasında: "Sarayın taziyki İstanbul'da Masonluk faaliyetlerini felce uğratmıştı. Fakal Rumeli ve Makedonya'da, bilhassa Selanik ve civarında Mason Locaları hummalı bir hareket ve hayatiyet halinde idiler" denilerek gerçek itiraf edilir...

Masonlar arasında dağıtılan bu gizli kitapta devamlı o bölgedeki masonların İkinci Meşrutiyet hareketindeki meş'um faaliyetleri şöyle anlatılır: "Meşrutiyetin ilanına takaddüm eden yıllarda buralardaki masonluk teşkilatının oynadığı rol o kadar mühimdir. Bunu Türkiye'deki masonluk tarihinde başlıbaşına şerefli bir fasıl saymak yerinde olur."

Bir masonun "şerefli bir mason" kabul ettiği Makedonya'daki "meş'um mason faaliyeti" sonunda İttihad ve Terakki denilen komite kurulmuş ve bu komite marifetle Osmanlı devletinin Devlet-i Aliyye'nin başı yenmiştir...

İttihad ve Terakki ilk defa, Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın saltanatının on dördüncü yılında İstanbul'da Askeri Tıbbiye talebelerinden bazıları tarafından gizli bir cemiyet halinde kurulmuş ve bu gizli cemiyet-

tin kurulmasına İbrahim Temo adındaki genç ön-ayak olmuştur. Arnavutluk'un Ohri kasabasından olan İbrahim Temo, tatil aylarında memleketine gidip gelirken bir kaç defa İtalya'ya uğramış ve bu arada Brendizi mason locasına kaydolmuş bu Tıbbiyeli gence, gizli cemiyet kurmak fikri. İtalyan masonları tarafından telkin edilmiştir...

Masonların bu telkiniyle kurulan ilk İttihad ve Terakki komitesi, kısa zamanda etrafa dalbudak salarak teşkilatlandığı bir sırada sarayın müdahalesiyle dağıtılmış ve gizli cemiyet mensuplarının çoğu bu sırada Avrupa'ya kaçarak orada çeşitli dış kaynaklardan beslenip Meşrutiyetçilik oynamaya başlamışlardır...

Avrupalının "Jön-Türk" diye andığı Meşrutiyet oyuncularının Selanik'de kümelenmeleri 1906 yılına rastlar. O yıl altısı mason olan on kişi tarafından "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" kurulmuş, bilahare Avrupa'daki Firarî Jön-

Türkler'den Dr. Nazım Bey de bunlar arasına katılmış ve onun ısrarıyla cemiyetin adı "Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti" olarak değiştirilmiştir.

Bugün pek çok vesika ışığında bilinen gerçek odur ki, Selanik'de kurulan bu yeni İttihad ve Terakki Cemiyeti, oradaki dönmelerin, masonların ve Yahudilerin gayretleriyle vücud bulmuş, Cemiyetin kuruluşu ve faaliyet programı mason localarında hazırlanmış, Makedonya-Veritas locasının bu yolda geniş faaliyeti görülmüş ve bu loca başında bulunan Emanuel Karasso adlı Yahudi, İttihatçıların bütün planlarını hazırlayıp bunların tatbikine dünya masonluğu adına yardımcı olmuştur...

Osmanlı devletinin çöküşünü te'min için Tanzimatçısını da, Yeni-Osmanlısını da bağırma basan düşman bu kerre İttihatçılara sarılmış ve bu gafilleri gayesi uğruna mükemmelen kullanmıştır... Mason usullerini benimseyen, masonlarla haşrüneşr olan İttihatçı gafiller, o devirde bize düşman şer kuvvetlerin cümlesiyle işbirliği yapmışlar ve dünya masonluğu dışındaki düşmanla içimizden yetiştirdiği gafilleri locada toplayıp "Hürriyet, Adalet, Müsavat, Uhuvvet/Kardeşlik" sloganıyla bu iç ve dış düşmanların çalışmalarını Osmanlı devletinin batışı uğruna kanallere emeyi becermiştir... İkinci Meşrutiyet bu faaliyetin neticesidir!.. Veyl, bu gafillere "Hürriyet kahramanları" diye alkış tutanların halineldir...

CUMA 17-23 Temmuz 1992/2

Mustafa Müftüoğlu, "Meşrutiyetin Mimarı Emanuel Karassu'dur", *Cuma*, 104 / 3 (İstanbul 1992), s. 2.

EK-22: Emanuel Karasu'nun mezarının fotoğrafı.

Roni Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", *Toplumsal Tarih*, İstanbul 4/21(1995), s. 27.

EK-23: Karasu'nun Frankfurter Zeitung'a verdigi röportaj.

Zentralstelle des
Hamburgischen Kolonialinstituts.

00034 - 0003 - 000

Signatur:

Abdul Hamid
H. 10

Datum: 2. Mai 1909

Zeitung: **Tägliche Rundschau**

Adresse: **Berlin**

Datum: **2 - MAI 09**

Wie Abdul Hamid abgesetzt wurde.

(Der Bericht eines Zeugen.)

Nachdem das türkische Parlament die Absetzung Abdul Hamids beschlossen hatte, wurden zwei Abgeordnete, Carasso Effendi und Essad Pascha, sowie zwei Senatoren, Aram Effendi und Arif Pascha, beauftragt, dem Sultan die Kunde von seiner Entthronung zu überbringen. Carasso Effendi, der den Wahlkreis Saloniki vertritt und eine der leitenden Persönlichkeiten des Komitees „Einheit und Fortschritt“ ist, hat einem Vertreter des „Corriere della Sera“ eine höchst interessante und die bisherigen Berichte ergänzende Erzählung davon gegeben, wie dem Sultan der Absetzungsbeschluss mitgeteilt wurde. Carasso Effendi schildert die Szene folgendermaßen:

Nachdem wir von der Nationalversammlung unseren Auftrag bekommen hatten, verließen wir nachmittags um 1/2 3 Uhr das Parlament. Es löste gerade der erste Kanonenschuß. Wir fanden keinen Wagen und mußten daher Said Pascha, den Präsidenten des Senates, bitten, uns den feinsten zu leihen. Er tat es nur ungern, weil er einer der besten Freunde des Sultans gewesen ist und in seinem Wagen immer in den Yıldiz-Kiosk gefahren war, um ergebene Huldigungen zu bringen. Er näherten uns dem Palast und wurden mehrere Male von den Wachen angehalten, aber die Offiziere von Saloniki konnten uns schon vom Ansehen. Wir erklärten ihnen unseren Auftrag; man ließ uns passieren, und die Wachen präsentierten das Gewehr. Wir betraten den Yıldiz-Kiosk und schauten auf die Uhr; es war kurz vor 3 Uhr. Am großen Tor waren drei Offiziere aus Saloniki zur Wache aufgezo-gen, Galib Wei, der Führer der mazedonischen Gendarmen, und zwei andere. Die ihnen unterstellten Truppen waren mazedonische Freiwillige, junge Mohammedaner aus reicher Familie. Wir steigen aus dem Wagen, die Offiziere grüßen uns erst militärisch, dann unarmen und fassen sie uns schweigend. Der Augenblick der Befreiung steht bevor.

Wir gehen auf dem Weg vor, der von den Kiosken der ehemaligen Leibwache eingefast ist, und schreiten durch ein zweites Tor mit weit geöffneten, massiven Türgeln. Vor uns erhebt sich ein maurischer Palast mit einem Vorhaus; es ist der Yıldiz-Kiosk, um ihn herum liegen noch andere Pavillons im Garten zerstreut. Überall herrscht große Stille, der Friede des Kirchhofes, nur unsere eigenen Schritte hören wir auf dem Sand knirschen. Die Türen und Fenster aller Pavillons sind weit offen, als ob jemand gestorben wäre. Wir bilden mit einer so konzentrierten Aufmerksamkeit um uns, daß jede Einzelheit unzerhörbar uns ins Gedächtnis geprägt wird. Galib Wei führt uns in einen kleinen Hofraum, wo wir überdort und Gut lassen. Es ist ein merkwürdiges Zusammentreffen: in demselben Hofraum wurde ich als Gefangener vor neun Monaten geführt und dort ansgefragt. Das war kurz bevor die Konstitution ausgerufen wurde; ich war gefesselt und wurde von Soldaten Abdul Hamids hineingeführt.

Der Yıldiz-Kiosk ist geschlossen. Ein Offizier naht sich, verhandelt mit jemandem und verlangt mit Gebad Wei zu sprechen. Die Tür geht auf, Gebad Wei kommt heraus und die Tür wird wieder hinter ihm verschlossen. Was wollt Ihr von mir? Essad Pascha antwortet: „Wir wollen den Sultan sehen, um ihm eine Mitteilung zu machen.“ Gebad Wei antwortet nicht und schickt sich an zu gehen, um die Botschaft zu überbringen. Aber von innen wollen sie ihm nicht wieder die Türe öffnen. Es scheint der Befehl ergangen

zu sein, niemanden, der herausgegangen, wieder hineinzu lassen. Jedoch nach einem kurzen Wortwechsel lassen ihn die von drinnen wieder hinein. Lange Minute vergehen. Wir schweigen und ich schaue Essad Pascha an. Ich weiß, er hat Abdul Hamid tödlich, weil dieser ihm seinen Bruder Ghalib Wei auf der Galatabrücke von geborenen Brüdern hat umbringen lassen. Ich fürchte, er könne sich gegenüber dem Sultan einem Anschuldigung der Leidenschaft hingeben. Aber ich sehe ihn ruhig, nachdenklich und unbeweglich und werde seiner sicher. Unterdes nehmen wir einige Vorsichtsmaßregeln, ohne uns etwas anmerken zu lassen. Abdul Hamid ist immer bewaffnet und zögert nicht, den Revolver anzuwenden, wenn er einen Anschlag fürchtet. Mit pflichtlicher Gebärde hat er viele unschuldige Menschen getötet, wenn irgendeine ihrer Geste ihm erschröckte. Er ist als guter Schütze bekannt, und deshalb öffnen wir die Revolvertaschen, um uns zu überzeugen, daß die Waffe leicht herausgeht. Wenn der Sultan uns eine Waffe vorgehalten hätte, so hätten wir ihm keine Sekunde seines Lebens mehr geschenkt.

Endlich öffnet sich die Tür wieder und Gebad Wei erscheint. Er sagt uns: „Ihr werdet erwartet!“ Hinter ihm kommen etwa zwanzig schwarze Eunuchen und kaum betreten wir die große Freitreppe zur Säulenvorhalle, so umgeben sie uns, die Offiziere folgen uns mit einigen Soldaten. Gebad Wei geht voraus. Wir kommen in ein Vestibül und betreten die Schwelle eines großen Salons. Wir machen ein paar Schritte vorwärts und bleiben dann stehen. Die Offiziere besetzen die Tür und verschließen sie. Die Fenster sind geschlossen bis auf eines, durch dessen halbhohe Scheiben wir den sonnigen Garten mit seinem jungen Grün sehen. Überall aus der Ferne hören die Freudenstößen der Soldaten. Zur rechten sehen wir einen großen Windsturm und dahinter einen riesigen Spiegel. Auch auf der gegenüberliegenden Wand ist ein Spiegel angebracht, und zwar so, daß jemand, der hinter dem Windsturm steht, die Bewegungen der Personen beim Eintritt sehen kann.

Während wir uns noch umsehen, erscheint Abdul Rahim, der junge Sohn des Sultans. Er ist geräuschlos aus einer Tür eingetreten, die hinter dem Windsturm liegt und die wir nicht bemerkt haben und die wahrscheinlich zum Harem führt. Er schaut uns an, groß, bleich und hartlos. Kurz darauf kommt auch Abdul Hamid hinter dem Windsturm hervor. Er macht zwei Schritte und schaut uns dann mit erschrockenen Augen, ein wenig ratlos an. Bis an das Ende der Unterredung blieb er vor uns stehen. Wir glaubten, er sei in großer Uniform, um in der Würde seines Standes den Urteilspruch des Volkes entgegenzunehmen. Aber er war bürgerlich gekleidet und zwar mit einer Nachlässigkeit, die Eile und Aufregung verriet. Er hatte seine schwarze Kravatte nicht zu einem Knoten gebunden, sondern sie mit einer perlenbesetzten Nadel so gut wie möglich zusammengehalten. Seine Arme hingen schlaff herab und seine Hände zitterten leise, er hielt sich noch gezwungen als gewöhnlich und erschien dadurch sehr demüthigt.

Nach einem stummen Gruß hat Essad Pascha an zu sprechen. Mit entschiedenem Tone sprach er laut und langsam die schicksalsschweren Worte, so daß sie in der Stille dieses Saales widerhallten, dieses Saales, wo 33 Jahre lang eine Geste oder ein Wort dieses geborenen Mannes genügt hatten, um Sareden über ein ganzes Reich zu verbreiten. Essad Pascha sagte: „Wir sind gekommen, um Dir mitzuteilen, daß die Nation Dich durch ein Verma des Scheich ul Islam entthront.“ Wir beobachteten Abdul Hamid aufmerksam. Er schrat nach diesen Worten zusammen und ein kampfbaites Schaudern ging ihm über das Gesicht und den ganzen Körper. Ein heimliches Stillschweigen trat ein, und wir warteten darauf, daß Abdul Hamid bräde. Seine Worte klangen nicht noch Widere

EK-24: Osmanlı Arşiv Belgelerinde Emanuel Karasu'nun II. Abdülhamid'e Verdiği Jurnaller

1. Tarih: 30 Zilhicce 1320 / 30 Mart 1903.

BOA, Y. . PRK. SGE. , 9/118. “Amelelik yapacakları bahanesiyle Bulgaristan'a giden Manastırlı ve Selânikli bazı Bulgarların eşkıyaya katıldıkları. Vodina kazasına bağlı Bulgar köylerinde çok miktarda silah olduğundan bahseden Emanuel Karasu'nun mektubunun şayan-ı hayret olduğu. a. g. y. tt. (BOA arşiv görevlisi, “Bu belgenin henüz araştırmacıya açık olmadığını” söyledi).

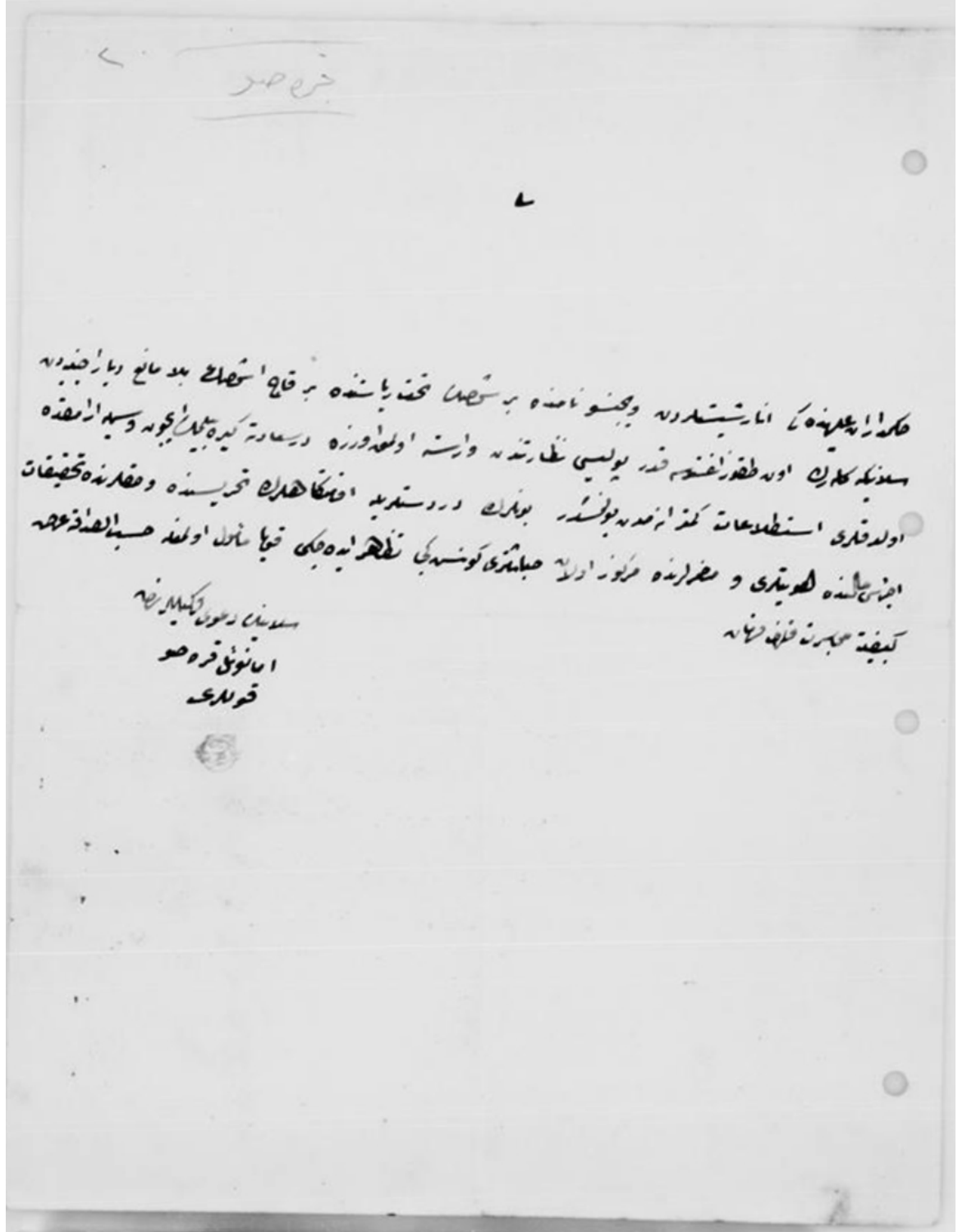
2. Tarih: 06 Rebiülahir 1327 / 27 Nisan 1909.

BOA, Y. . EE. . , 15/95. "Osmanlı ülkesindeki ahâliyi isyana teşvik eder mahiyette yazılar neşreden Avrupa gazetelerinin Selânik'te alenen okunmakta olduğuna dair Emanuel Karaso Efendi'nin jurnali.

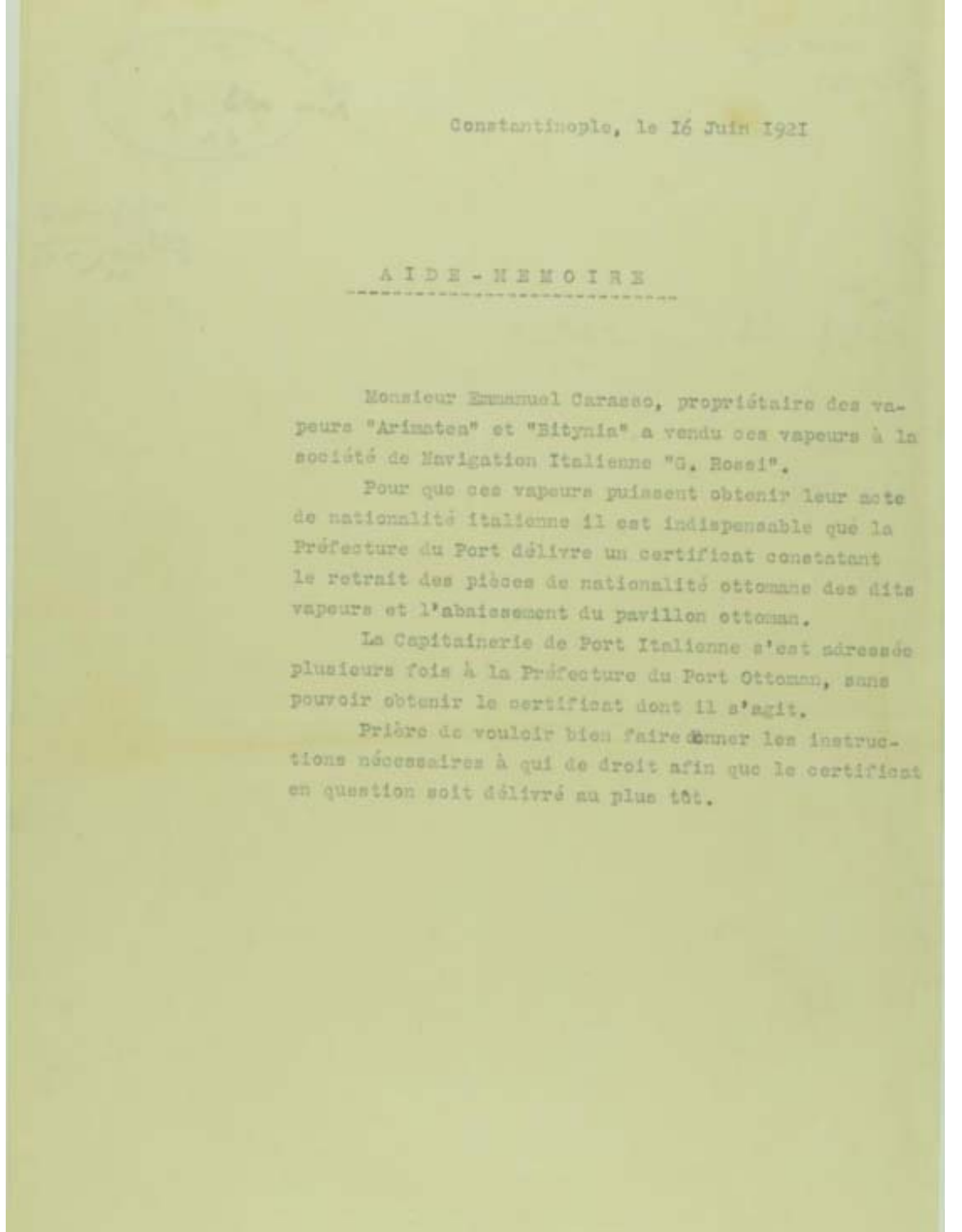
اور و باره نشر اولوب اهانك قديمي فساديه ملك مقالدي حاوي غزته لر
سديك عمومي فتوه خانه لرده كبرجه قزته ايدكده بولمقن حالده بوييس ذره نجه قطعاً منفه
تسبب ايدكده دلينغي راي العميه مشكده اولمقده در از عهد روزكي كونه ياسده
نشر اولناه "حانده" غزته سنه فرانسوي العبارة (اسلاف بييه حيدرلي طرفقه الهائي
عقابه بر دعوت) سر نويس لته الهائي احمدله رهون و نقل الزوجه حلا فوجو بر وجوده
هذياني حاوي بر مقال سد بلجن مرناس موقفه بولناه اور فوجو فراتقا سنه هجرتي
طرفنه قزته ايدكده دلينغي كويسته امدال مكروركي رومي محمدرده سالم اولين ملاحظه سنه
من مبالغه عوجه كيفيه اجناس طرفه قزانه
سدنك دعوي و كبريه
امان اول قرو صو
حيدرلي

3. Tarih: 06 Rebiülahir 1327/ 27 Nisan 1909.

BOA, Y. . EE. . ,15/96. Hükümdar aleyhindeki anarşistlerden Viçenzo adındaki bir şahsın riyâsetinde birkaç kişinin Selânik'e geldikleri, oradan İstanbul'a gitmek istedikleri hakkında tahkikât yapılması gerektiğine dâir Emanuel Karaso Efendi'nin jurnali.

EK-25: BOA. HR. HYS. 2695 (66355).

Karasu'ya ait olan Arimatea ve Bitynia adlı gemilerin İtalya H k meti tarafından, Osmanlı Devleti'nden sertifikasının istenildiğini gösteren 16 Haziran 1921 tarihli belge.